

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Matěj Sybr

Agresivita žáka zaměřená proti učiteli

Aggression of Pupils Against Teacher

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Jaroslavu Koťovi za vedení mé diplomové práce, především za jeho odborné rady a doporučení. Dále bych velice rád poděkoval učitelům a ředitelům, kteří byli ochotni se zúčastnit výzkumu, který je součástí práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29.6.2016

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá agresivitou žáka cílenou proti učiteli, se zaměřením na prostředí středního školství. V první teoretické kapitole se pokouším vysvětlit, co je to agresivita, popsat jí příbuzné pojmy a přiblížit a z jakého hlediska toto téma pojímá literatura. Druhá část je věnována přímo agresivitě školní mládeže, tomu, jaká jsou její specifika a předpoklady. Praktická část práce začíná třetí kapitolou, ve které analyzuji zdroje, ze kterých společnost čerpá informace o agresivitě mladých lidí, jsou to média a policejní statistiky. Konečně čtvrtá kapitola práce se věnuje popisu vlastního výzkumu, sondě mezi učiteli středních škol. Cílem tohoto projektu bylo zjistit, jak pedagogové vnímají agresivitu současné mládeže a výsledky porovnat s daty z podobného výzkumu z roku 2008.

Klíčová slova: Agresivita, Učitel, Žák, Adolescence, Kriminalita, Nová média,

Abstract

The present thesis addresses the aggression of the pupil against the teacher, with the focus on the secondary school environment. In the first chapter focused on theory I aim to describe aggression, its related terms and the viewpoint of related literature. The second part studies the aggression in schoolchildren, its particularities and preconditions. The empirical part of the thesis starts in the third chapter: I analyse the sources of the society's information about youth aggression, i.e. media and police statistics. Finally, the fourth chapter describes my own research, a survey among secondary school teachers. This project aims to find out how teachers perceive the aggression of contemporary youth, and to compare the results with the findings of a similar research done in 2008.

Key words: Aggression, Teacher, Pupil, Adolescence, Criminality, New Media

Obsah

Úvod.....	8
1. Agresivita a agrese	10
1.1 Dělení agrese	11
1.2 Předpoklady (původ) agresivity	12
1.3 Osobnost agresora	20
1.3.1 Vliv pohlaví na agresivitu.....	22
1.4 Skupina, společnost a agrese.....	23
1.5 Příležitost a kontrola	25
1.6 Závěr první kapitoly	26
2. Agresivita adolescentů.....	27
2.1 Vybrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů	28
2.1.1 Rodina a škola.....	28
2.1.2 Moderní média a technologie	30
2.1.3 Vliv party	32
2.2 Charakteristické znaky agrese adolescentů	32
2.2.1 Šikana.....	33
2.2.2 Kyberšikana	35
2.2.3 Vandalismus.....	37
2.3 Závěr druhé kapitoly	37
3. Analýza zdrojů.....	38
3.1 Mediální zprávy	38
3.1.1 Teoretická východiska	39
3.1.2 Metoda	41
3.1.3 Rozbor článků	43
3.2 Statistiky kriminality	49

3.2.1	Charakteristiky kriminality adolescentů	50
3.2.2	Analýza	50
3.3	Závěr třetí kapitoly	55
4.	Vlastní výzkum.....	56
4.1	Popis a metoda	56
4.2	Demografická zjištění	58
4.3	Zkušenost učitelů	62
4.3.1	Konkrétní typy agrese	67
4.3.2	Názory učitelů na vybrané problémy týkající se agresivity žáků	82
4.4	Závěr čtvrté kapitoly	86
5.	Závěr práce	88
6.	Diskuse	90
	Použitá literatura	92
	Přílohy.....	96
	Příloha číslo 1: Dotazník	96
	Příloha číslo 2: Získaná data	100

Úvod

V současné době je velice obtížné ve veřejné diskusi nezaslechnout názory, že mladí lidé jsou agresivnější a děti zlobivější než ty z předchozí generace. Jako kdyby agresivita a útočnost byly charakteristickým znakem naší moderní civilizace. Takové domněnce je lehké uvěřit, když množství případů násilí páchaného mladistvými, které se k nám skrze média dostává, ji, zdá se, podporuje. Agresivita je na druhou stranu také přirozená vlastnost každého člověka provázející nás celou naší historií, vedla naše předky v boji proti predátorovi, naše sportovce v touze za vítězstvím a naše obchodníky v honbě za vyšším výdělkem.

V pomyslné první linii kontaktu agrese mladých lidí se společností stojí učitelé, tedy školení profesionálové, ale také jen lidé se svými slabostmi a přáními. Nabízí se otázka, s jakým typem útočného chování se učitelé setkávají, jak často a popřípadě zda se situace zhoršuje.

Agresivita a především šikana mezi dětmi, která je s ní úzce propojena, byla mapována mnoha publikacemi a výzkumy, tato práce se však věnuje útočnému chování žáků středních škol, jehož terčem se stává učitel. Toto téma není v současnosti příliš prozkoumané a zabývá se jím jen několik vysokoškolských závěrečných prací.

Cílem tohoto textu tedy je analyzovat, jakým způsobem je pojmána agresivita a jí příbuzné pojmy v odborné literatuře, jaká jsou specifika agresivity dospívajících a popsat jestli v moderní společnosti narůstá nebo se jinak mění její struktura u adolescentů.

Práce je zaměřena především na učitele a žáky středních škol, valná většina zjištění a předkládaných informací se tedy vztahuje k tomuto období života studenta, z důvodu kontextu se však dotýká i dalších období dětství.

Text je rozdělen na čtyři tematické celky – kapitoly. První kapitola nazvaná „Agresivita a agrese“ se zabývá popisem základních pojmů, jako je agresivita, agrese, násilí atd. a jejich rozdělení. Dále v ní rozebírám některé vědecké teorie a pomocí odborné literatury popisuji, co je původem agresivity, které hlavní faktory ji vyvolávají, nebo naopak potlačují.

V druhé kapitole, pojmenované „Agresivita adolescentů“, se zaměřím na dospívání, tedy na období, kdy mladí lidé obvykle navštěvují střední školu. Dále se v ní budu věnovat agresivnímu chování dospívajících a uvedu, jaké jsou jeho znaky a zda je možné identifikovat konkrétní typy agrese specifické pro toto významné životní období. V neposlední řadě popíši, jakým způsobem na mladého člověka působí nejvlivnější faktory, jako jsou rodina, škola, party a moderní média.

Třetí kapitola už vychází z praktických zjištění, rozebírám v ní dva základní informační zdroje o vývoji agresivity mladých lidí. Prvním zdrojem – takzvaných měkkých dat – jsou mediální zprávy. Pro svou práci jsem vybral články nejčtenějších internetových deníků týkající se agresivity dětí a analyzoval jsem jejich obsah. Dále v této části popisuji, jakým způsobem mohou média předkládat a následně formovat téma veřejné diskuse a názor, že „agresivita mládeže narůstá“. Jako jakýsi protiklad subjektivitě médií slouží v této kapitole tvrdá data, která jsem získal z policejních statistik kriminality. Jejich analýzou docházím k zajímavým informacím o vývoji agresivního chování mladých lidí, a ty nakonec porovnávám se zjištěními založenými na měkkých datech.

Čtvrtá část práce je věnovaná výzkumné sondě, ve které jsem zjišťoval, jak často se učitelé středních škol setkávají s různými typy agrese svých žáků. Výzkum měl formu dotazníkového šetření, ve kterém byli osloveni samotní učitelé na školách po celé České republice. Respondenti se vyjadřovali jednak k tomu, jaké mají osobní zkušenosti, jednak také, jaký mají na celé téma názor, zda se agresivita mládeže opravdu zvyšuje nebo jestli by konkrétní opatření mohla pomoci. Celý tento výzkum je dán do kontextu s prací na podobné téma, která byla zveřejněna v roce 2008 pod názvem Učitel jako oběť násilí a jejímž autorem je Jan Tomášek.

1. Agresivita a agrese

Aby bylo vůbec možné hlouběji se zabývat pojmy agresivita, agrese, násilí atd., je třeba si je nejprve představit a rozlišit je. Odborníci přistupují k definování těchto pojmů z určitého úhlu pohledu, který je daný jejich specializací, nalézt tedy vhodnou obecnou definici není jednoduché.

Výrazy agrese a agresivita pocházejí z latinského slova „aggređi“, znamenajícího mimo jiné útočit, ale také přiblížit se nebo přistoupit. Agresivitou je myšlena vlastnost nebo rys osobnosti; Martínek uvádí, že se jedná o „útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi.“¹ Z širšího pohledu je tímto pojmem možné chápat připravenost organismu k boji za dosažení nějakého cíle. Každý člověk je tedy vybaven jistou dávkou agresivity, která mu pomáhá řešit každodenní problémy i naplňovat dlouhodobé vytyčené cíle.

Agresí je naproti tomu myšleno samotné konání. Definice pojmu agrese se však mezi odborníky mění; Čermák uvádí, že mnozí autoři na plnou definici rezignují, jiní se o ni přes obtíže pokouší. Právě definici Čermáka považuji za poměrně trefnou, proto si z ní dovolím vycházet: „Lidskou agresi je možné definovat jako záměrné jednání s cílem ublížit jinému člověku“.² Dovolím si zde zdůraznit především záměrnost jednání. Pro srovnání můžeme vidět, že Martínek nabízí definici podobnou, jedná se o „výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem někomu ublížit.“³

Poněkud specifické postavení v tomto dělení má pojem násilí – ač se na první pohled zdá jednoduché ho definovat, je složité ho odlišit od agrese. V literatuře jsou pod tímto pojmem často uváděny veškeré aktivity, které skupina nebo jedinec používá vůči svému okolí a jsou agresivní a manipulativní.⁴ Je tedy velice obtížné nalézt obecnou definici. Výzkumníci tento pojem často zaměňují s termínem agrese. Proto, pro lepší přehlednost práce, jsem se rozhodl, že budu hovořit pouze o agresi a pojem násilí budu považovat za synonymum.

Další příbuzný pojem, který je potřeba zmínit, je asertivita. Jedná se o trvání jedince na svých názorech a prosazování svých práv v rámci společenských norem. Mohli bychom ho popsat jako „zdravé“, přiměřené využití vlastní agresivity.

¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9.

² ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 9.

³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 9.

⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5. s. 282.

1.1 Dělení agrese

Agresivnímu chování je věnována poměrně velká pozornost, není tedy s podivem, že se objevuje mnoho různých členění a dělení na základě rozličných teorií. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce si dovolím uvést tři, které považuji za nejvýznamnější.

Nejčastěji se můžeme setkat s dělením podle zapojení volní složky, na agresi instrumentální a afektivní. Toto dělení také považuji za základní, přestože je velmi jednoduché⁵:

- Instrumentální (nebo také vědomě kontrolovaná): útočník užívá agresi jako prostředek dosažení nějakého vytyčeného cíle, ublížení jiné osobě je obvykle vedlejším efektem. Jestliže je tento způsob dosahování cíle během života úspěšný, může se pro jedince stát standardním způsobem řešení problémů.
- Afektivní (zlostná, impulzivní, emocionální): původcem je silná emoce, obvykle hněv. V tomto případě je agrese cílem sama o sobě, jedinec se snaží „vybít“ vnitřní pnutí.

Jiné, podrobnější dělení agrese, které je založeno na zvolených prostředcích,⁶ zavedl Arnold H. Buss. Ten rozlišuje osm druhů na základě třech dimenzí: dimenze fyzická – verbální; dimenze aktivní – pasivní; dimenze přímá – nepřímá⁷:

- fyzická aktivní přímá (bití);
- fyzická aktivní nepřímá (najmutí agresora);
- fyzická pasivní přímá (fyzické bránění druhému v dosahování jeho cílů);
- fyzická pasivní nepřímá (odmítnutí splnit požadavky);
- verbální aktivní přímá (uražení někoho);
- verbální aktivní nepřímá (rozšiřování pomluv, které druhému ubližují);
- verbální pasivní přímá (odmítnutí s někým jednat či mluvit);
- verbální pasivní nepřímá (nezastat se někoho, je-li nespravedlivě kritizován).

Často zmiňovaná je Moyerova klasifikace agrese, která je založena na tom, jaké zdroje ji vyvolávají. Původně byla vyvinuta pro popsání agrese mezi zvířaty, ale omezeně je možné ji použít i v rámci tématu agrese člověka.⁸

⁵ NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. s. 233.

⁶ Toto dělení je významné pro mou diplomovou práci, neboť je s úpravami převzato pro dotazníkový výzkum.

⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 29 – 31.

⁸ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 10. nebo MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 38.

- Predátorská agrese – Jedná se o agresi přirozeného predátora vůči své oběti. Martínek uvádí, že se může objevovat i ve školním prostředí, jako agrese silnějšího vůči slabšímu.
- Agrese mezi samci – Umožňuje vyjasnění hierarchie mezi samci (mezi samicemi se příliš nevyskytuje).
- Agrese vyvolaná strachem – Spouštěčem je ohrožení, slouží k obraně jedince.
- Dráždivá agrese – Tento typ je obvykle spuštěn frustrací.
- Mateřská agrese – Jedná se o agresi matky (nebo otce) proti útočníkovi ohrožujícímu jejího potomka.
- Sexuální agrese – Spojujeme ji především se sexuálně motivovanými útoky.
- Agrese jako obrana teritoria – U člověka se jedná o reakci spuštěnou na ohrožení osobního prostoru.

1.2 Předpoklady (původ) agresivity

V této podkapitole představím, jaké jsou hlavní faktory, které vyvolávají agresi, a které ji naopak inhibují. Různí autoři užívají rozličná řazení a kladou důraz na jiné charakteristiky.⁹ V této práci není prostor popsat všechny, proto se inspiroji I. Čermákem, který dělí faktory na pět primárních skupin: biologické faktory, vliv emocí, kognice, sociální učení, morálka¹⁰ – na základě nejvýznamnějších teorií, které s pojmem agrese pracují. Tyto skupiny se přirozeně prolínají, podle mého názoru jsou vzájemně komplementární a do procesu budování agresivity vstupují současně.

Biologické faktory

Dědičnost: okolo vlivu heredity na agresivitu se stále vede mezi odborníky diskuse, většina výzkumů, které byly na toto téma prováděny, byly následně víceméně zpochybněny. Jejich základním předpokladem bylo, že pokud je agresivita dědičně podmíněna, měli by příbuzní mít podobné vlastnosti. Nejznámějším a stále vlivným výzkumem na toto téma je práce Sarnoff A.

⁹ Kupříkladu tito autoři: MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 10 – 20. nebo VEČERKA, Kazimír a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2000. ISBN 80-86008-74-6. s. 13 – 33. nebo VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 978-80-262-0225-7. s. 758 – 762.

¹⁰ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 15 – 57.

Mednicka, který u adoptovaných mužů zjišťoval, kolikrát byli odsouzeni, a srovnával tento počet s četností odsouzení jejich rodičů. Výzkum ukázal, že nejvíce měly problémy se zákonem osoby, jejichž biologičtí i adoptivní otcové byli sami trestáni. Na pomyslném druhém místě byli muži, u nichž byl souzen jen jejich biologický otec. Mednick a jeho tým na základě výzkumů dochází k přesvědčení, že byly zděděny vlastnosti jako dominance a impulzivita, které mohou vést k agresivnímu chování.¹¹

Chromozomální poruchy: výzkumy opakovaně potvrdily, že ve vězeních je vyšší poměr mužů s chromozomálním typem XYY (tedy jedinec, jenž má jeden chromozom Y navíc) než v běžné populaci.¹² Zdá se tedy, že takoví lidé mají větší sklony k agresi a k páchání trestných činů. Avšak i k této teorii se váže kritika; ukazuje se, že organismus zmíněného typu mužů produkuje více testosteronu – jedinec je tedy větší a silnější než jiní muži, což může vést ke zneužívání těchto vlastností ke kriminalitě. Obecně lze říci, že dopad chromozomového typu na agresivitu je spíše zprostředkovaný a nemůžeme potvrdit jeho přímý vliv na její zvýšení. Co se týče žen s neobvyklým chromozomovým typem, v žádném výzkumu se nepotvrdilo, že by byly agresivnější než běžná populace.

Hormony: obecně známý je vliv testosteronu na agresivitu osob, a to jak u mužů, tak u žen, ačkoli u „slabšího pohlaví“ je tento vliv jen slabý a můžeme jej sledovat především v průběhu menstruace, popřípadě v jiných obdobích hormonálních výkyvů. Další hormony, které ovlivňují agresivitu, jsou například progesteron nebo estradiol, které dokáží agresi redukovat. Podobně jako u chromozomů i u hormonů je vliv především nepřímý, kdy osoby s vyšší hladinou testosteronu mají tendenci vyhledávat extrémní zážitky a disponují menší tolerancí k násilí.

Neurofyzické mechanismy: existují dvě hlavní centra související s agresi, a těmi jsou limbický systém a kůra mozková. Jakékoli narušení těchto orgánů, jako je úraz nebo nemoc, může způsobit výkyvy v agresivitě jedince.

Vliv drog: drogy jsou často v médiích uváděny jako spouštěče agrese. Odborníci uvádějí, že psychotropní látky a závislost na nich ovlivňuje lidské chování a prožívání obecně ve velmi širokém spektru. Drogová tematika je bohužel poměrně úzce provázaná s kriminalitou

¹¹ Více: ČERMÁK, Ivo. Agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 15 – 16. nebo VEČERKA, Kazimír a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2000. ISBN 80-86008-74-6. s. 15.

¹² ČERMÁK, Ivo. Agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 17.

mladistvých;¹³ právě proto považují za důležité se o ní zmínit poněkud šířeji. Podle Vágnerové se změny v člověku způsobené drogami týkají především¹⁴:

- Emočního prožívání: citové reakce nebývají přiměřené, zvyšuje se labilita a dráždivost, často se objevuje paranoidní ladění, úzkost atd.
- Kognitivních procesů: dlouhodobé užívání drog zhoršuje schopnost koncentrace, paměť, může dojít ke změnám ve způsobu myšlení, což vede ke zhoršené orientaci v okolním světě.
- Motivace a hodnoty: pokud se člověk stane závislým, přirozeně se mění jeho hodnoty, kde droga vystupuje do popředí; v konečných stádiích závislosti už neexistuje nic jiného.
- Chování: při užívání drog se mění aktivační úroveň člověka; může být buď extrémně aktivní, nebo naopak upadat do pasivity.

Jak je vidět, tyto látky ovlivňují všechny složky osobnosti. Přímý vliv drog na rozvoj agresivity však není úplně jednoznačný. Níže je uveden velmi stručný seznam nejčastějších drog a jejich vlivu na agresivitu člověka.

- Alkohol: je zřejmé, že tato droga snižuje kontrolu chování a ztěžuje schopnost adekvátního hodnocení situace. I. Čermák se kloní k názoru, že právě tyto disfunkce jsou příčinou zvýšeného množství útoků pod vlivem alkoholu spíše než to, že by alkohol agresivitu podporoval přímo.¹⁵
- Heroin: má tlumící účinek, přímý vliv na agresivitu zde tedy nepozorujeme. Tato droga však rychle způsobuje závislost a následně úpadek osobnosti. Zároveň, tak jako u většiny ostatních tvrdých drog, je pořizování heroinu nákladné a může vést závislého ke kriminalitě.
- Stimulancia (kokain, pervitin, amfetamin): zvyšují aktivitu, mají nabuzující účinek, vyvolávají u uživatele pocit, že všechno zvládne. Abstinenčním projevem je špatná nálada, která může vést k agresivě.
- Kofein: nemá přímý vliv na agresivitu, vysoké dávky však zvyšují iritabilitu, neklid a nervozitu.

¹³ Více v třetí kapitole, v analýze policejních statistik.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. 978-80-262-0225-7. s. 557.

¹⁵ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 26.

- Nikotin: agresivitu obvykle snižuje, jeho nedostatek naopak uživatele stresuje a činí ho náchylnějšího k agresi.
- Marihuana: má na uživatele velmi individuální účinky, může agresivitu snižovat i zvyšovat.
- LSD: vyvolává halucinace a vede k nepředvídatelnému chování od euforie po agresi, není ani výjimečné, že se objeví psychotické stavy.
- Inhalátory: obvykle vedou k emoční labilitě a nevyzpytatelnému chování. Při dlouhodobém užívání navíc rychle dochází k degradaci osobnosti.

Emoce

V běžném životě se setkáme nejčastěji s agresí afektivního typu; ta se objevuje v situaci, ve které je člověk provokován, čímž je u něj vyvolána fyziologická, motorická a emocionální reakce, nejčastěji hněv. Tento druh agrese se objevuje ve dvou případech. Jestliže síla negativních emocí překoná sebekontrolu, může prudký nával člověka ovládnout a zablokovat jeho schopnost domýšlet důsledky vlastních činů a následně vede k neuvážené reakci. Druhou častou situací, kdy propuká afektivní agrese, je dlouhodobé hromadění drobnějších negativních prožitků, které vedou k frustraci, pomyslnému „přetečení poháru“ a výbuchu agrese bez zjevných adekvátních příčin. Osoba také může hromadění agrese posilovat vlastním přemítáním, evokovat v sobě hostilní představy a podporovat vlastní hněv, který může následně přerůst přímo v otevřenou agresi.

Odborně se tímto tématem zabýval Dolf Zillmann, který představil svou teorii „přenosu excitace“. Tento výzkumník zavedl pojem nabuzení (nebo jinak řečeno excitace, arousal) a definoval jej jako „stav vybavující člověka energií“. Tato energie se může manifestovat, pokud je osoba „provokována“ způsobem, na který je náchylná, ke kterému má predispozici.¹⁶ Pravděpodobnost výskytu agrese se zvýší, pokud se excitace spojí s konkrétními emocemi. Důležité je však zmínit, že tuto pravděpodobnost ovlivňují kognitivní schopnosti, naučené chování, vrozené dispozice a současný psychický i fyzický stav.

Největší význam pro směřování excitace má kognice každého jedince, usuzování, znalosti, představy atd. Ty si pak můžeme představit jako koryto nebo kolejnici, která směřuje energii

¹⁶ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8. s. 272 – 276.

určitým směrem. Čím větší je aktivační úroveň člověka (čím dříve se nechá vyprovokovat), tím menší vliv na agresi kognice má.

Samotné nabuzení se nerozplývá ihned poté, co přestaly existovat důvody jeho vzniku; úroveň excitace se snižuje postupně. Jestliže je osoba během tohoto procesu znovu konfrontována s podmínkami vyvolávajícími negativní emoci, ta se obnoví a zbytkový arousal může dokonce posílit nově vyvolanou reakci – často právě agresi.

Zmíněný zbytkový arousal může být vyvolán různými, někdy nečekanými vlivy; výzkumy dokonce uvádí, že erotické filmy vzbuzují více excitace než filmy akční a násilné.¹⁷ V konkrétním experimentu Zillman dokazuje, že namáhavé cvičení a sport udržuje úroveň excitace vyšší, než když se člověk věnuje klidné činnosti.¹⁸ Významný je poznatek, že člověk toto zbytkové nabuzení může přikládat jinému zdroji, než který ho doopravdy způsobil. Jestliže uplyne od původního vzrušení příliš dlouhá doba, nabuzení se rozptýlí; pokud krátká, jedinec je schopen správně vyhodnotit zdroj excitace, pokud se ovšem objeví nový podnět v čase, kdy člověk už nedokáže identifikovat původce a zároveň je stále ještě excitován, může přisuzovat své vzrušení chybnému zdroji.

I k této teorii se váže určitá kritika. Nejvýznamnější pochází od Alberta Bandury. Tento autor uvádí, že určité druhy emocí a zážitků, které zvyšují excitaci, nemohou být transferovány na agresi, naopak na ni mají inhibující vliv. Jako příklad jsou uváděny především radost, sentimentální přemítání nebo lehké erotické vzrušení. Tyto zkušenosti poté vyvolávají příjemné myšlenky a přímo zamezují agresi.¹⁹

Významnou prací k tématu agrese přispěli výzkumníci, kteří představili tzv. frustrační teorii agrese (Dollard, Dood, Miller, Mowrer a Sears v roce 1939 a revidována byla L.Berkowitzem v roce 1989²⁰). Každý jednotlivec má stanovené určité cíle, ať už dlouhodobé, nebo krátkodobé. Pokud mezi jedince a cíl vstoupí nějaká překážka, dochází k frustraci a v důsledku toho u člověka propuká agrese. Ač jsou základy této myšlenky podnětné, pozdější výzkumy dokázaly, že její vznik je daleko složitější; jedinec zvažuje mnoho dalších proměnných (vnitřních i vnějších), které mohou agresi odvrátit. I. Čermák se přiklání k hypotéze, že frustrace zvyšuje

¹⁷ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8. s. 276.

¹⁸ Tamtéž s. 276.

¹⁹ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 55.

²⁰ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8. s. 271.

excitaci, která poté může k agresi vést.²¹ Nutno podotknout, že přestože frustrace stimuluje napětí, reakce na ni nemusí být nežádoucí, může jedince motivovat k seberozvoji a překonání dalších překážek.

Kognice

Jedním ze základních faktorů majících vliv na agresivní jednání je i kognice, tedy plánování, ospravedlňování, rozhodnutí čin spáchat, hodnocení situace, domýšlení důsledků atd. Vliv kognitivních schopností na agresivitu se projevují už od dětství, kdy si mladý člověk na základě svých zkušeností vytváří určitá kognitivní schémata (nebo kognitivní scénáře), která se později pokouší aplikovat na podobné situace. Tuto teorii zavedli v roce 1984 L. Rowell Huesmann a Leonard Eron, kteří tvrdí že „...dítě s vysokou pravděpodobností oživí agresivní schéma, kdykoliv se vyskytne konflikt. Agresivní chování je pak podle této představy důsledně řízeno zakódovaným scénářem.“²² Užívání agresivního schématu a jeho úspěšnost v pokračujícím životě tedy motivuje rozvíjejícího se člověka k dalšímu následování násilných vzorců chování při řešení konfliktů a dokonce k jeho zdokonalování a posilování.

Zda bude agresivní scénář oživen a použit, ovlivňují další proměnné; velice významné jsou v tomto kontextu intelektové schopnosti, které, pokud jsou nedostatečné, mohou zvyšovat dlouhodobou frustraci (omezené možnosti při plnění úkolů, neúspěchy ve škole atd.). Jestliže člověk při častých neúspěších nenajde možné řešení situací, se kterými se setkává, a úkolů, které řeší, může se obrátit k agresi jako k poslednímu nástroji. Pokud je takový nástroj úspěšný, dochází k budování násilných kognitivních schémat a jedinec se ocitne v bludném kruhu.

Zda se bude negativní emoce manifestovat agresí, velmi záleží na vnějších okolnostech a především na tom, jak je jedinec pochopí. Oběť útoku posuzuje několik proměnných, podle kterých volí následnou reakci, může tedy útočnickovi jak odpustit, nebo kupříkladu podniknout agresivní protiútok.²³

- Vlastnosti útočníka.	- Předvídatelnost činu („zákeřnost“).
- Motiv činu.	- Byl útok překročením norem?
- Nevyhnutelnost činu.	- Spravedlivost činu vůči oběti.
- Má útočník z činu radost?	- Interpretace škodlivosti činu.

²¹ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 33.

²² Tamtéž, s. 46.

²³ Tamtéž, s. 48 – 50.

Výše uvedené faktory tedy rozhodují o tom, jak silná bude emocionální reakce oběti, popřípadě jestli se uchýlí k odplatě. Pokud se kupříkladu jedinec stane obětí útoku, který považuje za oprávněný, jeho agresivní reakce bude spíše slabší než v opačném případě.

V této interpretaci situace samozřejmě hraje významnou roli, zda má oběť dostatek informací. Ukazuje se, že poznání agresora a situace před samotným útokem funguje jako prevence negativních emocí. Vysvětlení motivů útočníka a omluva po proběhlé události zase snižuje excitaci po útoku a touhu po odplatě.

Neopomenutelným kognitivním faktorem, který ovlivňuje možnost spuštění agresivního jednání, je rozhodování samotného potenciálního útočníka. Pokud se naskytne příležitost a důvod, jedinec zvažuje celou škálu proměnných – především se rozhoduje, zda zisk z činnosti překoná vynaložené náklady, jakým způsobem bude postupovat při agresi, jaká je pravděpodobnost úspěchu a další. Je zřejmé, že toto rozhodování zásadně rozhoduje dostatek informací o plánované činnosti.

Sociální učení

Jak bylo už naznačeno výše, agresivita se může rozvíjet učením, a to buď osobní zkušeností, nebo pozorováním okolí, zejména jedinců osobnostně význačných, jako jsou rodinní příslušníci, přátelé nebo výrazné modely z masových médií.

Člověk bude spíše napodobovat modely, které jsou vybaveny specifickými vlastnostmi a dovednostmi, které mu imponují. Pokud model užívá těchto dovedností úspěšně a dosahuje svých cílů, je větší šance, že si pozorující jeho příklad uloží do paměti a vytvoří si kognitivní schéma, které později použije v podobné situaci, aby dosáhl kýženého cíle.

V tomto kontextu naráží I. Čermák na problematiku trestu, jež je velmi kontroverzní. Pokud je dítě trestáno, jeho model – často rodiče – užívají prostředek dosažení cíle, který dítě pocítuje jako úspěšný. Je tedy zřejmé, že mladý člověk se tento postup pokusí použít v budoucí situacích a bude trest a násilí používat jako jakýsi motivátor pro ostatní.²⁴ Jak jsem uvedl výše, užívání trestu navíc zvyšuje excitaci a může tedy nepřímo podporovat agresi dítěte v blízké budoucnosti.

²⁴ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 54.

Morálka

V neposlední řadě má na jednání jedince vliv to, jak je u něj rozvinutá morálka. Jedná se o interiorizované způsoby jednání ve společnosti – zákony, normy, obyčeje i zvyky, kterými se jedinec řídí. Má tedy ve společnosti regulační funkci. Morálnímu vývoji se v minulosti věnovali výzkumníci poměrně zevrubně; uveďme alespoň jména Jeana Piageta a Lawrence Kohlberga, kteří jsou přes ne nevýznamnou kritiku, již byla jejich práce podrobena, stále nejvýznamnějšími autory na tomto poli. Do hloubky popsat téma morálky nedovoluje rozsah této práce, dovolím si tedy pouze stručně uvést Kohlbergovu teorii. (Ač byla tato teorie následně oprávněně kritizována, její přínos zůstává zásadní.) Podle tohoto autora jedinec prochází v určeném pořadí stádiu morálního vývoje a žádné nemůže vynechat (později se ukázalo, že tato rigidita není zákonitá a je možné, aby si jedinec vybíral, jaké morální stádium bude používat). Tato stadia jsou:

- Prekonvenční úroveň morálky
 - o orientace na trest
 - o orientace na odměnu
- Konvenční úroveň morálky
 - o orientace na to být hodným dítětem
 - o orientace na řád a zákon
- Postkonvenční úroveň morálky
 - o orientace na společenskou smlouvu
 - o stádium univerzální etiky

A. Bandura ve svých pracích vystihl, jakým způsobem může jedinec obejít vlastní morálku a vlastní zásady a hodnoty – tento koncept nazval **morální vyvázanost**. Podle tohoto autora je nemorální chování regulováno „socializovanými sankcemi“ a „interiorizovanými sankcemi“; jestliže se jedinec chová podle interiorizovaných sankcí, chová se morálně. Pokud se mu však podaří legitimizovat své chování ve vlastních očích, vyhne se znehodnocení vlastní sebeúcty, což mu dovoluje chovat se společensky nemorálně. Toho může dosáhnout několika způsoby:

- Eufemistickým označováním: popisováním chování nevinným způsobem; agrese pak není označena jako agrese, ale kupříkladu jako boj za svobodu.
- Výhodným srovnáváním: srovnáním s minulostí nebo zřudnou ideologií místo hodnocení agresivního činu samotného.

- Přenesením odpovědnosti: agresor přenechává odpovědnost za své činy domnělé cizí autoritě.
- Rozptýlení odpovědnosti: jedinec přenáší svou odpovědnost vyšší celek „všichni a přitom nikdo“. Dobrým příkladem je kupříkladu dav nebo byrokracie.
- Dehumanizací: oběť je zbavena lidských atributů.
- Přisouzením viny: agresor přisoudí vinu oběti nebo okolnostem. O tomto způsobu vyvážanosti z morálky se často hovoří v případě znásilnění.²⁵

Lidé bez patologických znaků se zpravidla nechovají amorálně, pokud si své chování neospravedlní výše uvedenými způsoby. Podle Bandury je potom schopen morálně závadného chování i „obyčejný člověk“.

1.3 Osobnost agresora

Téma agresivity je v mnoha ohledech kontroverzní; neustávající debata mezi odborníky se vede především o tom, zda má na agresivní jednání větší vliv osobnost jedince, nebo je člověk ve svém jednání determinován společností a situací. V současnosti výzkumy naznačují, že existuje určitá stabilní predispozice konkrétních osobnostních typů k agresivnímu jednání. Samozřejmě konkrétní situaci ovlivňují okolnosti a člověk jako osobnost na ni reaguje, jak píše Čermák: „*Člověk tváří v tvář ozbrojené policii se může zdržet agrese, i když k ní má extrémní sklon.*“²⁶ V následující části se využijeme poznatky z předchozích kapitol a pokusíme se načrtnout osobnost agresora. Uvědomuji si, že typologie tohoto typu jsou velkým zjednodušením problému a že je třeba s nimi pracovat s velkým respektem k individualitě člověka.

Typologie agresorů

Případnou typologii osobností ohrožených sklonem k agresi předkládá Leonard Berkowitz, který dělí násilníky na dva základní typy: emocionálně reaktivní typ a instrumentální typ. Jak

²⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 978-80-262-0225-7. s. 770 – 775.

²⁶ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 69.

Lze vyčíst již z názvu, jejich hlavní rozdíl můžeme nalézt v typu agrese, která v jejich jednání převládá²⁷.

- Emocionálně reaktivní typ: do této skupiny se řadí většina násilníků. Charakterizuje ho impulzivita, vznětlivost, připravenost k útoku, vysoká míra dráždivosti a neschopnost potlačit negativní emoce. Agrese se obvykle objevuje po provokaci, která ovšem může být pouze domnělá. Tento typ násilníka si také často vykládá nevinný pohled nebo oslovení jako urážku, což ho může vést ke zdánlivé neprovokované agresi.
- Instrumentální typ: k agresi se tento typ násilníka obrací, pokud chce uspokojit své potřeby, dosáhnout nějakého cíle. Charakterizuje ho silná tendence ovládat druhé, skrývání strachu za demonstraci moci, preference síly a pohrdání soucitem.

I. Čermák uvádí i další typy násilníků, a zavádí tak zajímavé dělení, přičemž kompiluje práce různých autorů²⁸:

- Násilník nadměrně kontrolující svou agresi: mezi tyto patří osoby nadměrně puzené k agresi, avšak usilovně potlačující její vnější projevy. V nekontrolovaném okamžiku se pak může stát, že se agrese projeví naplno a dojde k jednomu extrémně brutálnímu činu, jehož nebezpečnost je o to větší, že je překvapivý a náhlý.
- Lidé mající potěšení z krutosti: tento typ je extrémně vzácný; takový jedinec si libuje v ubližování jiným a v jejich ponižování. Čistý typ je spíše ojedinělý, často si takové osoby potřebují dokázat svou nadřazenost nebo získat respekt druhých, přičemž tento druh sadismu může být přítomen v charakteristikách jiných typů agresorů.
- Psychopatická osobnost: jedná se o typ patologické osobnosti s kombinací takových charakterových rysů, že velmi snadno propadá agresivnímu jednání. Z psychologického hlediska bychom uvedli, že jedinec je postižen psychopatickou poruchou osobnosti. Takoví lidé „...hledají uspokojování svých potřeb bez svědomí. Mezi jejich chováním a převládajícími sociálními normami je rozpor.“²⁹ Typické rysy jsou: grandiozita, náchylnost k nudě, patologické lhaní, manipulativní osobnost, nedostatek pocitu viny, necitelnost, slabá kontrola chování, impulzivita atd. Přičemž důležité je poznamenat, že někteří jednotlivci dokáží vnější chování poměrně dobře kontrolovat. Pro agrese tohoto typu násilníků je typická chladnokrevností a absence výčitek svědomí a emocí.

²⁷ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 69.

²⁸ Tamtéž, s. 71 – 75.

²⁹ PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-558-5. s. 227.

- Velmi podobný násilníkovi nastavenému na sebeobranu je ten, který takzvanou hostilní atribuční chybou připisuje okolí zlovolné vlastnosti, a nedokáže tak dobře rozpoznat motivy jiných lidí. Obvykle jde o osoby s nedostatečně rozvinutými emočními a sociálními vztahy, ovšem je třeba uvést, že různých druhů atribuční chyby³⁰ se dopouští lidé obecně.
- Osobnost typu „A“: lidé, kteří jsou schopni pro vítězství schopni udělat takřka cokoli; trpívají potlačovanou agresivitou, ctižádostí, vnitřním neklidem, napětím. Obvykle se jedná o muže s vysokou hladinou testosteronu, kteří jsou náchylní na afektivní agresi.³¹

Dále do tohoto seznamu můžeme zařadit několik typů agresorů podle Hanse Tocha. Tyto osoby se dopouští násilí na základě obtíží s představou o sobě, se svým sebeobrazem. Jedná se o typ násilníka, který posiluje svůj sebeobraz, neboť má pocit, že je bezcenný, a ostatním vnucuje svou hodnotu. Dále se můžeme setkat s násilníkem, který svůj sebeobraz ochraňuje, neboť má představu, že jej ostatní haní. Třetím typem je jedinec, který je přesvědčen o tom, že ostatní jsou na světě, aby mu sloužili. Relativně častý je násilník, který brání svou pověst danou rolí (např. vůdce gangu). O násilníkovi–sadistovi byla řeč již výše a posledním typem je násilník nastavený na sebeobranu, typ, který se obává, že jej okolí ohrožuje, a tak preventivně útočí první.³²

1.3.1 Vliv pohlaví na agresivitu

Ve složité diskusi, která se vede okolo agresivity a agrese, se ukazuje jako poměrně zřejmé, že existuje rozdíl mezi agresí páchanou muži, a ženami. V tomto tématu se diskurz přesunul spíše do roviny, zdali je tento rozdíl daný biologicky, nebo sociálně, či spíše, jaký faktor má větší vliv. Zjednodušeně je možné říci, že muži jsou více agresivní než ženy. Zároveň je možné pozorovat jiné prostředky, které jsou k agresi použity; ženy preferují verbální agresi, zatímco muži užívají spíše fyzickou. Rozdílné je i prožívání pocitu viny, který je pro ženy obvykle silnější a může u nich vyvolat zvýšenou excitaci vedoucí k další agresi. Pokud jde o odvetu, muži reagují agresivněji na fyzické poškození, zatímco ženy jsou citlivější na psychické zranění. Dovolím si zdůraznit, že příčiny těchto rozdílů nejsou v současnosti uspokojivě

³⁰ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8. s. 189.

³¹ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 77.

³² Tamtéž, s. 77.

vyloženy. Značný vliv má pravděpodobně hormon testosteron, ale také společenské očekávání, které je kladeno na muže, tedy že nenechá útok bez odezvy, nebo že bude bránit své „teritorium“.³³

1.4 Skupina, společnost a agrese

Člověk je závislý na společnosti, která ho obklopuje, a to jak na širší úrovni, jako je samotná lidská společnost, tak na té užší, jako jsou různé party, zájmové skupiny nebo kupříkladu školní třída. „*Sociální skupiny vznikají k dosažení určitých společných cílů. Jsou to cíle, které jsou pro samotného jedince jen obtížně dostupné nebo zcela nedosažitelné.*“³⁴ Jedinec tedy nějakou společnost vyhledává proto, aby se díky ní dostal k vytyčeným cílům, ať to jsou materiální statky, nebo prostý pocit uznání a sounáležitosti s někým, kdo mu rozumí. Do skupiny se jedinec začlení více či méně dobrovolně, v obou případech je na něj však vyvíjen tlak, aby se přizpůsobil. Člověk pak v reakci na to hledá cestu mezi vlastní autonomií a vlivem skupiny. Zpravidla platí, že čím je vztah jednotlivce ke skupině bližší, tím je zároveň pro něj těžší se od ní emancipovat a zachovat si svou osobnost. Skupina pak má celou řadu prostředků, kterými na svého člena působí a vynucuje si jeho konformitu, ať už to jsou formální (např. finanční odměna, či trest) a neformální sankce (např. společenské uznání, nebo pohrdání) nebo nabídka lákavých odměn. Poměrně podrobně a výstižně popisuje interakci jednotlivce a skupiny Nakonečný.³⁵

V následujících odstavcích ve stručnosti uvedu vybrané teorie, které se ve své kombinaci poměrně dobře popisují vznik agrese v důsledku účasti jedince ve skupině – výčet ani zde není jistě konečný.

Delikventní subkultury / subkultury násilí

Někteří autoři jako Miller, Wolfgang a Ferracuti nebo Albert Cohen se pokouší vysvětlit agresivitu jedinců ve skupinách pomocí teorie subkultury násilí (např. fotbaloví chuligáni). Výše uvedení výzkumníci tvrdí, že se ve společnosti formují zájmové skupiny, které poměrně

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 978-80-262-0225-7. s. 759.

³⁴ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*, Praha: SPN, 1980.

³⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. s. 383 – 439.

stabilně uznávají jiné hodnoty než majorita³⁶, popřípadě užívají k dosažení svých cílů společensky nepřijatelné prostředky. Jestliže se vztahují k hodnotám, jako jsou tvrdost, neohroženost, schopnost bojovat, vyhledávání vzrušení, víra v osud, do krajnosti zahnaná snaha o vlastní svobodu („nikdo mě nemá právo omezovat“), přehnaná obrana vlastního statusu a tak dále, můžeme je označit jako subkultury násilí. Ke konfliktům dochází především při střetu jedinců z této skupiny s osobami z majoritní společnosti. Příslušník subkultury násilí, který uznává jiné hodnoty, může to chování, které by jinak bylo považováno za neškodné, chápat jako provokaci a urážku, proti které se musí bránit, aby neztratil tvář nebo aby bránil tradice své subkultury.

Pro dospívající ze subkultury s odlišnými hodnotami bývá obtížné zapadnout do školního prostředí, které je přizpůsobené spíše požadavkům majority nebo dokonce k potřebám pouze takzvané střední třídy majoritní společnosti. Dítě z jinak hodnotově orientovaného prostředí nedokáže dostát požadavkům, které jsou na ně, kladeny a začíná je vnímat jako útok na svou osobu. Přirozená obrana je v tomto případě agrese. Nutno poznamenat, že tak jako další teorie, i tato má své kritiky.

Hromadné chování³⁷

Chování skupin a jejich vlivu na jedince se věnuje mnoho autorů. Jedním z nejvýznamnějších byl zřejmě Gustave Le Bon, mimo jiné díky své práci *Psychologie davu* z roku 1895. Tento autor uvádí, že jedinec v davu ztrácí svou osobnost a ztotožňuje se s takzvanou skupinovou myslí. Le Bonova teorie se setkala s výraznou kritikou, přesto je pro současné výzkumy velmi přínosná. Můžeme s ním souhlasit v tom, že skupina poskytuje jedinci zkreslené informace a rámce, ve kterých je nucen uvažovat. Navíc veškeré názory, které se v davu distribuují, jsou „nakažlivé“ a rychle se předávají mezi jeho členy. Jednotlivci tedy mohou lehce podléhat manipulaci buď vůdců, nebo samotného davu.

Teorii, o které se hovoří jako alternativě k Le Bonově teorii³⁸, avšak sám ji považuji za komplementární, je teorie vynořujících se norem. Podle ní se dav chová podle norem, které se objevují (vynořují) v časovém období před samotnou akcí davu. Mohou to být aktivity okolí,

³⁶ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 124.

³⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. s. 383 – 428.

³⁸ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 82.

slova výrazných jedinců nebo jiné události. U některých typů davů je dokonce směrodatná především příslušnost k němu, tedy sledování cíle, se kterým se utvořil, zatímco osobnost jednotlivce je aktivně zatlačena do pozadí. Teorií vynořujících se norem si můžeme vysvětlit zdánlivě nepochopitelné chování některých skupin (jako jsou agresivní útoky bez zjevné příčiny).

Jak můžeme vidět, do chování davu vstupuje mnoho různých vnějších i vnitřních proměnných. Je proto obtížné předpovídat jeho chování – lehce se může „zvrtnout“ do agrese, zvláště pokud původní cíl byl spojen s násilím.

Nejen v davu se mění lidské chování. Podobné změny, přestože ne tak výrazné, můžeme pozorovat i u menších, méně manipulujících skupin. Jak jsem uvedl, jedinec se stává konformní k požadavkům skupiny a zároveň u něj probíhá takzvaná deindividualizace. Jde o proces, kdy se jedinec vzdává své vlastní odpovědnosti a začíná se chovat podle hodnot skupiny. Také jeho prožitek se mění na skupinový – stává se článkem skupiny. Právě deindividualizace se může projevit jako hlavní příčina zvýšené agresivity v partách a dalších skupinách, neboť je omezena nebo obejitá regulační funkce morálky (jak bylo uvedeno v dřívější části tohoto textu – vyvázání z morálky). Zároveň se obvykle objevuje nedostatek informací o situaci, zmenšuje se strach ze sankcí, dokonce může dojít i k odosobnění oběti.

Syntézou výše uvedených teorií docházíme k poznatku, že

- jedinec ve skupině víceméně dobrovolně přejímá její hodnoty a způsoby chování (stává se konformní);
- skupina jedince deindividualizuje;
- čím bližší má jedinec ke skupině vztah, tím hůře se od ní emancipuje;
- skupina nabízí jedinci jen omezené, často zkreslené informace;
- skupina může jednat nepředvídatelně a impulzivně.

1.5 Příležitost a kontrola

V závěru se v krátkosti zaměřím na to, jakým způsobem je agresivita u člověka regulována. Někteří autoři zdůrazňují, že k agresivnímu chování může dojít teprve tehdy, když chybí kontrola. Zaměřují se tedy na příležitost, kdy má potenciální útočník šanci stát se útočníkem

faktickým. Největší vliv na možnou kontrolu agrese má společnost, respektive stát. V tomto pojetí můžeme kontrolu rozdělit na tři typy: formální, neformální a vnitřní.³⁹

- Formální kontrola: jedná se o sankce, kterými disponuje stát; jejich cílem je odstrašit potenciální pachatele trestných činů. Aby tato kontrola byla funkční, je třeba, aby byl pachatel trestán mimo jiné přesně, rychle a spravedlivě. Naopak formální kontrola selhává, pokud trest neplní své funkce nebo kupříkladu pokud nejsou orgány činné v trestním řízení schopny jej vynutit, ať už z jakýchkoli důvodů.
- Neformální kontrola: agresivní čin, nebo dokonce zločin ohrožuje sociální vazby osoby, která se ho dopustila, může poškodit její reputaci a postavení. Jestliže na těchto vazbách jedinci záleží, omezuje svou agresivitu, čímž dochází k neformální kontrole. Když tedy potenciální agresor zvažuje, co svým činem získá a co ztratí, bere v potaz nejen materiální statky, ale také ty společenské.
- Vnitřní kontrola: podle některých autorů se každý člověk více či méně ocitá v pokušení spáchat kriminální čin⁴⁰. Pokud selže formální a neformální kontrola a potenciální agresor má příležitost, zabraňuje mu v tom ještě vnitřní kontrola, jeho morálka a hodnoty.

1.6 Závěr první kapitoly

V první kapitole jsem popsal základní pojmy, se kterými tato práce pracuje a které jsou pro orientaci v tématu agresivity důležité. Dále jsem představil základní typy agresivního jednání a jejich dělení. Neméně důležité bylo popsání předních faktorů majících vliv na rozvoj, nebo útlum agresivity. V konečném důsledku se tyto faktory mísí v osobnosti jedince, která přichází do kontaktu se svým okolím. Na výslednou podobu agresivního jednání pak mají vliv jak skupiny, jejichž je mladý člověk formálním či neformálním členem, tak společenské normy a společenská kontrola.

³⁹ ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8. s. 129.

⁴⁰ Tamtéž, s. 131.

2. Agresivita adolescentů

Předchozí kapitola se zabývala agresivitou obecně, shrnovala pojmy, dělení a různé předpoklady pro potenciální rozvoj agresivního chování. V této části práce budu rozebírat charakteristické znaky agrese mladých lidí, konkrétně ve věku, kdy obvykle navštěvují střední školu, tedy v adolescenci.

Období dospívání je přechodem mezi dětstvím a dospělostí; odborníci obvykle uvádějí, že ji můžeme datovat mezi jedenáctý a dvacátý rok života⁴¹, avšak nástup je velice individuální. Vágnerová hovoří o dospívání jako o „*období hledání a přehodnocování, ve kterém má jedinec za úkol zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.*“⁴² Ze sociologického hlediska je pro toto období charakteristické přebírání role dospělého, zapojování se do společenského života a jeho institucí. Významné je rovněž definování vlastní sociální pozice a hledání vlastní role ve společnosti dospělých. Po biologické stránce dochází k celkovým změnám v organismu, rozvíjí se sexualita a mění se tělo, často v nesouladu s psychikou mladého člověka. To vše přináší novou zkušenost a nároky a často také zmatky a chaos.

V důsledku výše uvedeného, v kombinaci s dopívající nervovou soustavou, provází toto období emoční nestabilita, časté a nápadné změny nálad, impulzivita jednání a nepředvídatelnost vlastních reakcí. Může se také objevovat zvýšená unavitelnost nebo střídání apatie s fázemi aktivity. Uvedené obtíže s pozorností a s emoční nestálostí ztěžují dlouhodobé učení, v důsledku čehož dochází k výkyvům ve školním prospěchu, na který je v tomto období kladen zvýšený důraz. Mění se zájmy, které jsou často v rozporu jednak s tím, co jedinec preferoval dříve, ale také s tím, co od něj očekává společnost a rodina.

Dospívající obvykle přebírá morální vzory z dětství, avšak posuzuje je velmi ideologicky a z tohoto extrémního pohledu také hodnotí dospělé. Konflikty vznikají většinou kolem konkrétních pravidel, zákazů a příkazů, které mladý člověk pokládá za příliš omezující a striktní nebo neodůvodněné. Zároveň je velmi citlivý na dodržování pravidel dospělými.

⁴¹ Odborníci se v názoru na věkové určení poněkud rozcházejí; někteří udávají, že jako adolescenci můžeme vnímat období mezi patnáctým a dvacátým druhým rokem života, do té doby se jedná o pubescenci. Jiní autoři uvádějí, že pubescence spadá pod adolescenci jako její součást.

⁴² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1 : dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 321.

2.1 Vybrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů

Jedinec přichází na svět s určitými dispozicemi, které ovlivňují jeho vývoj po celý život, zároveň je však pod tlakem řady vnějších okolností, institucí a společnosti. Obecně jsem tyto faktory nastínil v první kapitole Agresivita a agrese. V souladu se zaměřením výzkumu a této práce obecně bude následující text věnován nastínění vlivu rodiny, školy, médií a moderních technologií, jejichž vliv se stále zvětšuje s tím, jak se stávají neoddělitelnou součástí našich životů.

2.1.1 Rodina a škola

Na výchovu jedince a na rozvoj agresivity má rodina nezastupitelný vliv. O to zásadnější je fakt, že v současné době dochází k jakési krizi rodiny, kdy bezmála 50 %⁴³ všech manželství v ČR je rozvedeno.⁴⁴ Zároveň je výchova v mnoha rodinách v moderní společnosti zaměřená jednostranně materiálně. Rodiče, kteří nemají pro své zaměstnání prostor trávit čas se svými dětmi, se často tento nedostatek snaží vyvážit různými dárky nebo lepším finančním zabezpečením, což může vést k zanedbání citové složky vztahu rodič – dítě⁴⁵. V takovém zázemí může docházet k poruchám dalších základních funkcí rodiny, jako je zajištění bezpečného prostředí, vstřípení společenských norem atd. Právě rozchod moderních rodin s tradicemi a úpadek instituce rodiny obecně může do jisté míry bránit vybudování zdravé úrovně agresivity, vztahu k autoritám a tak dále (a to i v případě, že se jedná o rodinu úplnou). Je nutné poznamenat, že naopak i výchova jedním rodičem může být bezproblémová a naplňovat všechny funkce rodiny – v tomto je třeba přistupovat k případům individuálně.

V nastalé situaci, kterou mnozí autoři považují za krizi rodiny, přebírá mnohé její funkce škola. Na učitele jsou kladeny požadavky nejen dítě vzdělávat, ale také vychovat, socializovat ho a připravovat na další život. Tyto zvýšené požadavky pokládají před školu nové výzvy, mezi které patří i otevřené zvládnutí šikany, která se neobjevuje jen ve vztahu žák <-> žák, ale i ve vztahu učitel -> žák nebo učitel <-> učitel, a co je nejvíce překvapivé, žák -> učitel. Ukazuje se, že ke zvládnutí těchto „nových“ forem agresivního chování je třeba inovativního přístupu k vyučování a kontaktu s veřejností, na což není současný školský systém povětšinou připraven

⁴³ KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*. [online] Statistika a my. 2013. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>

⁴⁴ Nutno ovšem podotknout, že v roce 2012 zaznamenal statistický úřad pokles počtu rozvodů.

⁴⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 68.

(a to jak škola a učitelé, tak zákony). Směrem od pedagogické veřejnosti zaznívá volání po řešení této situace, přičemž jako u většiny jiných témat se ani u tohoto nevyhneme zkratovitým návrhům, které mají vše „zázračně vyřešit“. Mezi těmi, které by podle mnohých mohly pomoci zvládnout těžkou situaci pedagogů, se často objevuje snížení trestní odpovědnosti na 14 let, nebo, v praktické části této práce diskutované, zavedení statusu úřední osoby pro učitele. Soudím však, že oba tyto návrhy můžeme zařadit do jakési skupiny represí, které místo řešení příčiny mají spíše zastrašit případné agresory. Mezi řešeními, která naopak považuji za konstruktivní, jsou taková, která zahrnují užší spolupráci školy a rodiny nebo rozšíření školení učitelů na pedagogických fakultách a zvýšení jejich finančního ohodnocení, což by mohlo přilákat nové kreativní pedagogy.

Výchovný styl ve škole a rodině

V konkrétní rovině je pro vývoj jedince velice důležitý výchovný styl uplatňovaný při výchově v rodině i ve škole. Ten se dá charakterizovat jako celková interakce a komunikace dospělých s dítětem. Jedná se o soubor výchovných prostředků a metod, které rodiče užívají k dosažení výchovných cílů. Charakter stylu je rozdělen do dvou dimenzí, do dimenze emočního vztahu k dítěti (vřelý/záporný postoj) a do dimenze řízení (minimální řízení / maximální řízení). Literatura⁴⁶ obvykle zmiňuje tři výchovné styly:

- Autoritativní (autoritářský, autokratický) – vyznačuje se vyžadováním úcty k autoritě, časté jsou příkazy a tresty. Vychovatel příliš nerespektuje přání dítěte, úzce řídí jeho vývoj a nechává mu málo prostoru pro samostatnost a iniciativu. Dítě autoritativních rodičů bývá ustrašené s tendencemi k depresím nebo naopak k agresivitě a revoltě proti autoritám.⁴⁷
- Liberální (permisivní) – vychovatel řídí dítě málo nebo vůbec, nechává mu vysokou autonomii. Na dítě nejsou kladeny vysoké požadavky, a pokud je tento styl užíván neopatrně, chybí pak mladému člověku normy potřebné pro zdravý rozvoj charakteru.
- Demokratický (sociálně integrační) – demokratický rodič dítě řídí, avšak podporuje jeho iniciativu a omezuje užívání trestů. Při uplatňování tohoto stylu existují jasně stanovená

⁴⁶ Například: ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980. s. 309.

⁴⁷ FOJTÍK, Stanislav. *Výbrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů*, Zlín: 2011, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. s. 25.

pravidla, která jsou přiměřeně kontrolována.⁴⁸ Vychovatel obvykle dává dětem na výběr z několika možností řešení problému, nechybí ani prostor pro diskusi.

Podle Čápa vykazuje nejlepší výsledky užití demokratického stylu,⁴⁹ děti jsou schopny se adaptovat v kolektivu, dobře se orientují ve vztazích a relativně snadno přijímají normy. Také samotné děti hodnotí demokratický styl nejpříznivěji. Jako druhý upřednostňují liberální, kterému vytýkají nedostatek řízení a následný chaos v organizaci. Autoritativní styl děti nesou s největší nelibostí. S přihlédnutím k výše uvedenému si dovoluji podotknout, že stále velká část učitelů i rodičů aktuální potřeby dětí příliš neakceptuje a spíše než demokratický styl upřednostňuje prvky ze stylu autokratického.

2.1.2 Moderní média a technologie

Pod pojmem moderní média si můžeme představit mnoho různých technologických zařízení. Pro účely této práce jimi míním především televizi, počítačové hry a internet a služby fungující jeho prostřednictvím, jako jsou sociální sítě. Novým médiím se často připisují kladné vlastnosti jako interaktivita, multimedialita, globální dostupnost, demokratičnost atd. Téma je však možné pojmut i ze dvou nelichotivých úhlů pohledu. Za prvé: mají moderní média vliv na rozvoj agresivity u mladých lidí? A za druhé: jakým způsobem jsou tyto nové technologie zneužívány v agresivním chování? Tomuto tématu se věnuje kapitola Kyberšikana.

Už první otázka, zda mají moderní média na rozvoj agresivity u dětí a mladých lidí vliv, je velice obtížně zodpověditelná. Diskutovaný je především vliv filmů, pořadů a počítačových her s násilnou tematikou. K tomuto tématu se v jeho relativně krátké historii vyjádřilo množství odborníků a bylo zpracováno velké množství výzkumů, zatím se však nedá tato hypotéza beze zbytku potvrdit. Názory, především na počítačové hry, jsou tak polarizované, že mnoho výzkumníků se uchyluje na jednu stranu k bagatelizaci celého problému, zatímco na straně druhé zase dochází ke zveličování.⁵⁰

⁴⁸ FOJTÍK, Stanislav. *Vybrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů*, Zlín: 2011, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. s. 25.

⁴⁹ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980. s. 310.

⁵⁰ Rozdílnost výzkumů můžeme vidět kupříkladu na internetové stránce: *Pomáhají počítačové hry, anebo škodí? Definitivní a jasná odpověď!* [online]. Prima Zoom [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://zoom.iprima.cz/TI4/pomahaji-pocitacove-hry-anebo-skodi-definitivni-jasna-odpoved>

Nejznámější teorie toho, jakým způsobem média mohou působit na mysl člověka a tím v něm vyvolávat, nebo inhibovat agresivitu, ve své práci shrnuje Fojtík:⁵¹

- Teorie katarze: zobrazované násilí může uvolnit nahromaděné napětí, v důsledku čehož pak nedochází k tendenci ventilovat ho agresí vůči jinému člověku. Tato teorie prozatím není empiricky ověřená.⁵²
- Teorie inhibice: podle této teorie sledované násilí může v divákovi vyvolat strach z agrese a od násilí ho tak odradit.
- Teorie habitualizace: tato teorie spočívá v předpokladu, že člověk často vystavovaný silným emocím a násilím získává k tomuto jevu toleranci, stává se více otupělý. Pokud se tedy divák často setkává s explicitními násilnými scénami, zvyšuje se práh toho, co ještě považuje za tolerovatelné násilí.
- Teorie nápodoby: jedinec se z příkladu učí, jakým způsobem provádět určité činnosti, aby vedly ke kýženému cíli. Pokud tedy hrdina ve filmu zažívá úspěch pomocí agresivního chování, nezralý člověk ho může napodobovat, aby dosáhl svého.
 - o Teorie posílení existujících způsobů chování: podle této teorie funguje učení se agresivitě podobně jako u teorie nápodoby, avšak pouze jedince, který už nějaké sklony k násilí má, je může posilovat. Pokud člověk dispozice nemá, média u něj agresivitu neposilují.

Přikláním se k tomu názoru, že násilí v počítačových hrách i v televizi může na růst agresivity mladých lidí mít vliv, záleží však na kombinaci více faktorů. Za zásadní považují vliv rodiny. Podle Matouška a Kroftové nemusí mít agrese a násilí prezentované v televizi patologické účinky, pokud je sledujícímu dítěti vysvětleno a řádně odůvodněno. Jestliže tedy dítě vyrůstá ve funkční rodině a násilné filmy a hry nejsou jeho jedinou náplní volného času a jediným zdrojem informací, riziko zvýšené agresivity nehrozí. Zdůrazňuji, že za dítě je odpovědný zejména rodič a „...on by měl především pečlivě zvažovat, co jeho dítě shlédne, v případě nevhodného filmu dítěti nabídnout jinou smysluplnou činnost...“⁵³.

⁵¹ FOJTÍK, Stanislav. *Vybrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů*. Zlín: 2011, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

⁵² V kapitole 1 agresivita, kde představuji Zillmannovu teorii excitace, se můžeme dočíst, že je dokonce možné dojít k naprosto opačnému názoru – zobrazované násilí zvyšuje celkové napětí.

⁵³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 807178771X. s. 83.

2.1.3 Vliv party

Za velmi významný v adolescentním věku můžeme považovat vliv part, jichž je mladý člověk součástí. Dospívající hledající svou identitu se snaží nějakým způsobem prosadit a získat si uznání okolí. Vzhledem k tomu, že proti „světu“ dospělých a jejich autoritě se obvykle vyhraňuje, je skupina mladých lidí vhodným prostorem, který navíc nabízí mnoho příležitostí k realizaci. Pro mladého člověka je relativně jednoduché se s vybranou skupinou ztotožnit, „nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách.“⁵⁴ Mezi vrstevníky vzniká specifická komunikace, probíhá výměna a filtrování informací, budování nových norem často založených na vyhraňování se a jakémsi „odboji“ proti nudě a stereotypu (často představovaných společenskými normami).

V tomto období také mladí rádi experimentují v překračování norem a v testování hranic vlastních dovedností a v partě s podobně smýšlejícími se pak mohou cítit bezpečněji, zvláště když je přátelé za vykonaný čin odmění uznáním. Samostatná existence party však ještě nemusí pro mladé lidi znamenat nebezpečí. Vážná situace nastává, pokud se do vedení dostanou morálně narušení a zároveň vlivní jedinci, kteří následně mohou činnost celé skupiny zaměřit nežádoucím směrem. Patologie ve směřování party se může objevit také, pokud jsou jejími majoritními členy lidé bez zájmů a nízké intelektové úrovně. Jednoduše se pak může stát, že se v ní jednotlivci začnou nudit, což se přeneso na celou skupinu a ta pak začne vyhledávat činnosti, kterými by nudu zahнала – popíjení alkoholu, domnělá dobrodružství (kriminální činy), provokace dospělých atd. Tímto způsobem mohou vznikat party delikventní mládeže, které své členy přímo vybízejí k překračování norem, k agresivnímu – silovému chování a dokonce ke kriminálním činům.

2.2 Charakteristické znaky agrese adolescentů

Charakteristické znaky, které provázejí agresivní projevy dospívajících, se přímo odvíjejí od biologické fáze vývoje v kombinaci se specifickým společenským postavením. Typicky agresivitu v tomto období provází impulzivita, emocionalita, vyhledávání extrémních situací (především u mladých mužů), touha předvést se (ať už sám před sebou, nebo před přáteli) a upevnit své postavení ve skupině. Často také hraje roli alkohol nebo jiné omamné látky. Pokud bychom hovořili více konkrétně, literatura věnovaná tomuto tématu se obvykle shoduje na tom,

⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 807178771X. s. 72.

že nejcharakterističtějším typem agresivního chování adolescentů je šikana (a kyberšikana) a dále vandalismus.

2.2.1 Šikana

Na téma šikany bylo publikováno mnoho velmi podrobných prací, jejichž autoři se pokusili tento problém popsat. Za dostatečně výstižnou považují definici Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy: „*Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.*“⁵⁵ V této definici si dovoluji zdůraznit nutnost opakování útoku a zneužití neschopnosti oběti se bránit. Důležité také je, zda podezřelé chování oběť vnímá jako nepříjemné.

Šikana se může projevovat ve všech formách agrese, jako je fyzické násilí (bití), psychické týrání (urážky), ničení nebo krádeže věcí oběti, ale také v méně nápadných formách, jako je skupinová ostrakizace a další formy společenského nátlaku. Oběti šikany nemusí snášet jen samotné útoky, ale obvykle jsou zasaženy i sekundární viktimizací, která je provázána pocitem studu, snížením sebevědomí, pochyby o vlastní osobě, zhoršením školního prospěchu a obecně kvalitou života.

Pokud se školnímu kolektivu nepodaří rozvoji šikany zabránit, velmi pravděpodobně se bude stupňovat a její krutost se bude zvyšovat. Podrobně se rozvoji šikany věnuje Kolář, který stanovuje pět fází⁵⁶:

- Zrod ostrakismu – vyloučení ze skupiny, oběť se stává okrajovou osobou školního kolektivu a terčem „legráček“.
- Fyzická agrese a manipulace s obětí – ve vyhrocených situacích se ostrakizovaní žáci stávají terčem útoků, ostatní spolužáci si na nich vybíjejí zlost.
- Vytvoření jádra – utvoří se skupina agresorů, kteří často spolupracují a systematicky obětem ubližují.
- Nastavení norem – normy agresorů jsou přijaty většinou ve třídním kolektivu. V této fázi se agresorům přizpůsobují i slušní žáci.

⁵⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2000 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/7254_1_1/download/

⁵⁶ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X. s. 16 – 26.

- Dokonalá šikana – normy přijímají všichni členové třídy a šikana se stane „skupinovým programem“. Žáci ve třídě jsou rozděleni na agresory a oběti.

V posledních dvou fázích je pro učitele už téměř nemožné zasáhnout a je potřeba přizvat k řešení odborníky. Nabízí se otázka, zda šikana zaměřená proti učitelům může dorůst rozměrů čtvrtého nebo pátého stupně. Nebojím se však říci, že případ týrání učitelky na střední škole Na Třebešíně, který média vynesla na veřejnost v únoru 2016⁵⁷, ukazuje znaky přinejmenším třetího stupně.

Osobnost agresorů mívá jisté charakteristiky: tito mladí lidé obvykle podléhají potřebě dominovat svému okolí, mají obecně kladný vztah k řešení problémů agresivním způsobem, trpí nedostatkem morálního citění, lítosti, empatie a sebereflexe. Člověk vybavený těmito charakteristickými rysy může být podle Koláře motivován k šikanování druhých různými pohnutkami, jako jsou⁵⁸:

- Motiv upoutání pozornosti: agresor se touží stát se středem pozornosti a obdivu. Zvláště v kontextu šikany učitelů může být tento motiv zásadní, agresor se tak může „předvést“ před celou třídou.
- Motiv zahrnutí nudy: týrání přináší agresorovi zábavu a vzrušení.
- Motiv Mengeleho: agresor je poháněn zvědavostí; touží zjistit, jak bude oběť reagovat. I tento motiv při šikaně učitelů hraje výraznou roli; agresor zkouší, co si může dovolit – experimentovat s někým, kdo by měl být ve společenském žebříčku nad ním, pro něj může být přitažlivé.
- Motiv vykonat něco velkého: pokud mladý člověk zažívá neúspěchy nebo je sám cílem násilí, může ubližováním získávat pocit moci – pocit toho, že sám ovládá. Jestliže se mu dokonce podaří získat agresí moc nad učitelem, kterého šikanuje, je to pro něj ještě více uspokojivější než získání vlivu na spolužáka.

Osobnost oběti je podle Koláře obtížnější popsat než osobnost agresora.⁵⁹ Obvykle je jejich nejviditelnější charakteristikou to, co agresori považují za slabost – neschopnost skrývat obavy, špatná orientace v zátěžových situacích (panikaření, „ztrácení hlavy“), výčitky svědomí, sebekritičnost atd. Spíše než na fyzické zdatnosti tedy záleží na tom, jestli potenciální oběť

⁵⁷ *Video šikany je na světě! Vedení školy týrání krylo, tvrdí studenti* [online]. TV Nova. 13. 2. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/video-sikany-je-na-svete-vedeni-skoly-tyrani-krylo-tvrdi-studenti.html>

⁵⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X. s. 57.

⁵⁹ Tamtéž, s. 64.

disponuje vlastnostmi, kterými agresor opovrhne (přes to je obvyklé, že šikanovaný je fyzicky slabší než útočník). Jako rizikové je možné také vnímat slabé vazby ve skupině, to, že se jedinec nikdo nezastane, když se stane terčem útoku. Potenciálními oběťmi jsou tedy také osoby, které z nějakého důvodu nevychází se svým okolím, členové subkultur a ti, co se vyhraňují proti kolektivu.

2.2.2 Kyberšikana

Tento nový pojem se rozvíjí společně s moderními technologiemi, je tedy stále ještě obtížné nalézt obecně přijímanou definici. Podle Willardové, jednoho z předních odborníků na toto téma, se jedná o „*zasílání ohrožujících materiálů nebo příspěvků nebo zapojení do jiných forem společenské agrese za použití internetu nebo jiných digitálních technologií.*“⁶⁰ Tato autorka dále vymezuje a důkladněji popisuje základní typy kyberšikany⁶¹:

- Agresivní diskuse (Flaming): jedná se o agresivní, urážlivou debatu, jejíž prudkost se obvykle stupňuje; jejím obsahem bývají často urážky nebo výhrůžky. S agresivní diskusí se můžeme setkat na sociálních sítích, v emailech, ale i ve virtuálních místnostech počítačových her. Willardová zároveň zařadí agresivní diskuse do kyberšikany zpočtybňuje, neboť aktéři mají obvykle podobné sociální postavení.
- Kyber-obtěžování (Harassment): opakované zasílání urážlivých zpráv, obvykle za použití médií komunikujících v nulovém čase (dnes i sociální sítě), méně často skrz email. V tomto případě se jednoznačně jedná o kyberšikanu, neboť jeden aktér zneužívá své postavení nad druhým.
- Pomlouvání (Denigration): jedná se o šíření zpráv o oběti, které jsou nepravdivé, urážející nebo kruté. Obvyklé je veřejné šíření, ale objevuje se také rozesílání těchto pomluv ve formě soukromých zpráv. V současné době masových médií a sociálních sítí se mohou pomlavy rozšířit tak, že vážně poškodí život oběti.

⁶⁰ „Cyberbullyng is being cruel to others by sending or posting harmful material or engaging in other forms of social aggression using the internet or other digital technologies.“ (vlastní překlad). WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. [online] Champaign, Ill.: Research Press, 2007. [cit. 25.6.2016]. ISBN 978-0-87822-537-8. s. 255. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=VyTdG2BTnl4C&printsec=frontcover&dq=Cyberbullying+and+cyberthreats:+willard&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiop7Wf_cLNAhWGORoKHbAaBf0Q6AEIHTAA#v=onepage&q=Cyberbullying%20and%20cyberthreats%3A%20willard&f=false

⁶¹ Tamtéž s. 255 – 256.

- Zneužívání cizí identity (Impersonating): objevuje se, když útočník získá schopnost vydávat se za oběť, například když zneužije přihlašovací údaje k jejímu účtu na sociální síti, blogu nebo osobní webové stránce. Vzhledem k tomu, jakou důvěru chovají děti a dospívající k internetu, je extrémně jednoduché způsobit jim pak újmu.
- Úniky informací a podvádění (Outing and Trickery): jedná se o zveřejňování informací, osobní komunikace, fotografií nebo videí oběti. Obvyklé je vypouštění hanlivých, zesměšňujících nebo sexuálně zaměřených materiálů. Do této kategorie můžeme také zařadit natáčení na médium a následné šíření nahrávky.⁶² Podvádění je specifický typ úniku informací, kdy je oběť vmanipulována do situace, ve které předpokládá, že zasílá citlivé materiály v soukromé diskusi, zatímco ji mezitím sledují další osoby.
- Vyloučení (Exclusion): pro mladého člověka zvláště je důležité být členem skupiny, kterou považuje za významnou (v tomto případě skupina hráčů, diskusní skupina, přátelé na sociální síti atd.). Vyloučení z ní může být vnímáno jako kyberšikana, v prostředí internetu je navíc obvykle provázeno i dalšími formami týrání.
- Kyber-stalking (Cyberstalking): jedná se o opakované zasílání urážlivých a zraňujících zpráv oběti. Tyto zprávy často obsahují výhrůžky, mají sexuální podtext nebo mají za cíl oběť jinak znepokojit. Dovolím si dodat, že za kyber-stalking považují i neustálé zasílání zpráv proti vůli oběti.
- Kyber-výhrůžky (Cyberthreats): jedná se zveřejnění záměru ublížit a zabít jiné lidi. Tyto přímé výhrůžky obvykle obsahují také popis plánu zamýšleného činu. Kyber-výhrůžky jsou téma vztahující se ke střelbám ve školách, se kterými se potýkají především Spojené státy americké.⁶³

V červnu roku 2016 proběhl celostátní výzkum kyberšikany učitelů,⁶⁴ do kterého se zapojilo více než 5100 pedagogů ze základních a středních škol z celé České republiky. Výsledky ukazují, že 21,73 % respondentů se během své kariéry setkalo s nějakou formou kybernetického

⁶² Konkrétnímu zkoumání, kolikrát se učitelé s tímto typem kyberšikany setkali, se věnuje čtvrtá kapitola této práce.

⁶³ WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. [online] Champaign, Ill.: Research Press, 2007. [cit. 25.6.2016]. ISBN 978-0-87822-537-8. s. 11. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=VyTdG2BTnl4C&printsec=frontcover&dq=Cyberbullying+and+cyberthreats:+willard&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiop7Wf_cLNAhWGORoKHbAaBf0Q6AEIHTAA#v=onepage&q=Cyberbullying%20and%20cyberthreats%3A%20willard&f=false

⁶⁴ *Kybernetickou agresí zažívá každý pátý učitel. Vedení školy o tom většinou neví* [online]. e-bezpeci.cz. 14. 6. 2014 2014 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/1162-kybersikana-ucitelu-2016>

útoku (6,19 % dokonce v posledním roce). Přímo s kyberšikanou (tedy cíleným a pokračujícím útokem) se podle autorů setkalo 3,52 % učitelů. Většina útoků je tedy krátkodobá nebo nahodilá. Nejčastěji se pedagogové setkali s verbálními útoky (z 28,77 %), velmi časté bylo také opakované prozvánění (25,94 %) nebo vyhrožování či zastrašování prostřednictvím služeb internetu či mobilního telefonu (12,20 %). Vzhledem k tématu výzkumu spojeného s touto prací je zajímavá forma „šíření ponižující, zesměšňující či ztrapňující videonahrávky“, se kterou se setkalo 3,63 % učitelů.⁶⁵ Jak tedy můžeme vidět, s kyberšikanou se setkává překvapivě vysoké množství učitelů.

2.2.3 Vandalismus

Vandalismus se přímo nedotýká tématu této práce, omezím se tedy na krátký popis.

Typickým agresivním projevem mladistvých je ničení soukromého či veřejného majetku bez zjevné příčiny, takzvané vandalství. Je obvyklé, že tohoto druhu delikventního jednání se adolescenti dopouštějí ve skupině vrstevníků, která je často spojena s dalšími rizikovými činnostmi (požívání drog, hraní na automatech atp.). Zajímavé je, že pro vnější pozorovatele je ničení věcí bezdůvodné, pro agresory však může znamenat únik z nudy nebo dokazování si odvahy a síly ve skupině. Vandalové se obvykle soustředí na ničení zastávek hromadné dopravy, dalších veřejných prostor, jako jsou hřbitovy nebo zdánlivě opuštěné domy; dalším typickým projevem je sprejerství.

2.3 Závěr druhé kapitoly

V druhé kapitole jsem v krátkosti popsal charakteristické znaky období dospívání a také to, jak se tyto rysy manifestují v agresivitě mladých lidí. Dále jsem uvedl a rozebral přední faktory, které mají vliv formování agresivity v mladém člověku, jmenovitě rodinu, školu, party a moderní média. A v neposlední řadě jsem specifikoval, jaké jsou typické druhy agresivního jednání mladých lidí – šikana, kyberšikana a vandalismus.

⁶⁵ V praktické části této práce je možné se dočíst, že v mém výzkumu se s touto formou kyber-útoků setkalo během kariéry 3,5% učitelů.

3. Analýza zdrojů

V kapitole nazvané analýza zdrojů zjišťuji, jak je vnímáno, prezentováno a zaznamenáváno téma agresivity žáků zaměřené proti učitelům a agresivního jednání mladých lidí obecně. Cílem této kapitoly je zjistit a popsat, jaké můžeme vysledovat trendy – jak vnímá veřejnost útoky proti učitelům, jestli jsou tyto skutky častější než dříve, nebo jich ubývá. A v neposlední řadě, jestli všeobecně rozšířená představa, že „děti jsou stále agresivnější“ koresponduje s realitou.

Výsledná zjištění posloužila jako základ pro formování mé vlastní představy o tom, jaká situace okolo agresivity mladých lidí vlastně panuje. Tato kapitola tedy slouží jako jakýsi „odrazový můstek“ pro formulování hypotéz ve čtvrté části – vlastním výzkumu.

3.1 Mediální zprávy

O tom, jaká je situace ohledně agresivity dětí a mladých lidí se dozvídáme obvykle z novin, televize nebo internetu, zjednodušeně řečeno z masových médií. V kontextu toho je třeba připomenout, že úroveň a kvalita informování se velmi liší, což už však bývá pro nás konzumenty obtížné rozlišit; obvykle přijímáme zprávy tak, jak jsou nám podávány. Právě protože média jsou často výlučným informačním zdrojem laiků o tomto problému (a to i učitelů, pokud tyto zprávy přesahují jejich vlastní zkušenost), mají na formování názoru společnosti významný vliv.

Vzhledem k tomu, že významná část této práce je věnována způsobu, jakým se vyvíjí agresivita mládeže, a tato zjištění porovnává s očekáváním veřejnosti, je velice důležité si ukázat, jakým způsobem informuje informování médií o tomto fenoménu a jaký vliv mohou mít na mínění veřejnosti.

Pokud budeme hovořit obecně, je zřejmé, že média nepřinášejí informace o všech událostech vyrovnaně. Cílem novinářů je zvyšovat čtenost/sledovanost jejich mateřských médií, čehož dosahují tím, že přinášejí zprávy, které mají potenciál přilákat co největší množství zákazníků. Pro většinu konzumentů jsou to překvapivé nebo zásadní zprávy, které je vytrhnou z každodenního života, zprávy snadno pochopitelné, u kterých není třeba dohledávat další detaily. Není tedy překvapením, že disproporcionálně větší prostor dostávají „šokující“ zprávy,

jako jsou pohromy, vraždy, nebo, pokud bych měl uvést nějaké příjemné, kupříkladu narození mláděte v ZOO.⁶⁶

Tyto případy bývají potom prezentovány jako zjednodušený ukazatel světa okolo nás. Ať si to novináři přejí, nebo ne, téměř vždy více či méně zkreslují skutečnost. Velmi často tak dochází k vytváření iluze větší četnosti činů, než jaká je realita, objevuje se ale také zkreslení kvalitativní, kdy je událost popsána velice dramaticky, přestože při jiné volbě kontextu by konzumenta nezaujala.

Jakým způsobem média manipulují? Na některých televizních stanicích jsou zprávy doprovázeny podkresovou hudbou navozující emocionální reakce diváků⁶⁷; při střihu výpovědí svědků, které reportér zpovídá, mohou být vynechány důležité informace; i samotné otázky, které novinář pokládá, mohou být návodné a tak dále. Avšak základní způsob manipulace můžeme spatřit už ve výběru zpráv, které jsou prezentovány zákazníkovi.

3.1.1 Teoretická východiska

Fenoménem moci médií a jejich schopností manipulace se zabývá několik vlivných teorií jako třeba teorie rámcování (Framing), nebo teorie Nastolování agendy (Agenda setting). Podrobná a podle mého názoru také velice trefná je teorie nastolování agendy, kterou poprvé představili v roce 1972 Maxwell McCombs a Donald Shaw⁶⁸ při hledání důležitosti různých témat v prezidentských volbách. Protože agresivita mládeže je významné mediální téma a v následující kapitole budu z této teorie vycházet, dovolím si ji zkrátka představit.

McCombs a Shaw předkládají tezi, že média svým výběrem určují, o čem se na veřejnosti hovoří – jaké je nastavené společenské téma diskuse.⁶⁹ Jejich výzkumy to potvrzují a ukazují přímou souvislost mezi zvolenými tématy v novinových článcích (a v menší míře v televizním vysílání) a v tom, co lidé považují v současnosti za důležité, o čem mezi sebou mluví, dokonce o čem přemýšlejí. Můžeme tedy říci, že média přímo nastavují témata společenské diskuse.

V teorii nastolování agendy je třeba rozlišovat tři její složky podle toho, jaký subjekt je zkoumán. První složkou, můžeme říci základním stavebním kamenem, je „mediální agenda“,

⁶⁶ KELLNER, Tomáš. *Mediální prezentace kriminality*. Případ pořadu Na stopě. Brno: 2015. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita. s. 18 – 19.

⁶⁷ Tamtéž s. 21.

⁶⁸ ČERVENKA, Jan. *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-151-4. s. 16.

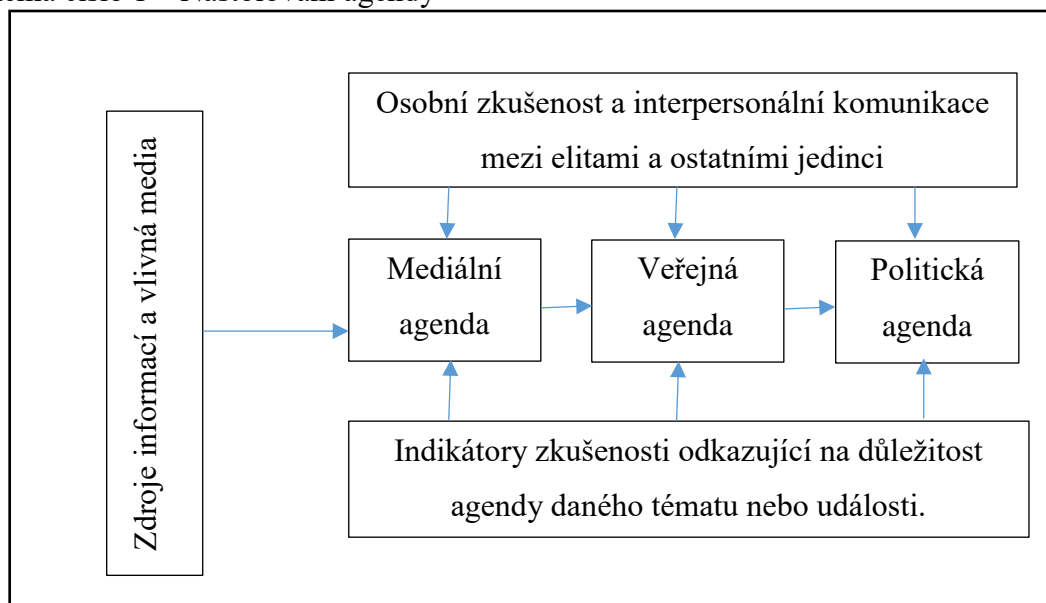
⁶⁹ Tamtéž s. 17.

tedy to o čem informují média a jakým způsobem. Druhou složkou, která je pro téma vnímání agresivity mládeže veřejností nejdůležitější, je takzvaná „veřejná agenda“, což jsou už témata probíraná na veřejnosti v reakci na mediální agendu. Třetí složkou je „politická agenda“ nebo „agenda těch, co rozhodují“ (decision makers agenda) Jak už název napovídá, jedná se o témata, která se objevují v diskusi zákonodárců a politiků.

Proces nastolování agendy má dva základní stupně: „nastolování agendy prvního řádu“, tedy výběr témat, o kterých se bude hovořit a „nastolování agendy druhého řádu“, jaké „atributy“ a charakteristiky budou v daném tématu zdůrazněny. Tyto atributy mohou být afektivní – tedy jakým tónem (pozitivní, negativní, neutrální) je o tématu referováno, nebo substantivní – což je popis z faktické stránky. Tímto způsobem mají media vliv nejen na to, o čem je vedena společenská diskuse, ale částečně také, jakým způsobem.

Ve schématu číslo 1 je možné si v grafické podobě prohlédnout složky procesu nastolování agendy.

Schéma číslo 1 – Nastolování agendy⁷⁰

McCombs a Shaw do tohoto dělení řadí také „intermediální nastolování agendy“, kdy je zkoumáno, jakým způsobem se navzájem ovlivňují média⁷¹. K tomuto velmi zajímavému tématu se zaslouží zmínit, že existují vlivná média, která nastolují agendu zbylým, méně významným. Zdroj témat je tedy velice malý a existují instituce, které mají na jejich výběr

⁷⁰ ČERVENKA, Jan. *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-151-4. s. 26.

⁷¹ Tamtéž s. 15.

nepoměrně veliký vliv. Druhá důležitá poznámka se týká samotné novinářské práce. Mnohé výzkumy na toto téma ukázaly, že novináři mají ve zvyku sledovat výtvořky svých konkurentů a sladovat s nimi svou práci, výsledkem je snížení diverzity témat a, ač to autoři původních studií nezmiňují, další zvýšení vlivu zdrojových médií.⁷²

Téma agresivity mládeže je nastolované zpravidla, když se vyskytne nějaký případ nebo vyjde studie zabývající se příbuznými tématy (kupříkladu vlivem počítačových her na psychiku dětí). V následující kapitole se už konkrétně zaměřím na jednotlivé články, na to, jakým způsobem novináři informují, jaké atributy mají jednotlivé zprávy.

3.1.2 Metoda

V následující analýze budu hodnotit články v internetových denících. Jako konkrétní metodu jsem vybral obsahovou analýzu článků. Protože pro tuto práci je důležitý způsob, jakým informují novináři o agresivitě mladistvých, vždy popíši obsah článku do krátkého abstraktu a v několika bodech uvedu, jaké atributy můžeme vysledovat, popřípadě přímo jaké manipulace se v něm objevují.

Téma agresivity dětí nebo agresivity žáka zaměřené proti učiteli je nastoleno prakticky vždy, když dojde k nějakému incidentu. Média pak zachycují tuto problematiku ze dvou pohledů, buď jako popis konkrétní události, nebo jako obecný fenomén – zvěšující se agresivita mládeže. Protože, jak už jsem uvedl, majoritní jsou ty zprávy, které šokují, agresivitu v internetových člancích můžeme najít zastoupenou výhradně případy fyzických útoků na učitele nebo takovými případy, kdy situace končí zraněním nebo smrtí.

Internetová media zaznamenala od roku 2002 (kdy se na internetu objevil první případ⁷³) dohromady pět vážných útoků žáka na učitele. Při dalším hledání můžeme nalézt zprávy o dalších útocích, bližší průzkum nám však ukáže, že se jedná o případy, které se staly ve výchovných ústavech nebo střediscích výchovné péče. Tato zařízení však nejsou cílem mé práce; také děti do nich umístěné nebývají vzorkem „obvyklé“ mládeže, proto jsem se tyto případy rozhodl vynechat.

⁷² KELLNER, Tomáš. *Mediální prezentace kriminality*. Případ pořadu Na stopě. Brno: 2015. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita. s. 20.

⁷³ Starší případy se mi nepodařilo dohledat.

Za sledovanou dobu se objevily ve sledovaných internetových médiích tyto případy týkající se mého tématu:

- 24. října 2002 – Žák zbil učitelku na speciální škole pro sluchově a mentálně postižené.⁷⁴
- 1. března 2004 – Student učiliště ve Svitavách pobodal pedagoga, a ten následně zemřel.
- 22. října 2008 - Na pardubické základní škole napadl žák učitelku a poranil jí ruku.
- 29. října 2012 – Na gymnáziu v Rakovníku napadl žák učitelku.
- Únor 2016 – Učitelka byla delší dobu šikanována žáky střední školy v Malešicích.

Celkově můžeme článků na téma agresivity žáků zaměřené proti učiteli nebo agresivity dětí obecně najít nepřeberné množství a není technicky možné je zanalyzovat všechny, musel jsem tedy provést výběr. Největší vliv na stanovení témat mají zdrojová media, do přímého kontaktu se čtenáři však poměrně nejvíce vstupují ta nejčtenější. Při výběru článků jsem tedy postupoval tak, že jsem vybral tři nejčtenější internetová zpravodajství: Novinky.cz, Idnes.cz a Aktualne.cz⁷⁵ a vypsals podle data všechny články z posledních deseti let, které se týkaly případů napadení učitele žákem nebo obecné články o agresivitě dětí (podle vlastního uvážení jsem vynechal články, které byly duplicitní nebo příliš odbíhaly od tématu, také jsem vynechal články týkající se předškoláků). Z takto vypsané databáze 47 článků jsem vybral každý pátý, abych získal celkem deset článků a zároveň abych mohl výběr článků co nejméně ovlivnit vlastními preferencemi.

Při analýze budu sledovat především to, jestli autoři „vnucují“ čtenářům nějaký názor, a to jak pomocí vzbuzení emocí, předkládáním informací pouze z jednoho názorového spektra nebo dalších chyb a manipulací. Na závěr kapitoly uvedu resumé, ve kterém shrnu, jaké tendence se v médiích objevují a jakou realitu novináři vlastně budují.

⁷⁴ Zvažoval jsem, zda případ zařadit – typ školy nepatří mezi ty, které sleduje tato práce. Protože však případ svým dalšími rysy zapadal do tématu, rozhodl jsem se ho ponechat.

⁷⁵ Podle portálu Lupa.cz : AMBROŽ, Jan. *Internetová média posilují, papírová slábnou*. [online] Lupa.cz. 11. 2. 2008. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/internetova-media-posiluji-papirova-slabnou/>

3.1.3 Rozbor článků

Na základě výše uvedené metody byly vybrány tyto články:

Portál ⁷⁶	Odkaz	Datum
Novinky	http://www.novinky.cz/domaci/400659-za-sikanu-na-trebesine-vyloučili-dva-studenty.html	16/04/2016
Idnes	http://praha.idnes.cz/sikana-na-skolach-kybersikana-d2n-/praha-zpravy.aspx?c=A160305_2230362_praha-zpravy_nub	08/03/2016
Idnes	http://zpravy.idnes.cz/skolaci-napadli-160-ucitelu-092-/domaci.aspx?c=A160222_100327_domaci_jj	22/02/2016
Novinky	http://www.novinky.cz/krimi/386105-za-zbiti-ucitele-dostal-student-podminku.html	11/11/2015
Idnes	http://zpravy.idnes.cz/agresivita-deti-nezletilych-dgn-/krimi.aspx?c=A130415_1916896_hradec-zpravy_kvi	15/04/2013
Novinky	http://www.novinky.cz/zena/deti/310684-stale-vice-deti-v-cesku-ma-poruchu-chovani-rika-psycholozka.html	19/8/2013
Novinky	http://www.novinky.cz/domaci/241723-s-malymi-vytrzniky-je-kriz-i-na-ceskych-skolach.html	13/8/2011
Novinky	http://www.novinky.cz/domaci/187889-ucitele-se-obavaji-sikany-od-zaku-mnozi-uvazuji-o-odchodu.html	29/11/2009
Idnes	http://zpravy.idnes.cz/skola-by-mela-mit-moznost-drze-zaky-vyloucit-mini-ucitel-stercl-pwy-/domaci.aspx?c=A081023_163943_studium_bar	24/10/2008
Idnes	http://zpravy.idnes.cz/nasili-u-deti-stale-roste-0h3-/krimi.aspx?c=A070531_130144_porad_akr	31/07/2007

⁷⁶ Portál Aktuálně.cz se agresivitou mládeže a šikanou učitelů zabýval nepoměrně méně než zbylé dva portály; počet odkazů v tabulce odráží zastoupení článků v celkovém počtu. K mému překvapení ve výběru (podle zvolené metody) nakonec nebyl ani jeden článek z portálu Aktuálně.cz.

Název: Za šikanu Na Třebešíně vyloučili dva studenty

Zdroj: SEĎOVÁ, Stáňa. *Za šikanu Na Třebešíně vyloučili dva studenty* [online]. Novinky.cz, 16. 4. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/400659-za-sikanu-na-trebesine-vyloučili-dva-studenty.html>

Popis: Týká se případu, kdy v únoru 2016 byla šikanována učitelka střední školy Na Třebešíně, která následně v nemocnici zemřela. Škola uvedla, že její smrt neměla se šikanou nic společného.

Rozbor: Článek rozebírá a shrnuje důsledky šikany a následného úmrtí učitelky, většina prostoru je věnována výpovědi nového ředitele školy Václava Jahody, který popisuje obtíže, které vznikly, když se škola rozhodla dva viníky vyloučit. Text je psán v informativním publicistickém stylu bez emočního zabarvení. Jediného hodnocení se dopouští sám ředitel Jahoda, který soudí, že setrvání jednoho žáka, jehož se nepodařilo zatím ze zákonných důvodů vyloučit, je chybou, která poškozuje jak jeho, tak třídní kolektiv.

Název: Děti přesouvají šikanu na internet. Terčem útoků se stávají i kantoři

Zdroj: ZAHRADNICKÁ, Eva. *Děti přesouvají šikanu na internet. Terčem útoků se stávají i kantoři* [online]. Idnes.cz, 8. 3. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/sikana-na-skolach-kybersikana-d2n-/praha-zpravy.aspx?c=A160305_2230362_praha-zpravy_nub

Popis: Článek se zabývá obecně šikanou učitelů a agresí žáků zaměřenou proti učitelům, zmiňována je také šikana mezi dětmi. V textu je hodnocena četnost incidentů a jejich typ a také stručný návrh, jak situaci řešit.

Rozbor: Text je opřen především o výpověď vedoucí centra primární prevence v Nymburku Markéty Jírové Exnerové, ale dává prostor i dalším, jako jsou učitelé, ředitelé nebo zástupce MŠMT. Z výpovědí oslovených expertů vyplývá, že šikana je obvyklou součástí školních kolektivů, avšak její četnost se oproti předchozím letům nezvětšuje, naproti tomu vzrůstá kyberšikana, a to jak dětí mezi sebou, tak i učitelů. Autorka o tomto jevu informuje neutrálním publicistickým stylem, přičemž přiznává, že o něm prakticky neexistují dostatečné informace.

V závěrečné části se autorka zabývá řešením této situace a znovu dává prostor osloveným expertům, především Markétě Jírové Exnerové. Z výpovědí můžeme usoudit, že oslovení si přejí především „změnu systému“, jako je snižování byrokracie škol, tréninky a lepší příprava učitelů, zlepšení spolupráce učitelů a atmosféry v jejich kolektivu nebo větší využití metodiků prevence a školních psychologů.

Název: Školáci za rok fyzicky napadli až 160 učitelů, kantoři čelí i útokům rodičů

Zdroj: *Školáci za rok fyzicky napadli až 160 učitelů, kantoři čelí i útokům rodičů* [online]. Idues.cz, 22. 2. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/skolaci-napadli-160-ucitelu-092-/domaci.aspx?c=A160222_100327_domaci_jj

Popis: Jedná se o shrnutí informací ze zprávy České školní inspekce, která se zabývala agresivitou žáků a útoky na učitele. V článku je také citována zpráva Jana Tomáška z roku 2008, ze které částečně vycházím také.

Rozbor: Text je psán v neutrálním publicistickém stylu a shrnuje především data z nejnovějšího výzkumu a navzdory nadpisu, který je poněkud emocionálně zabarvený, je samotná zpráva spíše výpisem faktů. V druhé části článku je uvedeno srovnání s výše uvedenou studií, autor k tomu použil práci Jana Tomáška z roku 2008. V závěru článku je uvedeno, že právě šikanu učitele (jednalo se o případ šikany učitelky střední školy Na Třebešíně) tehdy řešila policie a další instituce.

Název: Za zbití učitele dostal student podmínku

Zdroj: *Za zbití učitele dostal student podmínku* [online]. Novinky.cz, 11. 11. 2015 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/386105-za-zbiti-ucitele-dostal-student-podminku.html>

Popis: Článek informuje o vývoji události, která se stala v dubnu 2015.

Rozbor: Autor se omezuje na podání zprávy o samotném případě, který se stal v Olomouci, a o výsledcích soudního procesu. Žák učiliště tehdy napadl svého učitele, protože byl rozčilen z toho, že mu hrozilo vyloučení ze školy. V článku je zdůrazněna brutalita činu a následný poměrně tvrdý trest pro pachatele, a to z důvodu právě brutality a důsledkům, které si oběť musí nést. Text je psán v informativním publicistickém stylu a autor se varuje jakýchkoli spekulací nebo manipulací.

Název: Děti jsou čím dál agresivnější. Policisty překvapují brutalitou činů

Zdroj: VÍTKOVÁ, Kateřina. *Děti jsou čím dál agresivnější. Policisty překvapují brutalitou činů* [online]. Idues.cz, 15. 4. 2013 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/agresivita-deti-nezletilych-dgn-/krimi.aspx?c=A130415_1916896_hradec-zpravy_kvj

Popis: Shrnutí současné situace okolo kriminality a agresivity mladistvých. Článek se zaměřuje především na kriminalitu, součástí jsou výpovědi policistů.

Rozbor: Článek je rozdělen do dvou částí. V první autorka vyjmenovává kriminální činy spáchané mladistvými. V této části se můžeme setkat s několika vyjádřeními oslovených policistů, které přímo deklarují, že se kriminalita mládeže zvyšuje, jako kupříkladu: „*Trend zvyšující se kriminality a hlavně brutality je pro nás alarmující*“, – mluvčí krajské policie Východní Čechy Ivana Ježková. V druhé, kratší části pojímá autorka téma více obecně, naznačuje, že kriminalita dětí je takový problém, že by se trestní odpovědnost mohla snížit na 12 let, popřípadě že vzrůstá četnost násilných i majetkových trestných činů a především případů pohlavního zneužívání.

Text je psán v publicistickém stylu, doplňován četnými výpověďmi odborníků a policistů, které dokládají a varují, že se agresivita a kriminalita mladistvých zvýšila.

Název: Stále více dětí v Česku má poruchu chování, říká psycholožka

Zdroj: *Stále více dětí v Česku má poruchu chování, říká psycholožka* [online]. Novinky.cz, 19. 8. 2013 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/310684-stale-vice-deti-v-cesku-ma-poruchu-chovani-rika-psycholozka.html>

Popis: Jedná se o rozhovor s psycholožkou Ludmilou Mrkvicovou o zvyšující se agresivitě ve společnosti, především u dětí.

Rozbor: V rozhovoru se objevuje několik významných myšlenek. Zaprvé Ludmila Mrkvicová uvádí, že agresivita dětí vzrůstá a že za to z nezanedbatelné části mohou agresivní počítačové hry. Následně však psycholožka dodává, že velmi významný vliv má na dítě společnost, která, především v ČR, dává více příležitosti těm agresivním a těm, co neuznávají autority. Text vyznívá dojmem povzdechnutí si nad současnou situací, spíše než že by byl analýzou faktů, které se ve článku neobjevují. Přesto výše uvedené nedostatky je článek „zaštítěn“ autoritou odborníka.

Název: S malými výtržníky je kříž i na českých školách

Zdroj: PŘIBIL, Marek. *S malými výtržníky je kříž i na českých školách* [online]. Novinky.cz, 13. 8. 2011 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/241723-s-malymi-vytrzniky-je-kriz-i-na-ceskych-skolach.html>

Popis: Článek srovnává situaci ohledně agresivity mládeže ve Velké Británii a v ČR, autor shrnuje, že chování mladých se zhoršuje v obou zemích.

Rozbor: Text je rozdělen na tři části, v první autor uvádí, že se situace s agresivitou dětí dramaticky zhoršuje a že se „stává běžnou realitou, že děti napadají i své učitele.“ Dále jsou popisovány důsledky tohoto trendu, jako je strach učitelů. Následně, ve druhé části, je uveden a popsán případ starý více jak šest let (2004), kdy ve Svitavách napadl žák svého mistra, který na následky zranění zemřel. Ve třetí části popisuje autor výsledky studie pořádané Asociací pedagogů základního školství, která konstatuje, že dnešní děti neuznávají autority a nedokáží rozpoznat, co je správné, a co ne, a že současná výchovná opatření nejsou dostatečným nástrojem pro zjednání pořádku ve školách. Studie nám dále sděluje, že současným trendem v šikaně učitelů je natáčení učitelů na mobil a následné vyvěšování videí na Facebooku.

V článku je uváděno mnoho různých citací a příkladů toho, jakým způsobem agresivita žáků stoupá, je v něm však obtížné najít podklady k těmto informacím, popřípadě odůvodnění. Z uvedené studie Asociace pedagogů základního školství jsou informace vybírány bez kontextu a čtenář jen stěží dokáže zjistit, co přesně bylo jejím obsahem.

Název: Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu

Zdroj: URBANOVÁ, Michaela. *Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu* [online]. Novinky.cz, 29. 12. 2009 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/187889-ucitele-se-obavaji-sikany-od-zaku-mnozi-uvazuji-o-odchodu.html>

Popis: Krátký článek se navzdory nadpisu nevěnuje příliš odchodům učitelů, jako spíše obecně jejich šikaně.

Rozbor: V perexu je zmíněna studie Jana Tomáška z roku 2008 Učitel jako oběť násilí a je uvedeno, že více než deset procent učitelů uvažuje o odchodu ze školství – na vině je agresivita žáků. Následně s touto informací autor v textu nepracuje. Dále je článek rozdělen na dvě části. V první autor uvádí a rozepisuje, že agresivita žáků se „stále rozšiřuje“, a dokládá to jedním videem z Polska. V druhé části, která na první přirozeně navazuje, dostává prostor pedagog z PedF UK Stanislav Bendl, který hledá možnosti, jak by se mohli učitelé bránit. Bendl uvádí, že vhodné by byly kurzy pro učitele nebo rozšířené praxe pro studenty pedagogických fakult, které by se věnovaly právě různým deviacím žáků.

Název: Škola by měla mít možnost drzé žáky vyloučit, míní učitel Štercl

Zdroj: ŘÍHOVÁ, Barbora. *Škola by měla mít možnost drzé žáky vyloučit, míní učitel Štercl* [online]. Novinky.cz, 24. 8. 2008 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/skola-by-mela-mit-moznost-drze-zaky-vyloucit-mini-ucitel-stercl-pwy-/domaci.aspx?c=A081023_163943_studium_bar

Popis: Jedná se o shrnutí online rozhovoru s předsedou Asociace pedagogů základního školství (APZŠ) Jaroslavem Šterclem, do rozhovoru se promítají výsledky studie APZŠ.

Rozbor: Článek je rozdělen na dvě části; v první autor analyzuje otázky, které byly Jaroslavu Štercovi kladeny. Druhá je věnována výsledkům zmíněné studie; autor se zmiňuje, že „Výsledky analýzy ukázaly, že pouhých 0,75 procenta učitelů je přesvědčeno o tom, že se chování žáků zlepšilo, celých 86 procent si myslí pravý opak.“ Celkově je článek psán v informativním publicistickém stylu a zaměřuje se na shrnutí faktů.

Název: Násilí u dětí stále roste

Zdroj: *Násilí u dětí stále roste* [online]. Novinky.cz, 31. 5. 2007 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nasili-u-deti-stale-roste-0h3-/krimi.aspx?c=A070531_130144_porad_akr

Popis: Krátký text upozorňující na rostoucí agresivitu dětí.

Rozbor: Autor článku užívá emocionálně zabarvená slova a slovní spojení vyvolávající ve čtenáři obavy. Jako komentář k doprovodnému obrázku (obrázek 1) autor zvolil text: „V posledních letech neuvěřitelně roste dětská agresivita.“ Článek je uzavřen větou: „Kolik času jste vy za poslední týden strávili se svými dětmi?“

Obrázek 1

Shrnutí

Výše uvedené články a jejich následné krátké analýzy nám mohou poskytnout představu o tom, jakým způsobem media o tématu agresivity žáků (mládeže) zaměřené proti učitelům informují. Můžeme vyzorovat, že velká část vybraných textů informuje o jednotlivých případech neutrálně a nesnaží se čtenáře přesvědčit o ničem dalším. Zároveň ovšem můžeme najít také čtyři články, ve kterých autoři vyvozují, že se agresivita žáků zvyšuje, a to bez potřebných dat. Je třeba však poznamenat, že k těmto závěrům obvykle dochází na základě

výpovědí odborníků, kteří v textech neuvádějí zdroje, a tak ve většině případů můžeme tvrzení považovat spíše za domněnku (kterou bych ovšem nerad bral na lehkou váhu). Výsledky výzkumů, citované buď přímo autory, nebo zpovídanými odborníky uváděly, že učitelé jsou přesvědčeni, že agresivita narůstá – což je, podobně jako u tvrzení zmíněných odborníků, domněnka. Považuji za zajímavé zmínit, že většina článků, které se opírají o nějaká data, zmiňují dva zdroje: jedním je projekt Jana Tomáška⁷⁷ a druhý je studie Asociace pedagogů základního školství⁷⁸. Z toho usuzuji, že získat kvalitní podklady o tomto tématu je i pro novináře obtížné.

Dovoluji si tedy konstatovat, že téma agresivity žáka zaměřené proti učiteli je obvykle nastoleno, když se objeví nějaký vážný případ, a to s takovými atributy, že konzumenti médií jsou přesvědčováni spíše o stoupající agresivitě žáků a dětí a mladých lidí obecně. Obvyklé je zdůrazňování brutality činu a zároveň se objevuje hledání stereotypních důvodů, jako je působení násilných počítačových her. Pro mě však bylo překvapivé množství „neutrálních“ článků, které bylo prakticky srovnatelné s těmi, které evokují ve čtenáři stoupající agresivitu mezi dětmi.

V následující kapitole budu zjišťovat, co je možné se o tomto tématu dovědět z databází tvrdých dat.

3.2 Statistiky kriminality

Zřejmým a přímým projevem agresivity, který je relativně snadno zachytitelný a měřitelný výzkumy a zároveň je společensky velmi vnímaný, je kriminalita. Ta působená adolescenty, respektive nezletilými pachateli, má jistá specifika způsobená tělesnými a psychickými odlišnostmi a také jejich odlišným společenským zařazením. Dovoluji si předpokládat, že kriminalita mládeže, jak jsem uvedl výše, je přímým projevem agresivity a měla by tedy v hrubých rysech kopírovat trendy, které se objevují i v agresivním chování mladistvých obecně.⁷⁹

⁷⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova.

⁷⁸ Tu se mi bohužel nepodařilo dohledat

⁷⁹ Viz kapitola 2 Agresivita adolescentů.

3.2.1 Charakteristiky kriminality adolescentů

Nejčastěji páchanou trestnou činností mládeže je majetková kriminalita. Dominují především krádeže prosté, krádeže vloupáním a kapesní krádeže, časté je i sprejerství a výtržnictví. Setkáváme se i s násilnou kriminalitou, a to především s vloupáním nebo úmyslným ublížením na zdraví (vždy jde o několik stovek případů ročně). Méně častá je mravnostní kriminalita, která je nejčastěji zastoupená pohlavním zneužíváním (v roce 2015 se jednalo o 227 případů).

Podle odborníků má trestná činnost mládeže určité specifické rysy, kterými se liší od kriminality páchané dospělými. Obvyklá je u ní snazší odhalitelnost, protože je často páchána spontánně bez předchozího plánování. Podle Novotného a Zapletala mladí „*páchají skutky většinou bez promyšlené dlouhodobější přípravy. Svědčí o tom náhodnost míst, na kterém byl trestný čin spáchán, použití nevhodných nástrojů či potřeb pro získání lupu, volba špatného času pro provedení deliktu, nedokonalá konspirace a zastření stop. V neposlední řadě k těmto charakteristikám patří i potřeba pochlubit se svými činy na veřejnosti či ve společnosti vrstevníků, což mnohdy vede k jejich dopadení.*“⁸⁰ Další typickým znakem mladistvých delikventů je, že se dopouští trestné činnosti ve skupinách, přičemž jejich chování často provází neúměrná brutalita, zbytečně ničí věci a v tomto chování pokračují, i když už bylo dosaženo domnělého vytyčeného cíle. V provádění trestného činu mnohdy mladiství pachatelé vidí větší význam a uspokojení než v případném zisku. Mladý delikvent si, kromě snahy získat uznání v partě a zážitku z dobrodružství, chce potvrdit své schopnosti či získat dominantní postavení nad někým jiným.⁸¹ Jak je zřejmé, tyto motivy a brutalitu není statistika schopna zachytit.

3.2.2 Analýza

Výše jsem v krátkosti nastínil charakteristiky kriminality mládeže a v následujícím textu se budu věnovat tomu, co nám mohou sdělit informační zdroje zabývající se kriminalitou mladých lidí. Za nejvýznamnější takový zdroj považuji policejní záznamy. Tyto statistiky mohou poskytnout sice poněkud odlidštěná, avšak tvrdá data o vývoji sociálně patologické činnosti páchané dětmi.

⁸⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5. s. 380.

⁸¹ Tamtéž. s. 382.

Jako zdroj dat pro analýzu mi posloužily internetové stránky policie ČR⁸², kde jsou zveřejňovány statistické zprávy o kriminalitě za každý měsíc. Dovoluji si upozornit, že zde policejní statistika vykazuje kriminalitu zjištěnou a objasněnou. Přičemž při práci s těmito statistikami je nutné si být vědom několika dalších úskalí, které je provázejí.

Je třeba vzít na vědomí, že záznam trestných činů je přímo závislý na změnách v trestním právu; jakýkoli zásah do zákoníku může výrazně ovlivnit, kolik skutků bude zapsáno do databáze. Jedna z těchto významných změn proběhla v roce 2010. 1. ledna vstoupil v účinnost zákon č. 40/2009 Sb., který zavedl dělení trestných činů na přečiny⁸³ a zločiny, a změnil se systém počítání skutků a jejich záznam. Další významnou změnou, která mohla mít vliv na záznamy, bylo přerozdělení krajských ředitelství policie z osmi na čtrnáct krajů; ta vstoupila v platnost také 1. ledna 2010.

Nezanedbatelným faktorem mající vliv na počet skutků v kriminálních statistikách je také demografie, tedy nárůst, nebo úbytek obyvatelstva. Pro tuto práci jsou významná data o počtech mladistvých, respektive dětí. Takové statistiky ale nejsou ze zřejmých důvodů vedeny, je tedy třeba se spokojit pouze s vědomím tohoto vlivu.

Při zpracovávání statistik kriminality je třeba také zohlednit, že ne všechny činy splňující skutkovou podstatu trestného činu jsou orgány PČR schopné zachytit; ty, které uniknou jejich pozornosti, spadají do takzvané „latentní kriminality“ nebo „skryté kriminality“⁸⁴. Podle odborníků je počet zaznamenaných skutků pouze menší částí z celkového objemu; tu větší policie neobjeví, nezaznamená nebo ji nikdo nenahlásí, a tak zůstane mimo veškeré záznamy.

Používané statistiky jsou velice rozsáhlé a obsahují záznamy o všech trestných činech a činech jinak trestných, které byly v daném období spáchány. Pro mou práci zabývající se agresivitou především středoškolské mládeže jsou významná především data zařazená do kategorie mladistvých, tedy s věkem pachatelů 15–17 let. Těm se budu v následující analýze věnovat primárně. Pro srovnání přikládám také grafy kriminality, která je označována policií jako dětská, kam patří všechny skutky, trestné i jinak trestné, které spáchají pachatelé ve věku 1–17 let. Poslední kategorií, která je ve statistikách zařazena, je kriminalita nezletilých (1–15 let), grafy této skupiny zde však prezentovat nebudu.⁸⁵

⁸² Policie České Republiky, *Statistiky kriminalita* [online]. Policie.cz. 2016. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

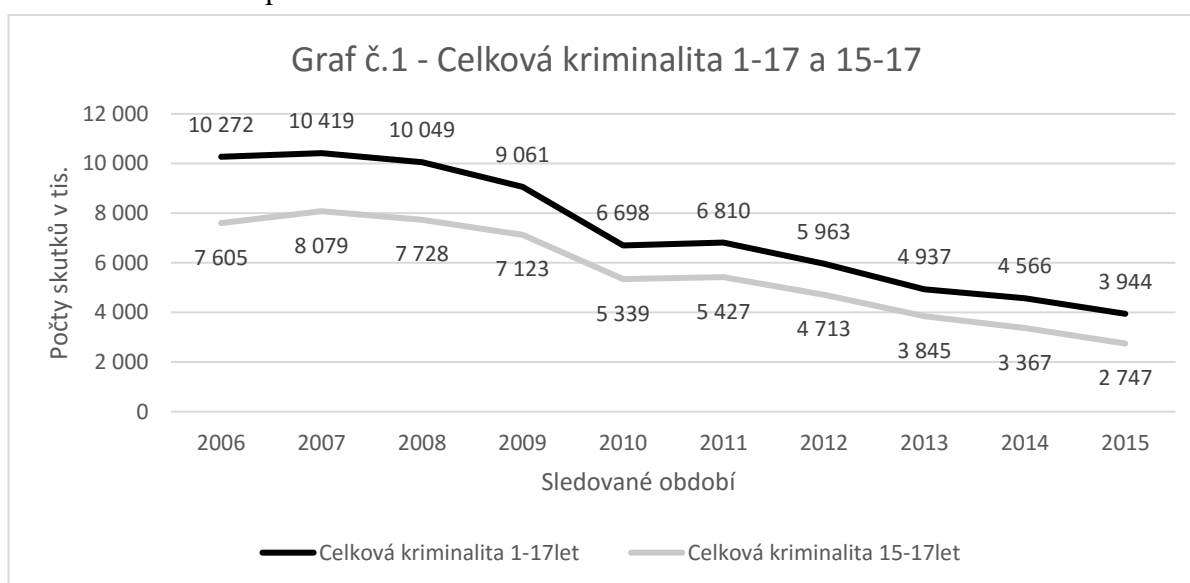
⁸³ Zjednodušeně jsou to trestné činy, na něž je stanovená sazba do pěti let odnětí svobody.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5. s. 45.

⁸⁵ Nepovažuji tuto kategorii za významnou pro tuto práci, proto tato data neanalyzuji.

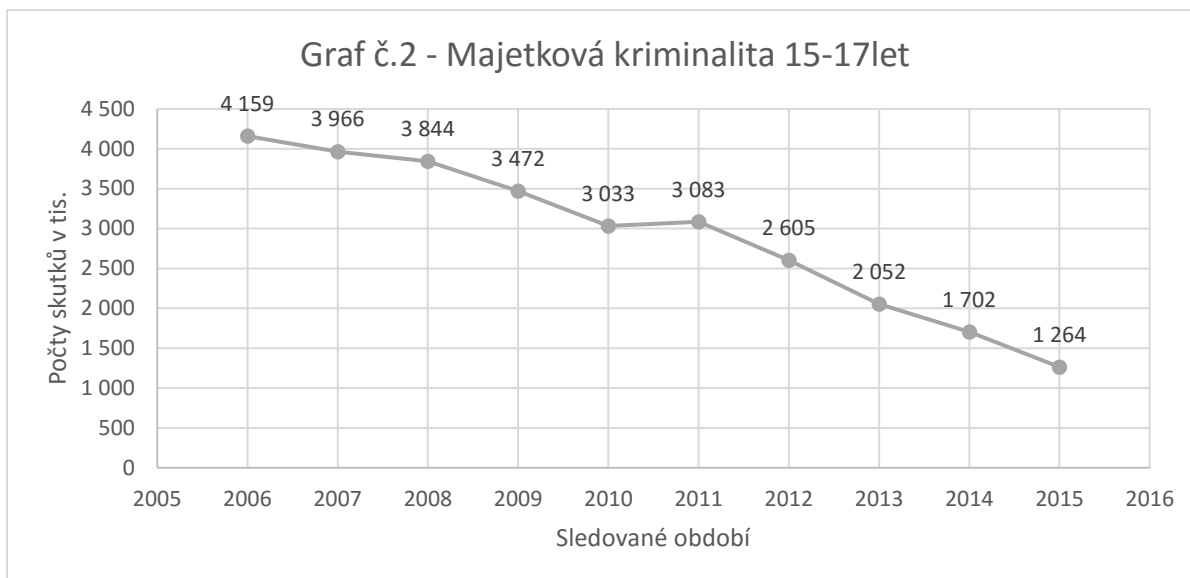
Na základě výše uvedených poznámek a vědom si úskalí analýzy odosobněných dat se na následujících řádcích pokusím sestavit jakýsi přehled vývoje kriminality mladistvých od roku 2006 do roku 2015, tedy za posledních deset let. Předpokládám, že takto dlouhá doba poskytne dostatečnou představu o vývoji situace. Jako nástroj mi poslouží analýza grafů sestavených ze statistických dat.

Graf číslo 1 ukazuje, jak se vyvíjela celková kriminalita dětí 1–17 let, respektive mládeže ve věku 15–17 let od roku 2006 do roku 2015. Jak si můžeme povšimnout, celková kriminalita mládeže klesla za sledované období přibližně o 64 % ze 7 605 skutků na 2 747 skutků. Je třeba brát v potaz výše uvedené změny legislativy a přerozdělení působnosti PČR od 1. ledna 2010. Přesto je pokles zřejmý – dovolíme-li si měřit vývoj pouze od těchto změn do roku 2015, klesla celková kriminalita přibližně o 49 % z 5 339 na 2 747 skutků.

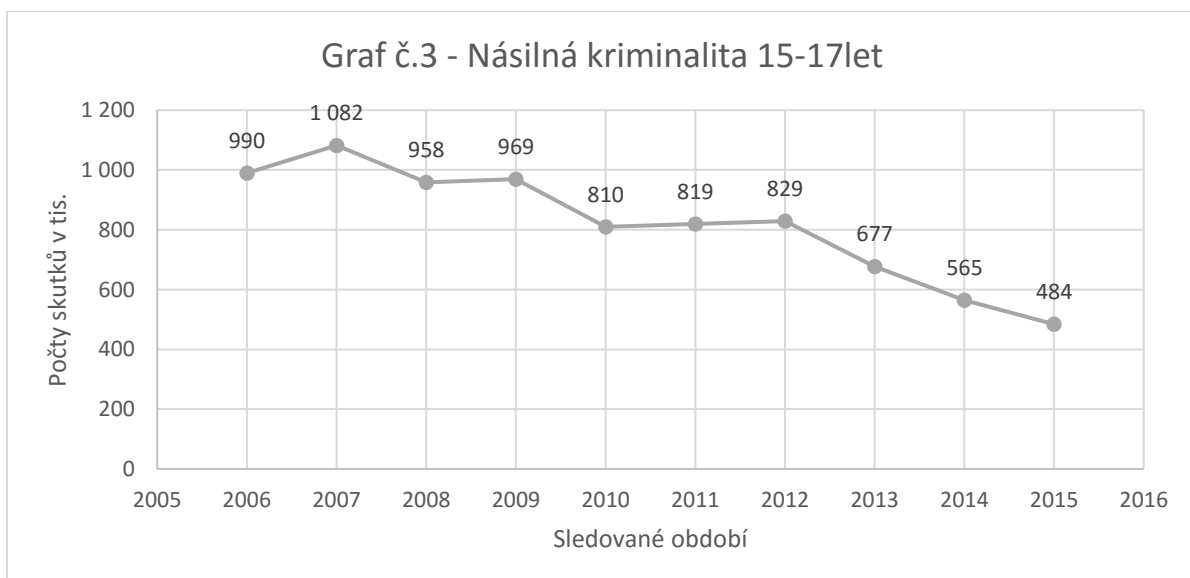

Na druhém grafu můžeme vidět statistiku majetkových trestných činů a činů jinak trestných páchaných mládeží v daném období. Tato skupina zahrnuje většinou krádeže nebo krádeže vloupáním, které jsou, jak už bylo uvedeno, charakteristické pro právě pro tuto věkovou skupinu.⁸⁶ Pokles v tomto případě dosahuje téměř 70 %, respektive 59 % v období 2010–2015 a je tak u všech sledovaných typů kriminality největší.

⁸⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 807178771X. s. 148.

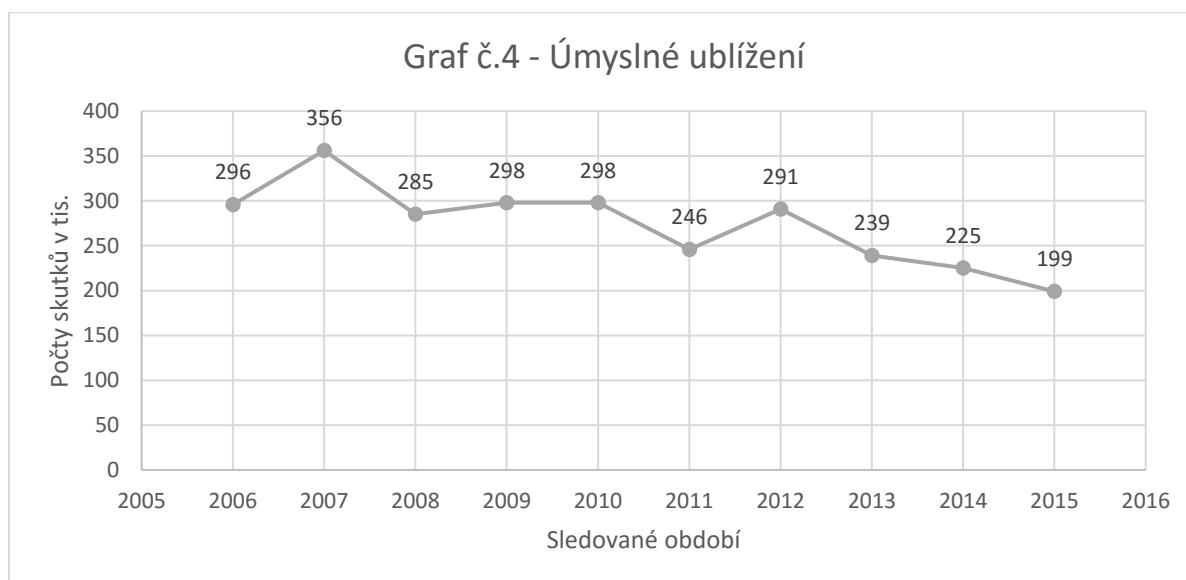

Graf číslo 3 ukazuje vývoj násilné kriminality mezi lety 2006 a 2015. Do této skupiny trestných činů a činů jinak trestných patří především loupeže a úmyslné ublížení na zdraví. Můžeme pozorovat, že počet skutků poklesl přibližně 51 % za léta 2006–2015, respektive o 41 % v období 2010–2015. Je třeba upozornit (protože z grafu to tak zřejmé není), že násilná kriminalita je pouze zlomkem kriminality celkové – v roce 2015 to bylo 17,6 %, přičemž toto číslo se výrazně nemění.

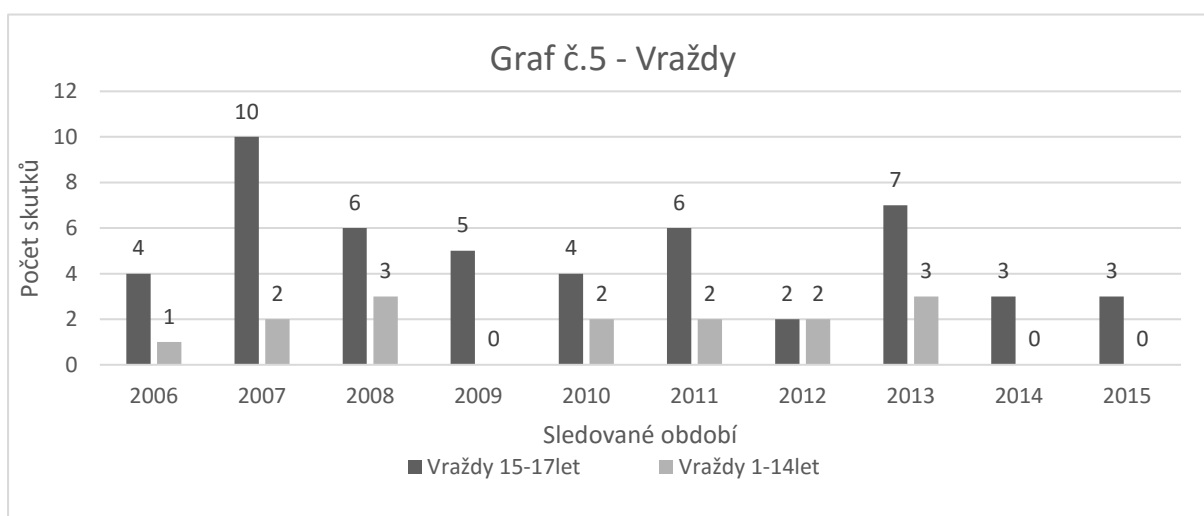

Již zmiňovanému trestnému činu a činu jinak trestnému úmyslné ublížení na zdraví se věnuje graf č. 4, na kterém je možné vidět, že klesající trend nastavený předchozími skupinami nekopíruje zcela přesně. K jistému setrvalému poklesu sice dochází, ale zřejmé je to až v letech 2013, 2014 a 2015. Čím je tento rozdíl způsoben, není jasné, nabízí se vysvětlení, že úmyslné

ublížení na zdraví je specifickým trestným činem, který má na svědomí určitý typ pachatelů, jež není zasažen faktorem či trendem, ovlivňujícím jiné typy trestné činnosti zvláště majetkového typu. V konečném shrnutí můžeme říci, že počet skutků úmyslného ublížení na zdraví klesl o 33 % od roku 2006, respektive o 34 % od roku 2010.

Je třeba podotknout, že jisté stesky ve veřejné diskusi na téma agresivity mládeže se objevují především jako reakce na nejzávažnější trestný čin, a tím je vražda. K vraždám páchaných dětmi dochází v České republice v jednotkách za rok, více můžeme vidět v grafu číslo 5. U tohoto trestného činu není zřejmý žádný trend a ve sledovaném období se jejich počet drží na podobné úrovni. Zřejmé tedy je, že jakési „zvonění na poplach“, které se ozývá z i z vrcholných míst politiky, nemůže být založeno na zvyšujícím se počtu těchto násilných činů, ale spíše na emocích, které tyto tragické případy vyvolávají.

3.3 Závěr třetí kapitoly

Analýza internetových médií naznačila, že agresivita dětí by měla spíše stoupat, a protože je téma nastoleno tímto způsobem, zdá se, že i ve společenské a politické diskusi se bere tento trend jako fakt. Zákonodárci i voliči, zpravidla když se objeví nějaký případ, diskutují o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Jakoby navzdory tomuto směru statistiky vedené policií ČR ukazují, že kriminalita mladých lidí po dobu měření (data od roku 2006 do 2015 včetně) u většiny typů trestných činů a činů jinak trestných (netýká se vražd) zásadně klesla. Co je příčinou tohoto trendu, není v současnosti ještě zřejmé a jistě by bylo zajímavé věnovat se tomuto jevu v úzce zaměřeném výzkumu. Odborníci spekulují, že se kriminalita přesouvá do sféry, kterou nedokáže policie dostatečně podchytit (latentní kriminalita), jako je porušování vlastnických práv na internetu a další formy „počítačové kriminality“.⁸⁷ Je samozřejmě možné, že agresivní chování žáků a mládeže obecně je stále častější a z nějakého důvodu má dětská kriminalita naprosto opačnou tendenci, avšak tuto tezi nepodporují žádné důkazy, pouze spekulace.

V následující kapitole budu prezentovat svůj výzkum, který by měl do tohoto rozporu vnést nové informace. Vycházím z práce PhDr. Jana Tomáška z roku 2008⁸⁸, která zkoumala právě násilí páchané na učitelích a agresivitu dětí obecně. Zopakoval jsem několik postupů, abych mohl výsledky porovnat a zjistit, jak se situace za osm let změnila.

⁸⁷ Více v diskusi na konci práce

⁸⁸ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova.

4. Vlastní výzkum

V přechodí kapitole jsem zjistil, že nám média prezentují agresivitu žáků spíše jako rostoucí problém, zatímco policejní statistiky ukazují výrazné snížení kriminality páchané dětmi i mladistvými. V této části práce budu zjišťovat, jaké jsou názory učitelů na tuto problematiku a jakým způsobem se změnila situace za posledních osm let. V roce 2008 vyšla studie PhDr. Jana Tomáška „Učitel jako oběť násilí“⁸⁹, která sledovala, jakým způsobem se stávají učitelé obětí násilí ze strany žáků a příbuzných. Jistá část této práce má shodné cíle, jako jsem si stanovil já sám při výběru tématu, a proto jsem se jí přirozeně inspiroval. Po rozhovoru s Janem Tomáškem jsem se rozhodl provést vlastní výzkum způsobem co nejvíce shodným s tím, jak hledal odpovědi on sám, abych mohl výsledky později porovnat a zjistit, jak se situace změnila za osm let.

Vzhledem k výsledkům předchozích kapitol je těžké stanovit hypotézu. Policejní statistiky naznačují, že kriminalita klesá (a agresivita je s ní úzce spojená), zatímco média se nás snaží přesvědčit o opaku. Jsem přesvědčen o tom, že výzkum by měl vycházet spíše z tvrdých dat, a předpokládám tedy, že agresivita mládeže za posledních osm let klesla, jak ukazují policejní statistiky.

4.1 Popis a metoda

Vzhledem níže uvedeným skutečnostem můžeme projekt charakterizovat jako výzkumnou sondu. Výzkum probíhal v období leden – březen 2016, emailem byly osloveny všechny střední školy, gymnázia a učiliště v ČR. Původním cílem výzkumu bylo objektivně zmapovat faktickou situaci týkající se agresivity žáků na českých školách. Pro zjišťování statistické významnosti výsledků v jednotlivých kategoriích jsem použil Pearsnův chí-kvadrát test, při čemž jsem výsledky porovnával s hladinou spolehlivosti 5%. Jako nástroj mi posloužil Microsoft Excel 2013. Na výzvu k vyplnění dotazníku odpovědělo pouze 115 učitelů, nízký počet respondentů způsobil, že výsledky nejsou statisticky významné⁹⁰. Přesto si troufám říci, že sonda přináší přinejmenším zajímavá zjištění, zvláště při porovnání s výsledky projektu Jana Tomáška.

Výzkum byl prováděn formou dotazníku, který byl rozdělen na čtyři části. První část sledovala osobní zkušenosti učitelů s agresivitou žáků a obsahovala deset otázek s možnými

⁸⁹ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova.

⁹⁰ V některých kategoriích se objevily méně než dvě odpovědi, pak nebylo možné Pearsonův test použít.

odpověďmi „Ano“ a „Ne“. Zároveň byla u každé odpovědi možnost uvést, kolikrát se učitel s daným jevem za svou kariéru setkal. Ve druhé části dotazník sledoval osobní názory učitelů na danou problematiku a jejich vztah k moderním technologiím v souvislosti s možnou kyberšikanou. Ve třetí části respondenti vyplňovali údaje o sobě a o „své“ škole. Čtvrtá část obsahovala možnost jakéhokoli dalšího vyjádření učitelů k dané problematice – této možnosti využila jen malá část respondentů.

Vzhledem k výrazné inspiraci výzkumem „Učitel jako oběť násilí“ se sluší poznamenat, v čem jsem se inspiroval a v čem se naopak oba projekty liší. Významný rozdíl spočívá už ve způsobu rozeslání dotazníků. Jan Tomášek rozesílal dotazníky a prosbu o jejich vyplnění poštou, formou dopisu jako žádost potvrzenou „Institutem pro kriminologii a sociální prevenci“. Osobně jsem zvolil způsob, který jsem považoval za přístupnější současným učitelům, a rozeslal jsem žádost přes email na oficiální emaily škol, které jsem získal ze stránek MŠMT. V obou případech byla součástí zprávy žádost na ředitele školy, aby dotazníky rozeslal třem „svým“ učitelům podle jistého klíče.⁹¹ Hlavní důsledek tohoto rozdílu je v měření návratnosti: zatímco v původním výzkumu měli učitelé vyplněné dotazníky dát zpět řediteli k odeslání, a tedy bylo možné měřit přímo návratnost, v mém projektu mi zasílali učitelé dotazníky zpět přímo na email, v důsledku čeho není možné návratnost jednoduše změřit. Výzkum z roku 2008 oslovoval také ředitele škol a jeho autor pro to zvolil samostatný dotazník, který já jsem úplně vynechal a zaměřil jsem se pouze na učitele.

Rozdělení dotazníku na čtyři hlavní části je shodné u obou dotazníků, ale rozdíly můžeme nalézt v jednotlivostech. V části 1, kde učitelé popisovali svou vlastní zkušenosti, se výzkum z roku 2008 zabýval současně také agresivitou rodinných příslušníků žáků a tyto otázky jsem záměrně vynechal. Naopak přibyly otázky týkající se základních pojmů kyberšikany (natáčení na mobilní telefon, zneužití nahrávky). Druhá část dotazníku, kde učitelé vyjadřují své názory na problematiku, prošla podobnými změnami jako část první - byly přidány otázky na téma, jak si učitelé poradí s moderními technologiemi a zda je používají při vlastních hodinách. Třetí část je u obou dotazníků prakticky shodná, liší se v jednotlivostech – zatímco práce Jana Tomáška se ptá účastníků výzkumu také na to, jakého zaměření je škola, na které působí, v mé studii jsem toto podrobné zaměření vynechal (sám autor původní studie považoval odpovědi v této otázce za příliš podrobné a statisticky nevýznamné). Čtvrtá část je v podstatě prostor pro samostatné vyjádření učitelů a zde nedošlo k žádným změnám.

⁹¹ Dotazník měl dostat třetí, čtvrtý a pátý učitel v abecedním pořadí – cílem bylo vyhnout se tomu, aby ředitel zaslal dotazníky jen těm učitelům, kteří se s agresivitou vůči své osobě setkali.

Ve zpracování dotazníků jsou také podstatné rozdíly - na rozdíl od starší práce jsem nepoužil na vytvoření databáze specializovaný program, ale Microsoft Excel 2013, a proto byly mé možnosti analýzy poněkud omezenější, avšak menšímu rozsahu práce a jiným cílům tento přístup plně postačil.

4.2 Demografická zjištění

Nejprve představím výzkumný soubor, tedy data ze třetí části dotazníku. Vzhledem k počtu respondentů není možné některá zjištění zobecňovat a zároveň se ve výjimečných případech stalo, že respondenti svou odpověď neuvedli.

Během první vlny rozesílání dotazníků jsem se bohužel dopustil chyby v otázce „Počet obyvatel ve městě, kde Vaše škola sídlí v tisících“ a nabídl jsem na výběr příliš malá čísla, čímž bylo mnoho respondentů zmateno a tuto otázku vynechali. V důsledku této chyby nebudu velikost obce analyzovat.

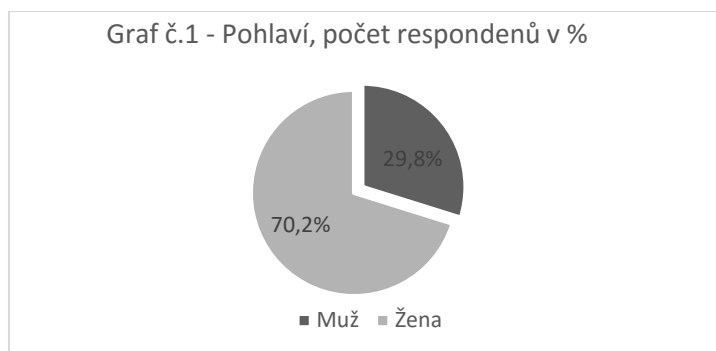
Zjištěná demografická data jsem zařadil do tabulky (tabulka číslo 1), ve které je možné přehledně nalézt porovnání výsledků obou výzkumů. Veškeré hodnoty jsou v procentech, ve čtvrtém sloupečku „Rozdíl“ můžeme najít, jak se hodnoty změnily. Tento rozdíl si netroufám přeceňovat, zvláště u hodnot s vyšším možným počtem odpovědí (jako je zastoupení krajů), není při počtu respondentů z dat možné vyvozovat statisticky významné závěry.

Tabulka č. 1 demografická data v %			
Pohlaví	Počet respondentů %		Rozdíl
	2008	2016	
Muž	33,5 %	29,8 %	-3,7 %
Žena	66,5 %	70,2 %	+3,7 %
Věkové rozložení	2008	2016	8,0
20-29 let	8,3 %	3,5 %	-4,8 %
30-39 let	22,2 %	15,7 %	-6,5 %
40-49 let	38,8 %	31,3 %	-7,5 %
50-59 let	26 %	35,7 %	+9,7 %
60<	4,7 %	13,9 %	+9,2 %
Typ školy	2008	2016	8,0
Gymnázium	23,5 %	21,2 %	-2,3 %

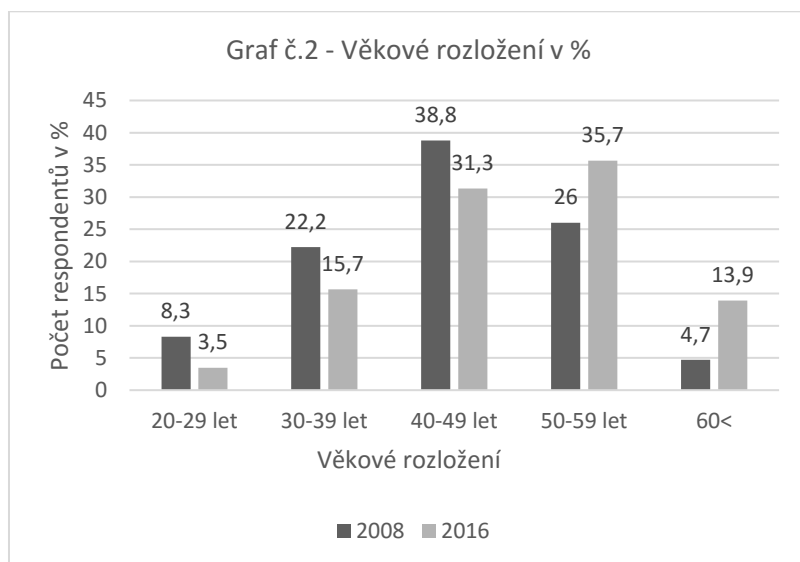
Střední odborná škola	48,7 %	60,2 %	+11,5 %
Střední odborné učiliště	19,1 %	5,3 %	-13,8 %
Integrovaná SŠ a SOU	8,7 %	12,4 %	+3,7 %
Velikost školy	2008	2016	8,0
do 100	3 %	2,7 %	-0,3 %
101-300	35 %	23,0 %	-12,0 %
301-500	30,3 %	31,0 %	+0,7 %
500<	31,7 %	43,4 %	+11,7 %
Zastoupení krajů	2008	2016	8,0
Jihočeský	4,1 %	3,5 %	-0,6 %
Jihomoravský	11,3 %	4,4 %	-6,9 %
Karlovarský	3,0 %	1,8 %	-1,2 %
Královehradecký	6,4 %	6,2 %	-0,2 %
Liberecký	1,9 %	0,9 %	-1,0 %
Moravskoslezský	8,3 %	10,6 %	+2,3 %
Olomoucký	3,3 %	10,6 %	+7,3 %
Pardubický	8,3 %	11,5 %	+3,2 %
Plzeňský	5,2 %	10,6 %	+5,4 %
Praha	11,0 %	15,9 %	+4,9 %
Středočeský	10,5 %	5,3 %	-5,2 %
Ústecký	14,6 %	8,0 %	-6,6 %
Vysočina	6,6 %	5,3 %	-1,3 %
Zlínský	5,5 %	5,3 %	-0,2 %
Zřizovatel	2008	2016	8,0
Kraj či obec	78 %	87,8 %	+9,8 %
Soukromý subjekt	20,1 %	6,1 %	-14,0 %
Ministerstvo	1,1 %	0,0 %	-1,1 %
Církev	0,8 %	6,1 %	+5,3 %

Některá specifická data rozeberu podrobněji v grafech:

Jak můžeme vidět na grafu číslo 1, mezi respondenty bylo 70,2 % žen a 29,8 % mužů, což je údaj, který zcela neodpovídá reálnému rozložení – podle ročenky MŠMT ve středním školství v roce 2014⁹² bylo zaměstnáno 63 % žen jako pedagogických pracovníků (nepředpokládám, že by se tento údaj za rok výrazně proměnil). Ve výzkumu z roku 2008 ležely výsledky mezi ročenkou MŠMT a projektem z roku 2016 – ženy byly zastoupeny 66,5 % a muži 33,5 %.

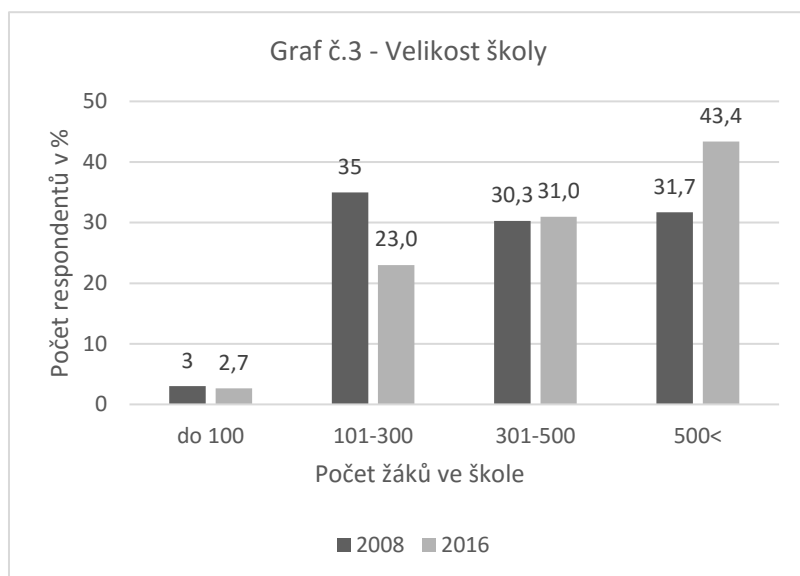

Na druhém grafu můžeme vidět věkové rozložení respondentů v procentech a tentokrát jak ve výzkumu z roku 2008, tak v tom současném. Důvod proč jsem zvolil toto zobrazení je, aby vyniklo znatelné „zestárnutí“ respondentů. Ač tomuto jevu nepřikládám větší význam, je jistě zajímavé se s ním seznámit. Jak můžeme vidět, věk respondentů se pohybuje obvykle mezi čtyřiceti a šedesáti lety.

⁹² HULÍK, Vladimír. *Statistická ročenka školství – Zaměstnanci a mzdové prostředky 2014* [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 2015 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statistickeroecenky-skolstvi-zamestnanci-a-mzdove-prostredky>

Ve třetím grafu je možné si všimnout rozdílu v odpovědích podle velikosti školy měřené podle počtu žáků. Ve výzkumu z roku 2016 dorazilo signifikantně větší množství odpovědí z větších škol, tedy škol vzdělávajících více jak 500 žáků. Ve sloupcích znovu vidíme procentuální zastoupení odpovědí.

4.3 Zkušenost učitelů

První část dotazníku je věnovaná přímé zkušenosti učitelů s různými druhy agrese ze strany žáků. Pedagogové byli tázáni, zda se za svou kariéru s daným druhem agrese setkali, přičemž byli také požádáni, aby vyplnili kolikrát. V této kapitole dochází k rozdílu mezi výzkumem Jana Tomáška, neboť ten rozšířil žádost ještě o to, kolikrát se respondent s agresí setkal během posledního školního roku. Tuto část odpovědí jsem si dovolil vynechat - vzhledem k možnosti porovnat výsledky let 2008 a 2016 považuji za dostatečně vypovídající informaci to, kolikrát se s vybraným druhem jednání učitel setkal za kariéru.

Otázky, které byly učitelům kladeny, vycházely z širšího pojetí agresivního chování a dělení podle Arnolda H. Busse, tedy podle dimenzí: Fyzická – Verbální, Přímá – Nepřímá, Aktivní – Pasivní. Samozřejmě toto dělení bylo upraveno pro snazší užití ve výzkumu. Jak jsem uvedl výše, v některých konkrétních otázkách se dotazníky z roku 2008 a 2016 liší, a budu tedy uvádět pouze otázky, které se objevují v mém výzkumu.

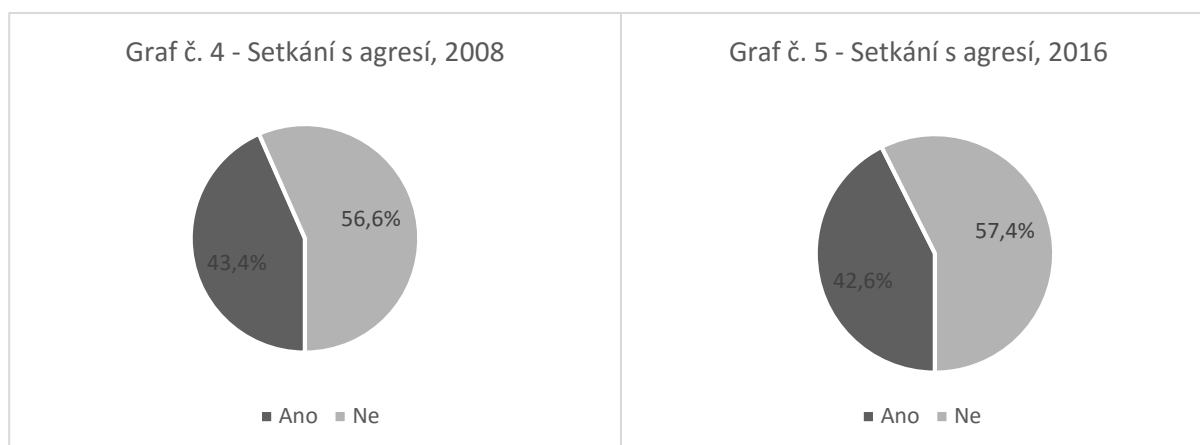
Výsledná zjištění jsem zpracoval pro přehlednost do tabulek a grafů, ale z důvodu omezeného rozsahu práce nebylo možné zanalyzovat a zpracovat veškeré výsledky, které výzkum přinesl. U každé otázky jsou tedy zpracované ty, které přináší zajímavá zjištění (podle Tomáška nebo podle mého posouzení).

V tabulce číslo 2 jsou vypsány otázky z této části dotazníku včetně jejich zkrácené verze, kterou můžeme najít v prvním sloupečku. Zkrácené verze otázek jsou použity v následující kapitole - k tomuto kroku jsem se uchýlil pro větší přehlednost práce a šetření místa v textu.

Tabulka č. 2 seznam otázek v části 1	
Urážky	Stal(a) jste se někdy při vyučování terčem hrubých slovních urážek či nadávek ze strany studenta?
Poškození	Zničil nebo poškodil někdy nějaký student úmyslně Vaši osobní věc?
Napadení	Napadl Vás někdy student fyzicky (včetně pokusu o napadení)?
Vyhrožování	Vyhrožoval Vám student někdy tím, že využije svých známostí a postará se o to, abyste měli potíže se svým dalším působením na škole, nebo ve školství obecně?
Vyhrožování poškozením majetku	Vyhrožoval Vám student někdy zničením nebo poškozením majetku?
Vyhrožování napadením	Vyhrožoval Vám student někdy fyzickým násilím?
Natáčení (pouze výzkum 2016)	Stal(a) jste se někdy při vyučování nedobrovolným cílem natáčení na mobilní telefon nebo jiné zařízení?
Použití natáčení (pouze výzkum 2016)	Byla tato nahrávka později proti Vám použita (jako nástroj vyhrožování, zesměšňování atd.)?
Obavy	Je ve Vaší škole v současné době student či studenti, u nichž se raději vědomě vyhýbáte jakýmkoli konfliktům, protože máte strach z jeho, či jejich možné agresivní reakce?
Konec učení ⁹³	Uvažoval(a) jste někdy o tom, že kvůli agresivnímu chování svých studentů zanecháte učitelského povolání?

S alespoň jedním z výše uvedených druhů agresivního chování se podle výzkumu roku 2008 setkalo 43,4 % učitelů, zatímco v roce 2016 to bylo 42,6 % učitelů, jak můžeme vidět na níže uvedených grafech číslo 4 a číslo 5. Tato data jsou však zavádějící, protože baterie otázek v obou projektech nebyla zcela shodná, a konečné zhodnocení budu tedy prezentovat až po představení všech konkrétních druhů na konci kapitoly.

⁹³ Tento okruh nebyl ani v jednom výzkumu započítán jako incident agresivního chování.

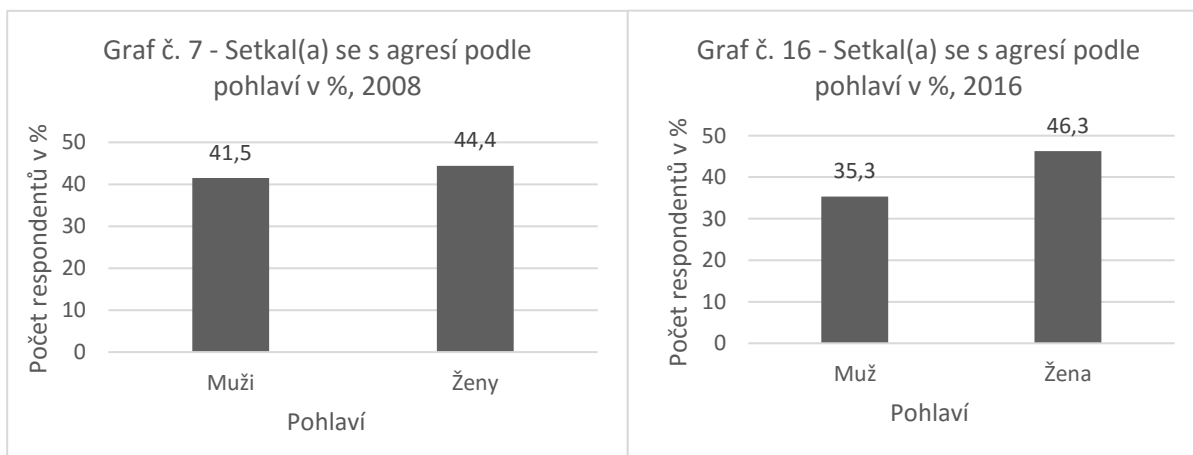
V následující tabulce číslo 3 můžeme vidět, jestli je možné nalézt specifika setkání s agresivitou podle typů škol.

Tabulka č. 3 - Setkání alespoň jednou podle typu školy	2008	2016	
Gymnázium	v%	v%	Rozdíl
Ne	62,8 %	62,5 %	
Ano	37,2 %	37,5 %	+0,3 %
SŠ			
Ne	60,1 %	58,8 %	
Ano	39,9 %	41,2 %	+1,3 %
SOU ⁹⁴			
Ne	48,6 %	33,3 %	
Ano	51,4 %	66,7 %	+15,3 %
Integrovaná SŠ SOU			
Ne	37,5 %	57,1 %	
Ano	62,5 %	42,9 %	-19,6 %

⁹⁴ Ze středních odborných učilišť bohužel přišlo pouze šest dotazníků, těžko z tohoto čísla tedy vyvozovat závěry.

Docházíme tedy ke zjištění, že na gymnáziích a středních školách se situace prakticky nezměnila, přičemž na středních odborných učilištích incidentů výrazně přibýlo, zatímco na integrovaných školách se jejich počet naopak významně zmenšil. Je zajímavé, že v roce 2008 nejčastěji se stávali oběťmi žákovské agrese učitelé na integrovaných školách – 62,5 %, zatímco v roce 2016 to byli ti, kteří působili na odborných učilištích – 66,7 %. Nejméně ohrožení jsou v obou výzkumech shodně učitelé na gymnáziích, za kariéru se s agresivním chováním setkali 37,2 % z nich ve výzkumu z roku 2008 a 37,5 % ve výzkumu proběhlém v roce 2016. Znovu si však dovoluji upozornit na fakt, že baterie otázek nebyla úplně shodná.

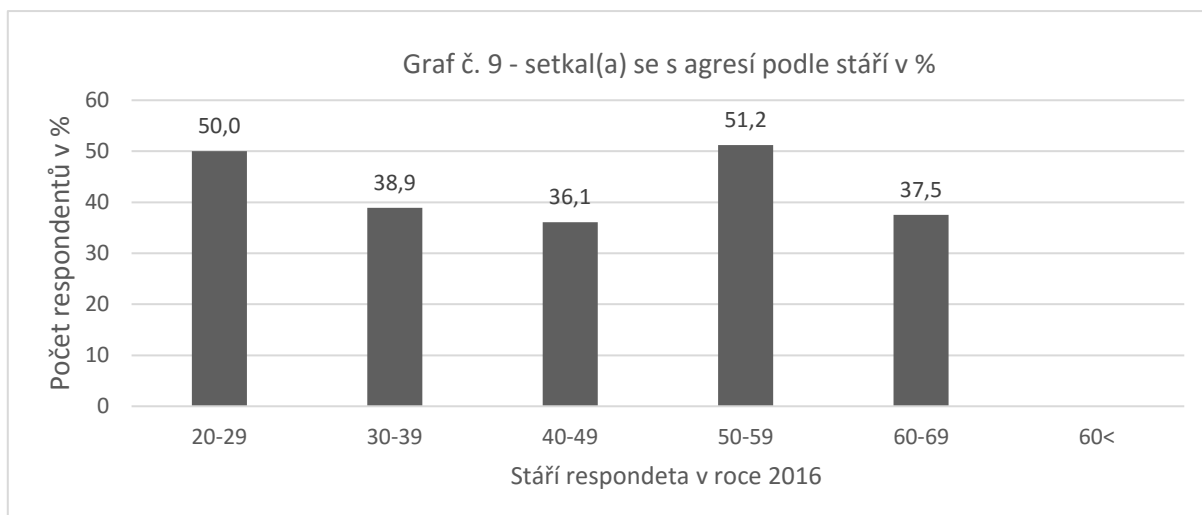
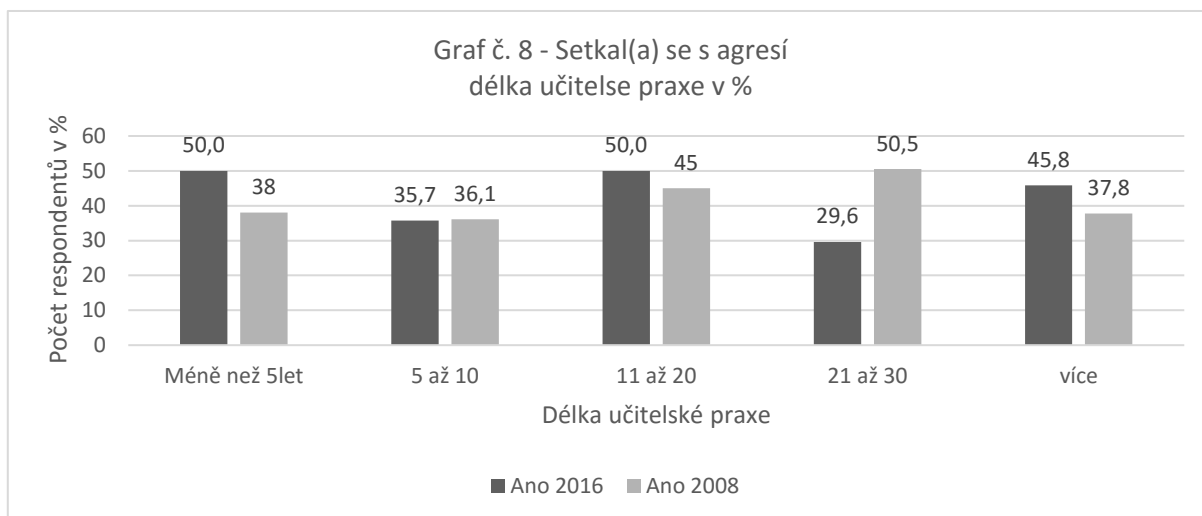
Často když dochází k rozboru útoků na učitele nebo zvýšené agresivity žáků obecně, se spekuluje o tom, že ženy, jako obvykle fyzicky slabší a méně asertivní z obou pohlaví, se stávají obětí častěji než muži, na které „si žáci nedovolí“. V dalších grafech č. 6 a č. 7 můžeme vidět tato srovnání znovu v letech 2008 a 2016. Ve výzkumu z roku 2008 se za svou kariéru s alespoň jedním typem agrese setkalo 41,5 % mužů a 44,4 % žen, o osm let později to bylo 35,3 %, respektive 46,3 %. V obou případech je zřejmé, že se cílem agresivity žáků opravdu častěji stávají ženy.

Ve výzkumu z roku 2008 se nepotvrdila závislost délky praxe na setkání učitelů s agresí, v mém výzkumu se můžeme setkat s podobnými výsledky až na jednu výjimku a tou jsou učitelé s praxí 21–30 let. U této kategorie vidíme oproti staršímu výzkumu výrazný výkyv - zatímco v roce 2008 uvedlo, že se s agresí setkalo, 50 % respondentů, v roce 2016 to bylo 29,6 %. Výsledky je možné si prohlédnout v grafu číslo 8.

Na grafu číslo 9 vidíme rozložení setkání se s agresivním chováním žáků podle věku respondenta. V tomto případě Jan Tomášek ve svém výzkumu uvádí, že stáří nehraje statisticky

významnou roli, výsledky mého výzkumu ukazují, že nejméně se s agresivitou setkávají učitelé ve věkovém rozmezí 40–49 let⁹⁵.

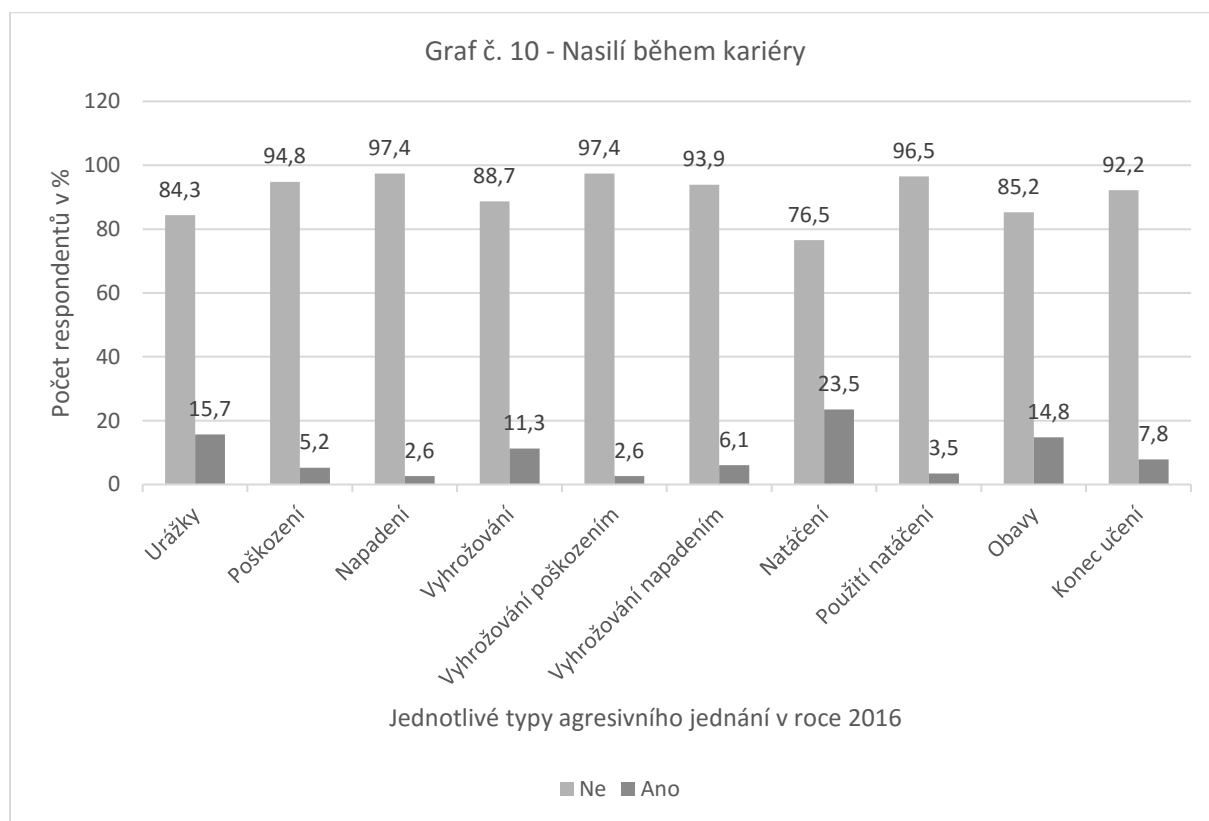

Výše uvedené výsledky nám mohou poskytnout obecný náhled na situaci, nevypovídají však o tom, jaké typy agresivního chování jsou nejčastější a které se objevují výjimečně. Stěží si tedy můžeme vytvořit představu o tom, jak závažný problém agresivita zaměřená proti učitelům doopravdy je. Podle předběžných zjištění se situace obecně příliš nezměnila, a pokud nastaly výkyvy, jednalo se spíše o drobné změny.

⁹⁵ Učitelé starší šedesáti let nebyli ve výzkumu zastoupeni.

4.3.1 Konkrétní typy agrese

V následující kapitole představím výsledky týkající se konkrétních typů agresivního chování. V grafu č. 10, můžeme vidět shrnutí odpovědí všech otázek z první části dotazníku v roce 2016 (viz tabulka 1).

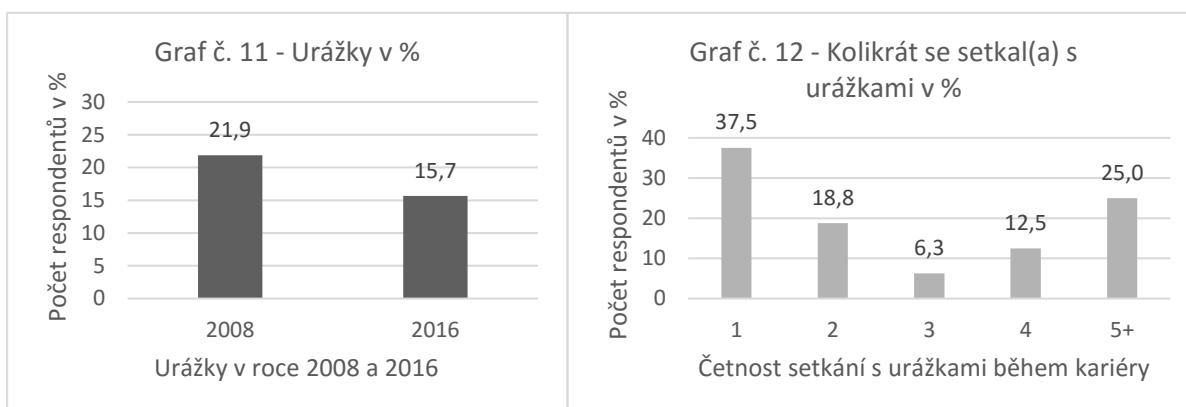

Urážky

Za nejméně závažný typ agrese můžeme považovat agresi verbální, kterou v obou výzkumech zastupuje otázka „Stal(a) jste se někdy při vyučování terčem hrubých slovních urážek či nadávek ze strany studenta?“ (zkráceně označená jako „Urážky“). Lze očekávat, že právě urážky jsou typ agrese, se kterou se učitelé setkávají nejčastěji. Formulací otázky se autor původního výzkumu (a následně i já) pokoušel zdůraznit, že odpovědi by se měly týkat jen skutečně závažných urážek, ne obvyklé drzosti mladých lidí nebo odmlouvání. Jak můžeme vidět na níže uvedeném grafu č. 11, ve výzkumu z roku 2008 uvedlo 21,9 % pedagogů, že se během své kariéry setkala s hrubou verbální agresí, zatímco v roce 2016 to bylo 15,7 %.

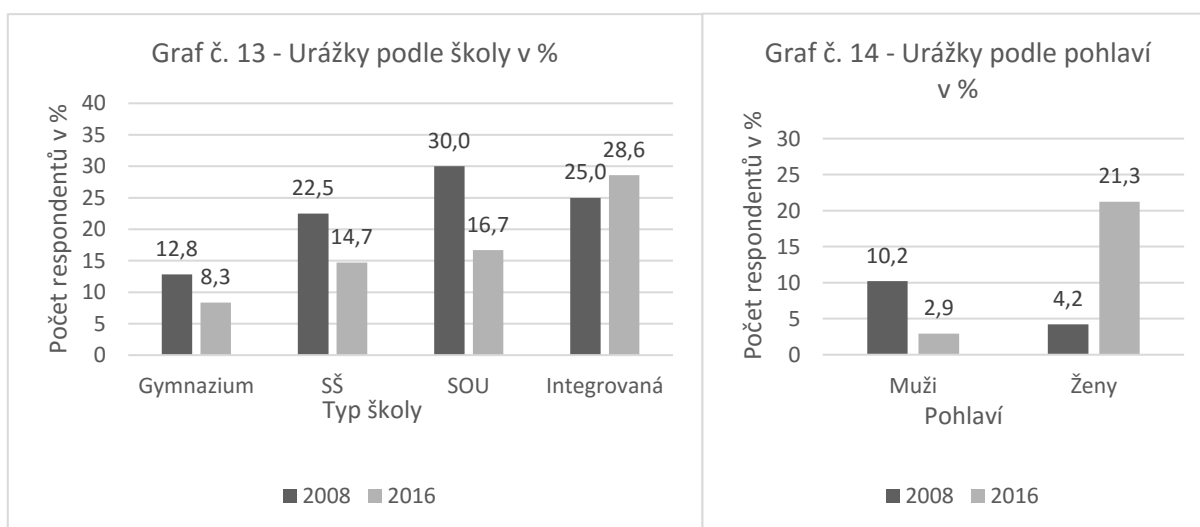
Většina těch, co odpověděla, kolikrát se s daným chováním setkala (celkem 18), ho zažila jednou (37,5 %), jak je pozorovatelné na grafu číslo 12, ale druhou nejvíce zastoupenou odpovědí bylo pětkrát a více (25 %). Znovu narážíme na překážku malého počtu respondentů,

ale přesto výsledky naznačují, že pokud se učitelé s urážkami setkávají, nebývá to ojedinělá zkušenost.⁹⁶

Jako zajímavé se jeví porovnání vlivu typu školy na setkání se učitele s urážkami v obou výzkumech (graf číslo 13). Zde se ukazuje, že nejméně ohroženi jsou pedagogové na gymnáziích, zatímco skupinou, která se s urážkami setkává nejčastěji, jsou podle výzkumu z roku 2008 respondenti ze středních odborných učilišť a podle výzkumu z roku 2016 učitelé působící na středních integrovaných školách.

Podle Tomáška se jako významný faktor u tohoto druhu agrese jeví vliv pohlaví respondentů - výsledky je možné si prohlédnout v grafu č. 14. Významný vliv se opravdu projevil, ovšem naprosto opačný než ve starším projektu. Jak můžeme vidět, v roce 2008 byli více urážkami zasaženi muži (10,2 %), naopak v roce 2016 to byly ženy (21,3 %) a trend je to tedy naprosto opačný.

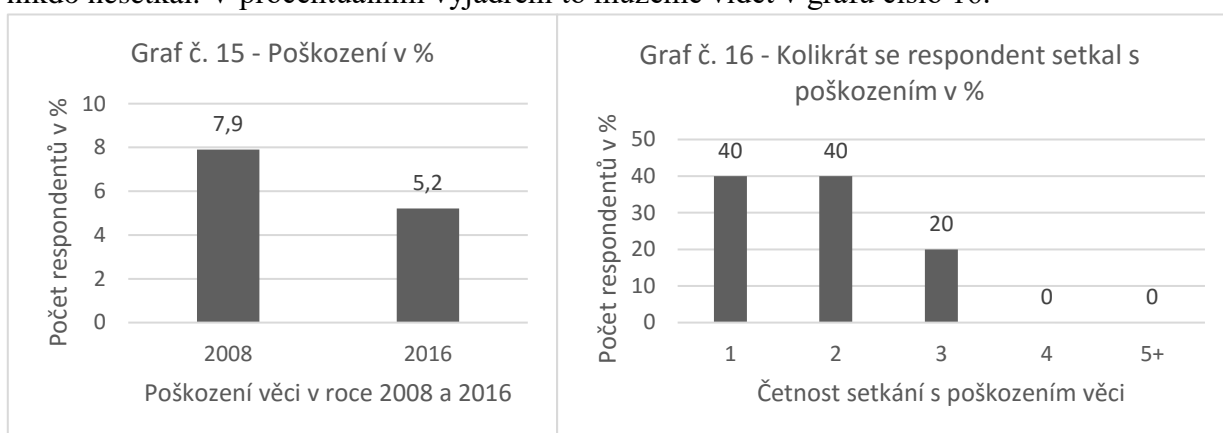

⁹⁶ V tomto grafu není použito srovnání s rokem 2008, neboť jsem si dovolil použít jiný způsob vyhodnocení, který byl adekvátní menšímu počtu respondentů.

Poškození majetku

Dalším sledovaným typem agrese bylo chování zaměřené proti majetku pedagoga, v dotazníku bylo specifikováno otázkou: „Zničil nebo poškodil někdy nějaký student úmyslně Vaši osobní věc?“ (zkráceně označená jako „Poškození“). Jak vidíme na grafu číslo 15, četnost tohoto typu agresivního chování se oproti roku 2008 snížila. Ve starším výzkumu uvádělo 7,9 % respondentů, že se s poškozením během své kariéry setkalo, zatímco v roce 2016 už to bylo pouze 5,2 % učitelů, tedy bezmála každý dvacátý.

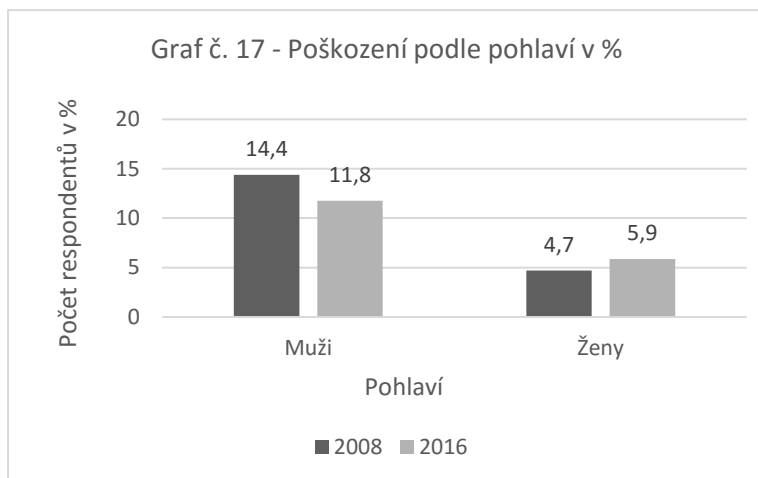
Celkem pět respondentů odpovědělo, kolikrát se s daným chováním během kariéry setkalo - dva z nich uvedli, že jednou, dva dvakrát a jeden třikrát. Více jak třikrát se s poškozením nikdo nesetkal. V procentuálním vyjádření to můžeme vidět v grafu číslo 16.

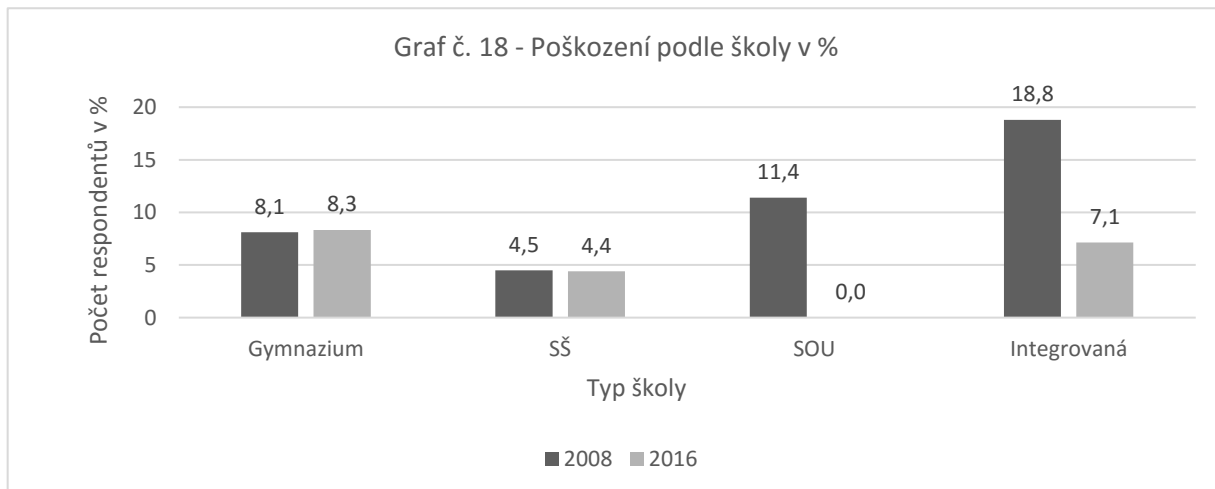
Jak se ukázalo, stejně jako v původním výzkumu Jana Tomáška hraje významnou roli při poškozování majetku pohlaví oběti. Výsledky byly v obou letech velice podobné - v roce 2008 se s poškozením setkalo 14,4 % mužů, zatímco jen 4,7 % žen, v roce 2016 to bylo 11,8 % respektive 5,9 %. Tomášek⁹⁷ spekuluje, co stojí za tímto faktem, a uvádí jako možnou variantu, že motivem ničení majetku je pomsta, kterou se žák obává vykonat přímo na učiteli – muži, zatímco učitelka – žena tyto obavy nevzbuzuje. Tuto teorii by potvrzoval i výsledek výzkumu

⁹⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 131.

z roku 2016, kdy byly ženy naopak častěji terčem urážek.⁹⁸ Výsledky můžeme vidět v grafu číslo 17.

Ve výzkumu z roku 2008 se jako signifikantní projevil vliv školy na setkání se s poškozením osobního majetku. Pro nízký počet respondentů je obtížné zhodnotit tento faktor v novém projektu, zdá se však, že vliv nebyl zaznamenatelný. Mezi učiteli středních odborných učilišť nebyli v roce 2016 žádní, kteří by se setkali s poškozením své věci, naopak, jak můžeme vidět v grafu číslo 18, nejvíce postiženi byli respondenti z gymnázií.

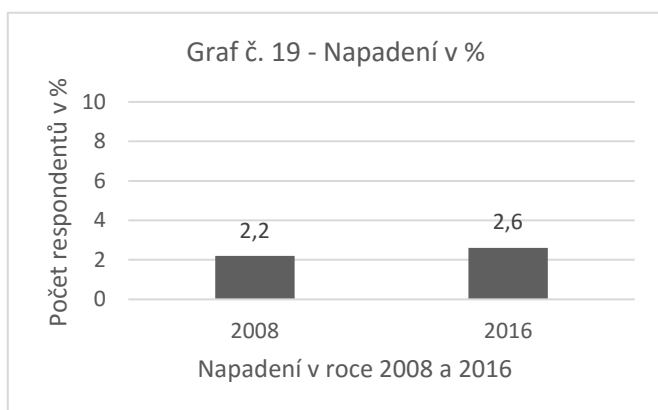
Napadení

Zřejmě nejzávažnější formou agrese zacílené proti učitelům je přímé fyzické napadení. Toto jednání může vést ke zranění nebo smrti oběti, jak je možné se dočíst ve třetí kapitole této práce – analýze mediálních zpráv. Ve výzkumu jsem se na tento typ agrese ptal otázkou „Napadl Vás

⁹⁸ V roce 2008 byly ženy méně často terčem jak urážek, tak poškození majetku.

někdy student fyzicky (včetně pokusu o napadení)?“. Tato otázka byla kladena i ve starším výzkumu z roku 2008 a zde ji budu zkracovat na „napadení“.

Obecný přehled a srovnání četnosti můžeme vidět v grafu číslo 19. Jak je zřejmé, tak v roce 2008 i v roce 2016 byly výsledky podobné, pohybující se okolo 2 %. V absolutních číslech to znamená osm respondentů v roce 2008 a tři respondenty v roce 2016. V Tomáškově výzkumu se jednou jednalo o opakované setkání s napadením a v mém výzkumu byl jeden respondent napaden třikrát, jinak byli učitelé napadeni maximálně jednou za svou kariéru. Vzhledem k malému počtu odpovědí v obou výzkumech je velice obtížné zjistit statisticky významné informace v konkrétních jednotlivých kategoriích, jako je typ školy, nebo pohlaví. Zajímavá je informace, že všechna tři napadení ve výzkumu z roku 2016 se udála na veřejných středních školách, které navštěvuje více jak 300 žáků.

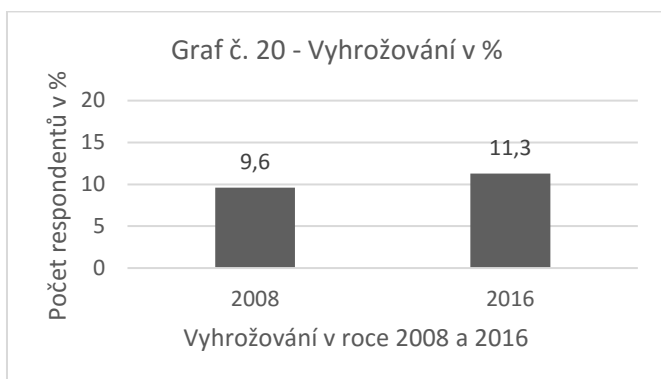
V projektu z roku 2008 se šest respondentů širěji vyjádřilo k případům napadení, které se jim staly. Tomášek⁹⁹ uvádí, že je velmi obtížné objevit společné jmenovatele těchto útoků, přesto se mu podařilo vysledovat alespoň nějaké podobné znaky. Ve dvou případech se jednalo o pomstu žáka za to, že ho učitel ukázněval, v dalších dvou případech hrál významnou roli alkohol nebo podezření na jiné omamné látky a v posledních dvou se jednalo o problematickou osobnost žáka a recidivu.

Vyhrožování

V tomto případě se jedná o zastrašování učitele, konkrétně využitím známostí pro zkomplikování života učitele a jeho působení na škole. V obou výzkumech byla otázka

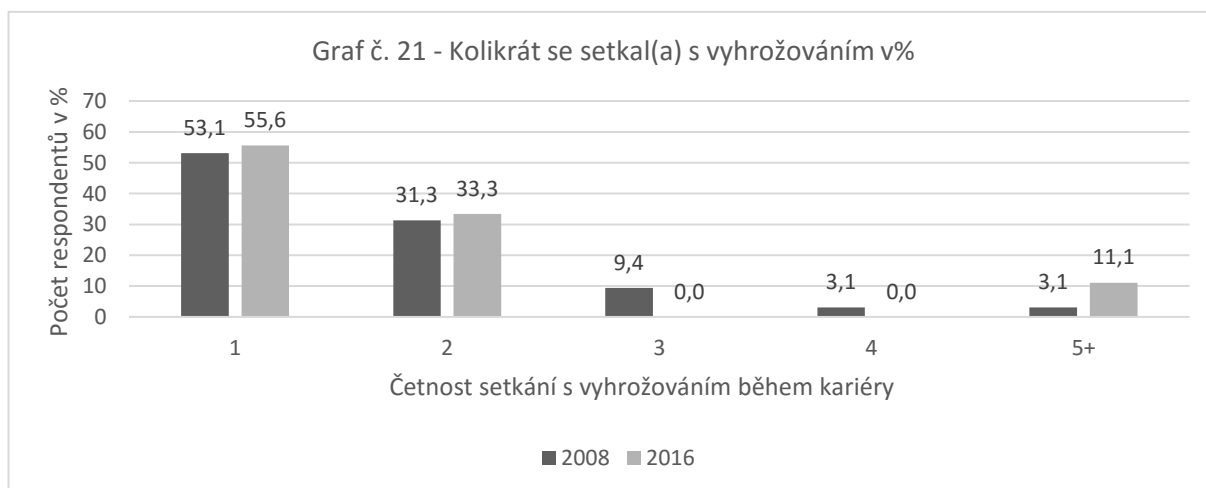
⁹⁹ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 141 – 143.

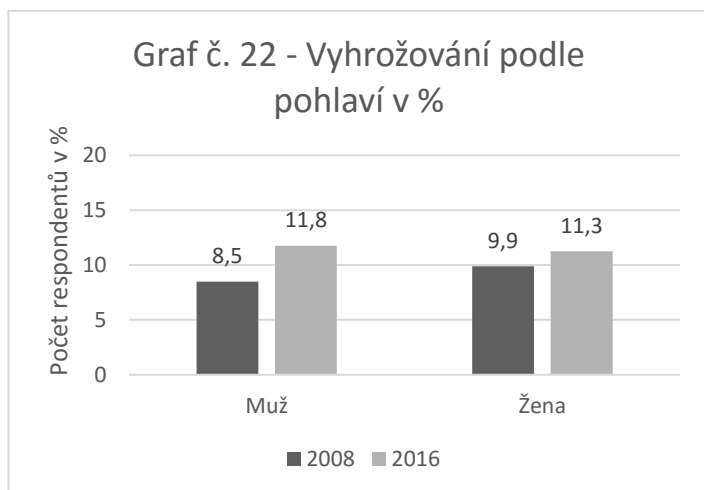
položena takto: „Vyhrožoval Vám student někdy tím, že využije svých známostí a postará se o to, abyste měli potíže se svým dalším působením na škole nebo ve školství obecně?“ (zkráceně „vyhrožování“) Výsledky byly poměrně překvapivé, neboť se v obou projektech ukázalo, že zkušenost s tímto typem chování má nezanedbatelný počet respondentů, konkrétní čísla můžeme vidět v grafu číslo 20.

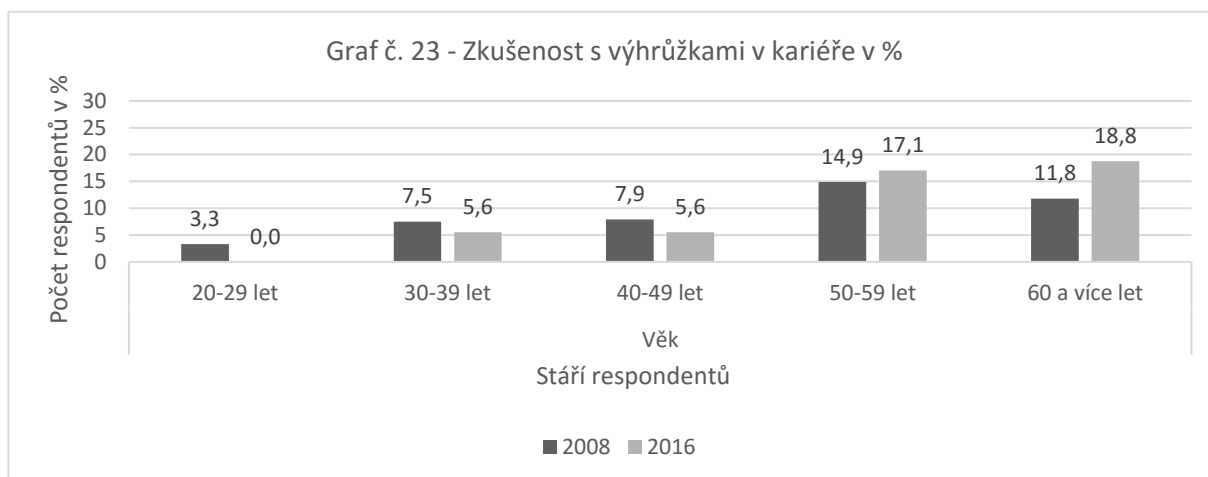
Rozdíly v obou výzkumech nejsou veliké a ukazuje se, že s vyhrožováním se setkal přibližně každý desátý učitel na středních školách. Vzhledem k většímu množství respondentů je možné provést podrobnější analýzu získaných výsledků.

V grafu číslo 21 vidíme, že počet případů vyhrožování během kariéry obvykle není pravidelnou záležitostí, z více jak 50 % se s ním učitel setkal pouze jednou, popřípadě z 30 % dvakrát. Tyto údaje jsou velmi podobné jak v roce 2008, tak v roce 2016. Pokud jde o vliv pohlaví na setkání se s vyhrožováním, výsledky byly velmi podobné v obou výzkumech a naznačily, že tento faktor má jen drobný vliv, jak ukazuje graf číslo 22.

Z dalších faktorů měl na výsledky vliv pouze věk respondentů - graf shrnující oba výzkumy je možné najít pod číslem 23. Jak je zřejmé, čím byl učitel starší, tím spíše se setkal během kariéry s vyhrožováním, což je spíše očekávatelný výsledek.

Vyhrožování poškozením

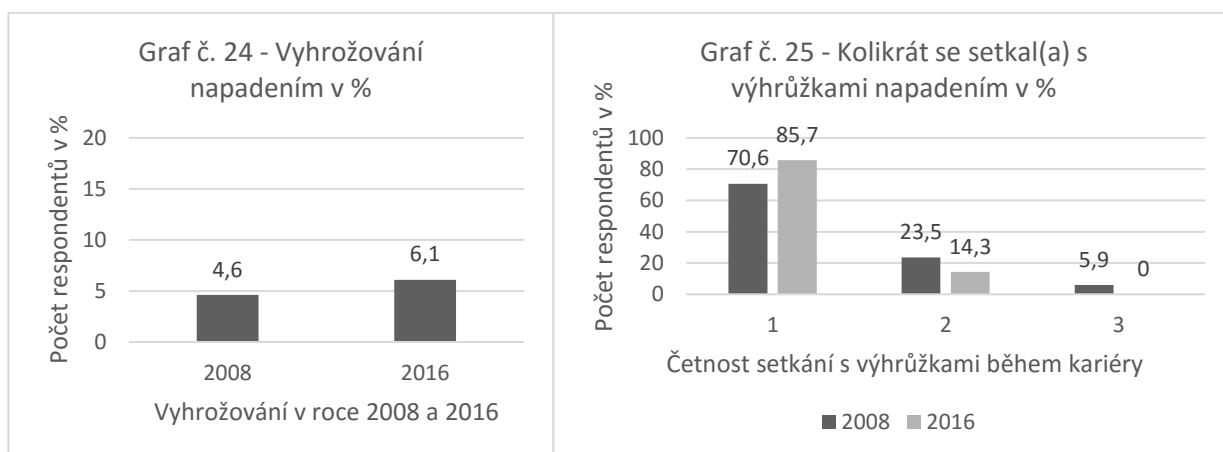
Další výzkumnou otázkou byla: „Vyhrožoval Vám student někdy zničením nebo poškozením majetku?“, která však byla v roce 2008 položena poněkud jinak: „Vyhrožoval Vám někdy student, že se Vám pomstí zničením či poškozením Vašeho majetku?“. Rozdíl není příliš veliký, avšak považuji přeformulovanou otázku pro respondenty za jasnější. Pro větší přehlednost budu tento druh agrese označovat jako „vyhrožování poškozením“.

Nutno poznamenat, že pouze 3 respondenti odpověděli, že se stali terčem vyhrožování poškozením, tedy 2,6 %, při čemž ve výzkumu z roku 2008 to bylo 4,6 %. Při takto nízkých počtech je obtížné vysledovat nějaké trendy, nebo nějaká obecnější zjištění. Zajímavé by mohlo

být zjištění, že všichni tři respondenti působí na školách s počtem žáků větším než 500 a je jim 50–59 let.

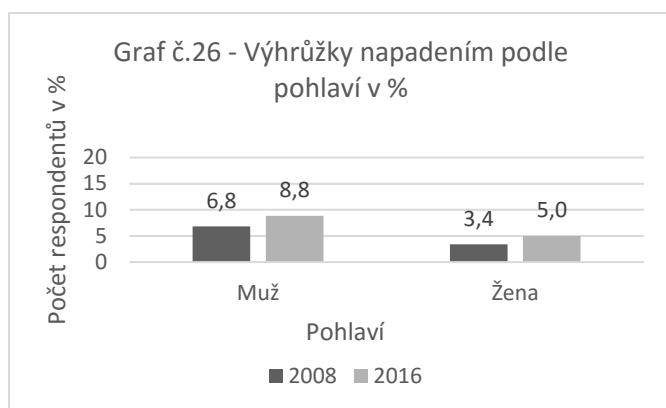
Vyhrožování napadením

Dalším sledovaným typem agrese bylo vyhrožování fyzickým napadením, které bylo v obou výzkumech zastoupeno otázkou „Vyhrožoval Vám někdy student fyzickým násilím?“, zkráceně „Vyhrožování napadením“. Na níže uvedeném grafu číslo 24 můžeme vidět, kolik procent respondentů se s vyhrožováním napadením setkala za svou kariéru. U tohoto typu agresivního chování je zajímavé, že naprostá většina respondentů se s ním setkala pouze jednou ve své kariéře, vyjádřeno číselně to můžeme vidět v grafu číslo 25. 70,6 % pedagogů v roce 2008 a 85,7 % se setkala s výhrůžkami napadením jednou a žádný z dotázaných se s tímto chováním nesetkal více jak třikrát.

Zajímavý poznatek se objeví, pokud zjistíme, jestli typ školy má vliv na to, jestli se učitel stane terčem výhrůžek napadením. Podle původního výzkumu se nejčastěji (každý desátý¹⁰⁰) setkali s výhrůžkami napadením učitelé odborných učilišť, zatímco ve výzkumu z roku 2016 to byli učitelé středních integrovaných škol a to dokonce z 28,6 %. V obou výzkumech byl zjištěn stejný vliv pohlaví – častěji byli terčem muži, jak můžeme vidět v grafu číslo 26.

¹⁰⁰ Zde Tomášek neuvádí přesné číslo

Natáčení

Dotazníková otázka „Stal(a) jste se někdy při vyučování nedobrovolným cílem natáčení na mobilní telefon, nebo jiné zařízení?“¹⁰¹, kterou jsem pro účely této práce zkrátil na „natáčení“, byla položena pouze ve výzkumu z roku 2016. Toto téma je velice často diskutováno ve společnosti a je mu věnována poměrně vysoká pozornost¹⁰². Přesto, pravděpodobně protože se jedná o nový fenomén, mu nebyl v ČR věnován zatím žádný větší výzkum a ani tato práce nemá za cíl jej detailně prozkoumat. Dotaz na natáčení a následující otázku na použití natáčení jsem položil spíše jako doplnění dalších dříve položených otázek. Pokud bychom se chtěli o tomto tématu dovědět více, budeme hledat relevantní odkazy jen velmi obtížně, základní informace je možné nalézt v práci Willardové.¹⁰³

Poměrně překvapivé je, že právě s tímto typem agresivity zaměřené proti učitelům se pedagogové setkali nejčastěji - konkrétně se s natáčením během své kariéry setkala 23,5 % učitelů. Dále je zajímavé, že pohlaví nemělo prakticky žádný vliv na setkání s natáčením - jak je zřejmé z grafu 27, muži i ženy se terčem stávali prakticky stejně. Ve většině jiných typů agrese se učitelé působící na gymnáziích stávali oběťmi poměrně méně často, ale v tomto případě je četnost (25,0 %) v procentech prakticky shodná s četností na středních školách (26,5 %).

Výzkum nám dále naznačuje, že přestože se učitelé setkali s natáčením poměrně často, většinou to byla ojedinělá událost - 56,5 % učitelů bylo terčem jednou, 17,4 % dvakrát a 13 %

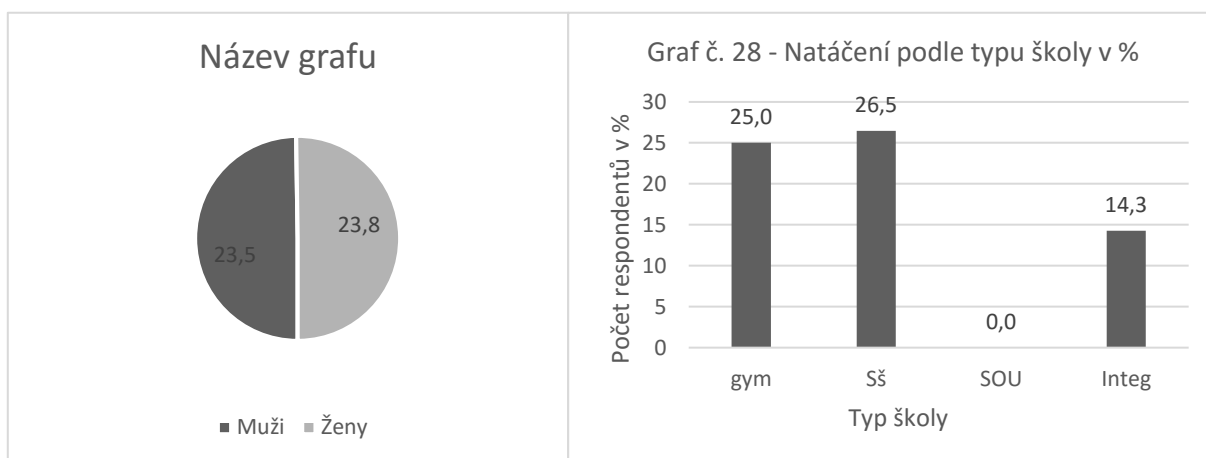
¹⁰¹ Je třeba brát v potaz, že do výzkumu můžeme započítávat jen případy, kdy si učitel všiml, že je natáčen.

¹⁰² Více je možné si přečíst v druhé kapitole této práce v části Kyberšikana

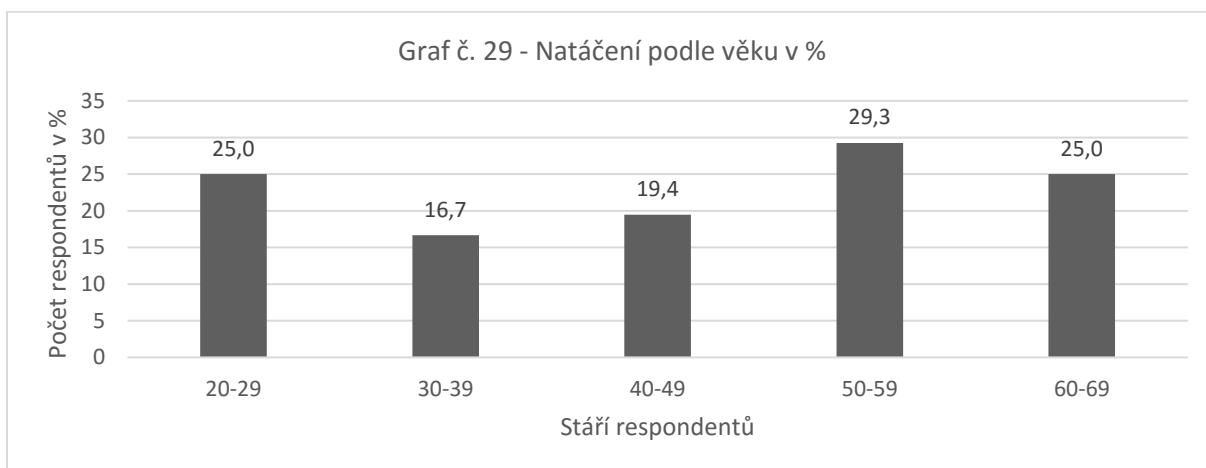
¹⁰³ WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. [online]. Champaign, Ill.: Research Press, 2007. [cit. 25.6.2016]. ISBN 978-0-87822-537-8. s. 8. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=VyTdG2BTnl4C&printsec=frontcover&dq=Cyberbullying+and+cyberthreats:+willard&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiop7Wf_cLNAhWGORoKHbAaBf0Q6AEIHTAA#v=onepage&q=Cyberbullying%20and%20cyberthreats%3A%20willard&f=false

tříkrát. Přesto se našli tací, kteří se obětmi natáčení stávali častěji - tři učitelé (13 %) uvedli, že se na ně žáci takto zaměřili pětkrát a více.

Nabízí se předpoklad, že mladší učitelé, mají obvykle větší zkušenosti s moderními technologiemi a dokáží se tedy lépe bránit jejich zneužití. Zjišťoval jsem tedy, zda se objevily nějaké rozdíly v závislosti na věku, ale v grafu číslo 29 můžeme vidět, že rozdíly nebyly významné a hypotéza, že by se mladší setkávali s natáčením méně, se nepotvrdila.

Použití natáčení

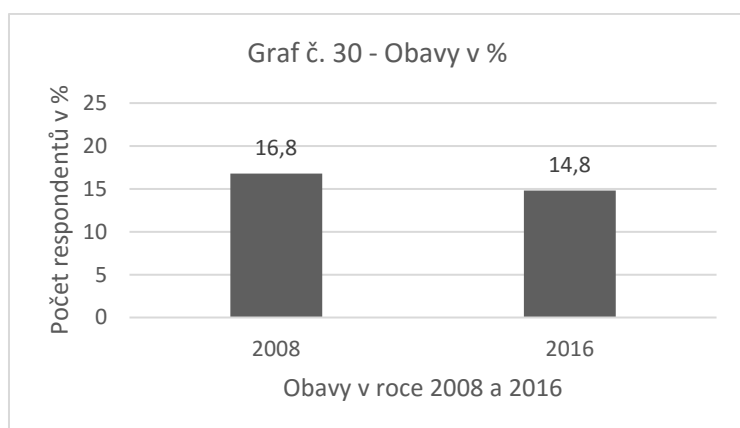
Přestože nahrávání pedagoga na mobilní telefon je jistě nepříjemné, přímo neohrožuje jeho prestiž ani neovlivňuje jeho život. Abych zjistil, zda byly tyto nahrávky nějakým způsobem použity, položil jsem ve výzkumu navazující otázku: „Byla tato nahrávka později proti Vám použita (jako nástroj vyhrožování, zesměšňování atd.)?“ zkráceně „použití natáčení“. Stejně jako jejich natáčení se použití těchto nahrávek objevilo teprve nedávno a můžeme ho zařadit do pojmu kyberšikana.

S tímto typem chování se za kariéru setkali čtyři pedagogové, tedy 3,5 % ze všech dotázaných. Vzhledem k relativně malému počtu respondentů je obtížné výsledky zobecnit, přesto se můžeme objevit několik zajímavých informací. Tři ze čtyř dotázaných byli muži a všichni působí na střední škole. Dva se setkali s tím, že proti nim byly použity záznamy z natáčení jednou, proti jednomu dvakrát a jeden respondent uvedl, že se stal obětí tohoto jednání více jak pětkrát.

Obavy

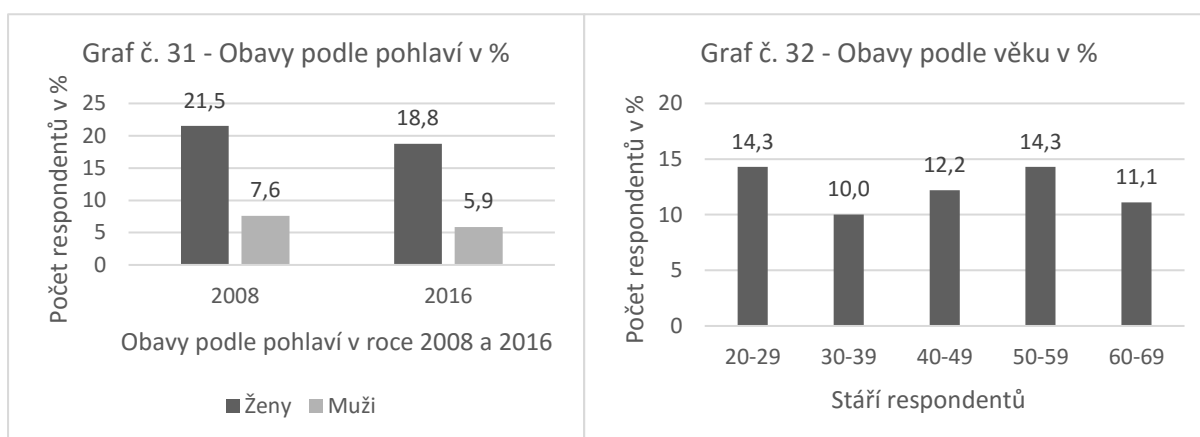
Součástí obou výzkumů byla také otázka: „Je ve Vaší škole v současné době student či studenti, u nichž se raději vědomě vyhýbáte jakýmkoli konfliktům, protože máte strach z jeho či jejich možné agresivní reakce?“, kterou jsem zkrátil na „obavy“. Byť se nejedná přímo o agresivní chování, je s ním tato otázka velmi úzce spojena. Tomášek považuje obavy za velmi důležité neboť „obává-li se pedagog určitého studenta či studentů a cítí-li se z jejich strany reálně ohrožen, musí se tato skutečnost logicky promítnout nejen do jeho celkové psychické pohody, ale stejně tak do samotného pracovního výkonu, a to minimálně v rovině chování či vztahů k těmto žákům“¹⁰⁴ Z toho důvodu jsem se rozhodl zařadit tuto otázku do dotazníku také a výsledky obou výzkumů porovnat.

Obavy vyjádřil v roce 2008 přibližně každý šestý pedagog a v roce 2016 to byl zhruba každý sedmý - konkrétní výsledky můžeme vidět v grafu číslo 30. Tyto počty jsou překvapivě vysoké a naznačují, že mnoho učitelů může pracovat ve stresu a pod tlakem. Výsledky příliš nevylepší, ani drobné snížení četnosti mezi lety 2008 a 2016.

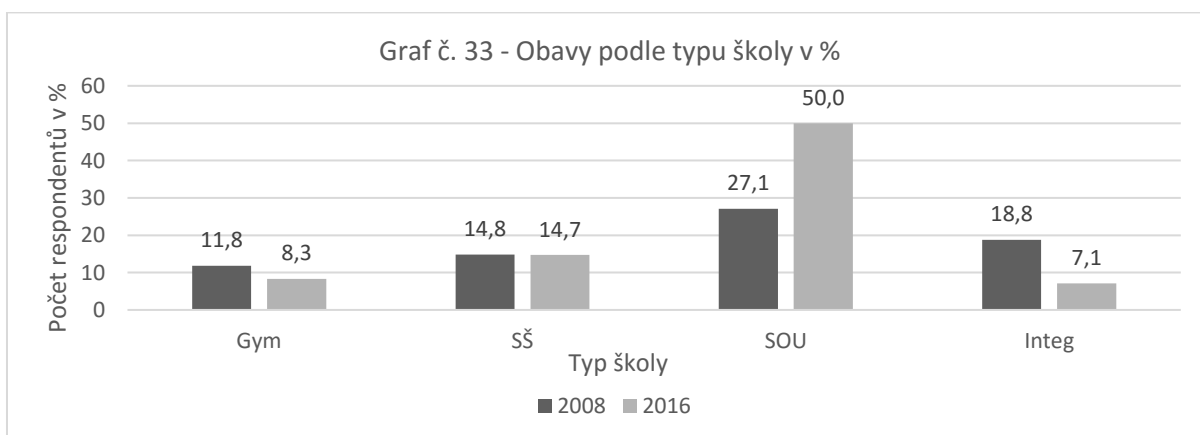

¹⁰⁴ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 146.

Tento problém zasahuje respondenty různě v závislosti na rozličných faktorech. V původním Tomáškově projektu se ukázalo, že významný vliv mělo pohlaví, jak ukazuje graf číslo 31. V obou výzkumech vyjadřují ženy obavy výrazně častěji, než muži, a vyvstává tedy otázka, zda se do tohoto výsledku nepromítá neochota mužů o tomto problému hovořit, protože obavy vnímají jako projev slabosti. Ve výzkumu z roku 2008 se zajímavý faktor projevilo stáří respondentů¹⁰⁵, kdy se k obavám přiznalo 26,7 % respondentů do 30 let. Tento fakt ovšem neplatí pro výzkum svázaný s touto prací, kde se tento vliv výrazně neprojevilo, což ukazuje graf číslo 32.

Jako významný se jeví vliv typu školy, kde učitel působí. Podle Tomáška¹⁰⁶ se s obavami nejčastěji setkávali učitelé středních odborných učilišť (27,1 %). Ke stejnému závěru mě dovedl i výzkum z roku 2016, ale v tomto případě byla toto číslo ještě vyšší (50,0 %). Je však třeba upozornit na to, že odpovědi ze středních odborných učilišť bylo pouze šest, a výsledky tedy není možné zobecnit.

¹⁰⁵ Tomášek neuvádí přesná čísla ve všech kategoriích

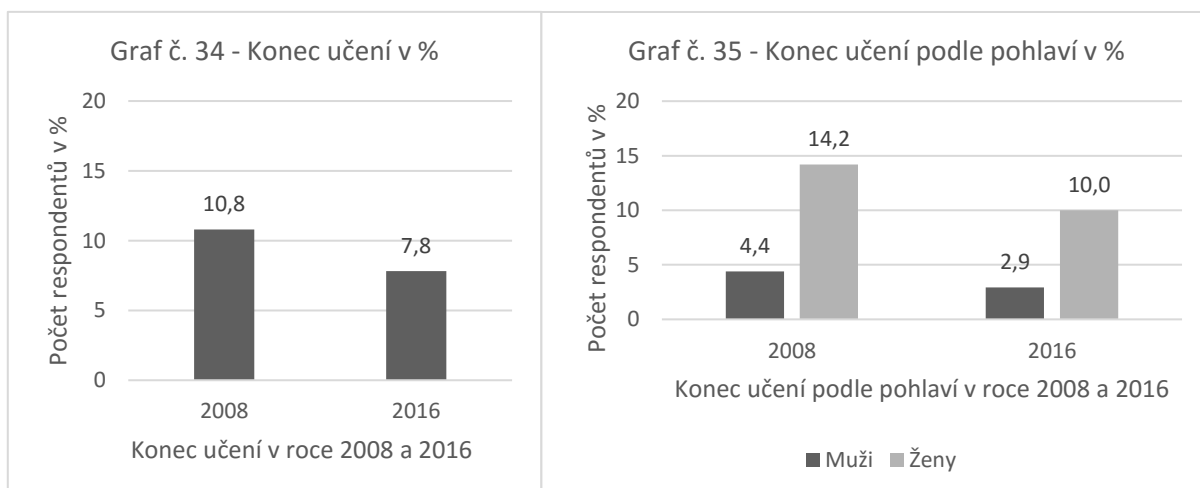
¹⁰⁶ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 147.

Konec učení

Agresivní jednání dotýkající se učitelů může vést k ohrožení pocitu pohody a tím ke zvažování odchodu ze školství. Podle Tomáška je tato hrozba reálná¹⁰⁷ a z toho důvodu se rozhodl zařadit otázku „Uvažoval(a) jste někdy o tom, že kvůli agresivnímu chování svých studentů zanecháte učitelského povolání?“ do svého dotazníku. Otázku i její formulaci jsem převzal, přičemž pro účely této práce ji v následujícím textu budu zkracovat jako „konec učení“.

Z odpovědí vyplývá, že nezanedbatelný počet pedagogů uvažuje o tom, že by kvůli agresivitě žáků opustilo školství. Poměrně zajímavé je, že se toto číslo oproti roku 2008 snížilo z 10,8 na 7,8 %, ale bez bližších informací je těžké tento výsledek hodnotit. Podle vyjádření nemála učitelů se kterými jsem hovořil mimo výzkum, se pedagogové stali otupělejšími, nebo odolnějšími kvůli stále se zhoršující situaci¹⁰⁸. V každém případě jsou obě čísla nezanedbatelná a společně s „obavami“ ukazují na určitou atmosféru ve školství.

Zajímavé je, že se objevovaly značné rozdíly mezi respondenty - velký vliv mělo pohlaví. Z grafu číslo 35 je možné vyčíst, že signifikantně častěji o konci učení uvažovaly ženy než muži. Pokud vezmeme v úvahu také výsledky u otázky „obavy“, je zřejmé, že zhoršená atmosféra postihuje obecně častěji ženy, přičemž mnoho z nich na základě toho uvažuje o odchodu ze školství. Ve výzkumu z roku 2008 o ukončení své učitelské kariéry uvažovali především učitelé ze středních odborných učilišť (20,6 %), zatímco v novějším projektu se takto v naprosté většině vyjádřili učitelé ze středních škol – 10,3 % učitelů středních škol odpovědělo na otázku konec učení kladně.

¹⁰⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 147.

¹⁰⁸ Jedná se o subjektivní názory jednotlivců, které nejsou statisticky vypovídající.

Nabízí se otázka, jestli učitelé, kteří se během své kariéry stali terčem agresivity, pocítují častěji potřebu ukončit svou kariéru ve školství. Ve výzkumu v roce 2016 se ukázalo, že mezi těmi, kteří se nesečkali ani s jedním typem sledovaného agresivního chování není ani jeden, který by uvažoval o ukončení svého působení ve školství. Jinak řečeno, pedagogové, kteří se nesečkají s agresivitou, také neuvažují o tom, že by přestali učit. Na druhou stranu 18,4 % respondentů, kteří byli postižení alespoň jednou z forem sledovaného agresivního chování pocítilo potřebu skončit se svou kariérou učitele. Ukazuje se tedy, že bezmála pětina těch, kteří se stanou terčem agrese žáků, uvažuje, že ve školství skončí.

Celkové srovnání

V úvodu této kapitoly jsem uvedl, že agresivita žáků ve sekundárním vzdělávacím systému se mezi lety 2008 (43,4 %) a 2016 (42,6 %) téměř nezměnila. V této části provedu revizi těchto čísel a shrnutí poznatků získaných z jednotlivých otázek. Výsledky můžeme vidět v následující tabulce číslo 4, kde jsou uvedeny všechny typy sledovaného jednání, které zpracovávaly oba výzkumy, a je tedy možné je porovnat. Je zřejmé, že výsledky obou výzkumů jsou velice podobné, statisticky významný rozdíl můžeme najít u otázky „urážky“, kde jsem zaznamenal pokles o 6,2 %.

Tabulka č. 4 - Srovnávací tabulka	2008	2016	rozdíl
Urážky	21,9 %	15,7 %	-6,2 %
Poškození	7,9 %	5,2 %	-2,7 %
Napadení	2,2 %	2,6 %	0,4 %
Vyhrožování	9,6 %	11,3 %	1,7 %
Vyhrožování poškozením	4,6 %	2,6 %	-2 %
Vyhrožování napadením	4,6 %	6,1 %	1,5 %
Obavy	16,8 %	14,8 %	-2 %
Natáčení ¹⁰⁹	X	23,5 %	X
Použití natáčení ¹¹⁰	X	3,5 %	X
Konec učení ¹¹¹	10,8 %	7,8 %	-3 %
Průměr rozdílu			-1,3 %

¹⁰⁹ Nebyly zařazeno do výzkumu z roku 2008.

¹¹⁰ Nebyly zařazeno do výzkumu z roku 2008.

¹¹¹ Konec učení se nezapočítává do průměru, neboť se ani podle jednoho z projektů nejedná o sledované agresivní chování.

4.3.2 Názory učitelů na vybrané problémy týkající se agresivity žáků

V následujícím textu rozeberu výsledky té části výzkumu, která zkoumala názory učitelů na vybraná témata týkající se agresivity žáků. Podobně, jako v předchozí kapitole jsem výrazně inspirován prací Jana Tomáška z roku 2008, přičemž vzhledem k rozvoji moderních technologií a s nimi spojené kyberšikany jsem obohatil výzkum o dvě otázky právě na toto téma. Respondenty jsem požádal, aby se vyjádřili k vypsáním stanoviskům a ohodnotili je na škále: Naprosto souhlasím, Spíše souhlasím, Spíše nesouhlasím, Naprosto nesouhlasím a Nevím, což je metoda použita i ve starším výzkumu.

Stanoviska:

- S udržení celkové kázně ve třídách má dnes učitel více práce než před osmi lety. (kázeň ve třídách)
- Učitelé a škola obecně by potřebovali větší pravomoci při zacházení s problémovými studenty. (větší pravomoci)
- Uvítal(a) bych, aby měl učitel ze zákona postavení veřejného činitele a byl tak při práci lépe chráněn. (veřejný činitel)
- Při výuce často s žáky využíváme multimediálních zařízení, jako jsou mobilní telefony nebo tablety. (multimédia)
- Považuji se za někoho, kdo se vyzná v moderních technologiích (tablety, počítače, internet, sociální sítě). (umím s multimédií)

Kázeň ve třídách

Tato problematika se objevovala už ve starším výzkumu, dovilil jsem si ji však drobně poupravit, v původním znění stanovisko znělo: „S udržení celkové kázně ve třídách má dnes učitel více práce než před deseti lety.“ Osm let jsme zvolil ze zřejmého důvodu - abych mohl lépe porovnávat výsledky z roku 2008. Výsledky shrnuje tabulka číslo 5.

Tabulka č. 5 - Kázeň	2008	2016	Rozdíl
Naprosto souhlasím	56 %	38,3 %	-17,7 %
Spíše souhlasím	34,6 %	42,6 %	8,0 %
Spíše nesouhlasím	5 %	10,4 %	5,4 %
Naprosto nesouhlasím	0,3 %	2,6 %	2,3 %
Nevím	4,1 %	6,1 %	2,0 %

Většina respondentů v obou výzkumech uvádí, že udržet kázeň ve třídách je obtížnější než před deseti, respektive osmi lety. V původním výzkumu byl v součtu tento výsledek ještě výraznější (celkem 90,6 % oproti 80,9 %), přičemž o tom byla většina respondentů přesvědčena velmi vážně (naprosto souhlasím 56 % oproti 38,3 %). Tomášek¹¹² uvádí, že se nepodařilo prokázat, že by na názor měly vliv sledované faktory a osobní charakteristiky. V projektu z roku 2016 se ukázalo, že více s tímto tvrzením souhlasí ženy (83,8 %), než muži (76,5 %)

Větší pravomoci

Další téma se týkalo toho, zda by učitelé a školy neměli mít rozšířené pravomoci, pokud se mají nějakým způsobem bránit problémovým žákům. Je důležité upozornit, že nezanedbatelná část dotazníků se vrátila ještě před zveřejněním případu z konce února roku 2016¹¹³, a tedy nemůžeme spoléhat na to, že pedagogové ve svých odpovědích reagují právě na tuto nešťastnou událost. Stanovisko znělo: „Učitelé a škola obecně by potřebovali větší pravomoci při zacházení s problémovými studenty“.

¹¹² TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova. s. 155.

¹¹³ Dlouhodobá šikana učitelky na škole Na Třebešíně, případ v době psaní práce ještě nebyl uzavřen.

Tabulka č. 6 - Pravomoci	2008	2016	Rozdíl
Naprosto souhlasím	62,6 %	53,9 %	-8,7 %
Spíše souhlasím	30,2 %	33,9 %	3,7 %
Spíše nesouhlasím	4,7 %	7,8 %	3,1 %
Naprosto nesouhlasím	0,3 %	0,9 %	0,6 %
Nevím	2,2 %	3,5 %	1,3 %

Z tabulky číslo šest můžeme vyčíst, že v roce 2008 si 92,8 % učitelů myslelo, že by oni nebo škola potřebovali pro zvládnutí problémových žáků více pravomocí. V roce 2016 byly výsledky velmi podobné, s tvrzením souhlasilo 87,8 % respondentů. Velice zajímavé jsou rozdíly mezi pohlavími - zatímco muži s tvrzením souhlasili ze 79,4 %, ženy více z 91,3 %. V původním výzkumu byl rozdíl menší - muži souhlasili z 91,2 %, zatímco ženy ze 96,5 %.

Veřejný činitel

V médiích často nastolené téma „Učitel jako veřejný činitel“ vedlo k tomu, že do výzkumu bylo zařazeno stanovisko: „Uvítal(a) bych, aby měl učitel ze zákona postavení veřejného činitele, a byl tak při práci lépe chráněn.“ Podle mnohých expertů a politiků¹¹⁴ by právě zavedení tohoto statusu pomohlo nejen v prevenci agrese, ale především při řešení již nastalých situací. Jiní experti se stavějí proti a uvádějí, že žákovskou nekázeň a agresi je třeba řešit v rámci současných právních norem kupříkladu změnou přístupu. Jaký názor na tuto otázku mají učitelé můžeme vyčíst z tabulky číslo 7.

Tabulka č. 7 - Veřejný činitel	2008	2016	Rozdíl
Naprosto souhlasím	44,0 %	34,8 %	-9,2 %
Spíše souhlasím	35,2 %	37,4 %	2,2 %
Spíše nesouhlasím	9,4 %	7,8 %	-1,6 %
Naprosto nesouhlasím	2,8 %	5,2 %	2,4 %
Nevím	8,6 %	14,8 %	6,2 %

¹¹⁴ Diskuse na toto téma například zde: HLAVÁČKOVÁ, Veronika. *Status 'veřejného činitele'? Nejspíš nám nepomůže, myslí si učitelé* [online] rozhlas.cz. 23. 3. 2014. [cit. 25. 6. 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/status-verejneho-cinitele-nejspis-nam-nepomuze-mysli-si-ucitele-1330155

Z tabulky je možné vyčíst jasný názor učitelů, kdy v roce 2008 bylo takovou změnu legislativy uvítalo 79,2 % učitelů a v roce 2016 to bylo 72,2 %. Poměrně zajímavé je, že 14,8 % respondentů v pozdějším výzkumu uvedlo, že „neví“ jak se k tomuto tématu postavit. V učitelské společnosti tedy stále převládá názor, že jejich povolání vyžaduje speciální ochrany, jakou mají kupříkladu policisté.

Multimédia a Umím s multimédií

Témata týkající se multimédií jsem do výzkumu zařadil především z důvodu toho, že se tato zařízení stávají stále více běžnou součástí vyučování – ne-li přímo v hodině, tak jistě při plnění domácích úkolů a při žákovské práci mimo školu. Zároveň, jak jsem uvedl výše, se učitelé setkávají s novou formou agrese - s kyberšikanou. Tvrzení: „Při výuce často s žáky využíváme multimediálních zařízení, jako jsou mobilní telefony nebo tablety.“ se agresivity žáků týká spíše zprostředkovaně. Vycházím však z předpokladu, že osoba, která se více setkává s multimédií a rozumí jim, se dokáže lépe bránit jejich zneužití proti sobě samé. Vyjádření k tomuto tvrzení je shrnuto v tabulce číslo 8. Ze zjevných důvodů není možné porovnávat výsledky obou výzkumů, neboť poprvé byla tato otázka položena v roce 2016.

Tabulka č. 8 - Multimédia	2016
Naprostou souhlasím	11,3 %
Spíše souhlasím	33,9 %
Spíše nesouhlasím	39,1 %
Naprostou nesouhlasím	14,8 %
Nevím	0,9 %

Jak je vidět z tabulky, přibližně polovina (celkem 53,9 %) učitelů uvedla, že ve výuce moderní technologie nepoužívá, 45,2 % respondentů naopak uvedlo opak. Je možné tedy říci, že v tomto je učitelská obec rozdělená na poloviny.

Druhým stanoviskem, ke kterému se měli respondenti vyjádřit bylo: „Považuji se za někoho, kdo se vyzná v moderních technologiích (tablety, počítače, internet, sociální sítě).“ zkráceně „umím s multimédií“. Učitelské reakce na toto tvrzení měly přiblížit, jaký přístup učitelé k moderním technologiím mají a jestli se považují z někoho, kdo je dokáže ovládat.

Tabulka č. – 9 Umím s multimédií	2016
Naprosto souhlasím	19,1 %
Spíše souhlasím	51,3 %
Spíše nesouhlasím	25,2 %
Naprosto nesouhlasím	3,5 %
Nevím	0,9 %

Můžeme se přesvědčit, že celkem 70,4 % učitelů se považuje za někoho, kdo rozumí moderním technologiím, společně s tím, že jich přibližně polovina tyto technologie používá při výuce. Takto vysoké číslo je poměrně překvapivé, zvláště v kontrastu s tím, kolik učitelů se stává obětí natáčení (23,5 %) a následného zneužití nahrávek proti své osobě (3,5 %).

Zajímavá se zdá hypotéza, že učitelé, kteří se vyznají v technologiích se méně často stávají obětí natáčení popřípadě zneužití těchto nahrávek. Výsledek nám shrnuje následující tabulka číslo 10. Jak můžeme vidět, výsledky jsou prakticky shodné, hypotéza se tedy nepotvrdila.

Natáčení	Umí	Neumí + Neví
A	21,0 %	23,5 %
N	79,0 %	76,5 %

4.4 Závěr čtvrté kapitoly

Ve výše uvedené kapitole jsem hledal odpověď na otázku, jak se změnila z posledních let agresivita žáků středních škol. Na základě poznatků získaných z policejních statistik jsem předpokládal, že klesla, což se nepotvrdilo. Objevila se však jiná zajímavá zjištění.

Z výsledků je patrné, že počet agresivních skutků se udržel na hladině z roku 2008. K výraznější změně došlo pouze u kategorie „urážky“, kterých ubylo o 6,2 %. Zarážející je stále relativně vysoký počet učitelů, kterým bylo vyhrožováno - v posledním výzkumu to bylo 11,3 %. Dále můžeme konstatovat, že bezmál čtvrtina pedagogů má zkušenosti s druhem kyberšikany, kdy jsou nedobrovoně natáčeni na mobilní telefon nebo jiné zařízení, přičemž 3,5 % respondentů uvedlo, že proti nim byly nahrávky zneužity. Alarmující je, že 14,8 % učitelů se ve škole setkává s žákem nebo skupinou žáků, kterým se raději ze strachu vyhýbá, a

téměř pětina z těch, kteří se stali obětí nějakého ze sledovaných typů agresivního chování uvažuje o tom, že ukončí svou kariéru ve školství.

Tyto výsledky naznačují, že atmosféra na některých školách, může vyvolávat v učitelích pocit ohrožení, což potvrzují i výsledky druhé části. Více jak 80 % respondentů uvádí, že se kázeň ve třídách oproti minulým letům zhošila a 87 % by kvůli tomu uvítalo větší pravomoce při zacházení z delikventními žáky. Když dojde k události, která přitáhne pozornost na agresivitu žáků, jako je napadení učitele, obvykle se objeví debata o zavedení statusu veřejného činitele pro pedagogy a je nutno říci, že více jak 72 % z nich by to podle tohoto výzkumu podpořilo.

5. Závěr práce

V této diplomové práci, rozdělené na čtyři tematicky oddělené kapitoly, jsem nejprve popsal téma agresivita a jemu příbuzné pojmy. Shrnul jsem, jaké nejdůležitější teorie měly vliv na vnímání tohoto pojmu v současnosti. Dále jsem rozebral, jakým způsobem se agresivita jako vlastnost u jedince rozvíjí, jaké faktory tento proces posilují a jaké naopak oslabují. První kapitolu jsem zakončil popsáním toho, jak se projevuje agresivita interakcí osobnosti a prostředí.

V druhé části jsem se zabýval turbulentním obdobím lidského života – dospíváním. Mladí lidé v tomto období jsou zvláště ohroženi výkyvy nálad a přehnaným agresivním jednáním, které v konečném důsledku může vést až ke kriminálním činům. Dále jsem popsal, jaké faktory mají na rozvoj agresivity v tomto období největší vliv a jak se tento vliv projevuje. Neméně důležitý v této kapitole je popis charakteristických typů agresivního jednání adolescentů, šikana a kyberšikana a vandalství.

Třetí část byla věnována analýze zdrojů, ze kterých čerpáme své informace o agresivitě žáků a mladých lidí obecně. Jako zdroj měkkých dat jsem zvolil internetové články nejčtenějších serverů, jejich analýza naznačila, že média ovlivňují veřejné mínění spíše takovým způsobem, že je toto téma vnímáno jako závažný a stále rostoucí problém. Jako druhý zdroj jsem vybral policejní statistiky, jejichž rozbor naopak ukázal výrazný pokles kriminality mládeže. Přesné srovnání těchto dat není ze zřejmých důvodů možné, přesto jsem zde narazil na výrazný rozpor.

Ve vlastním výzkumu, kterému byla věnována čtvrtá část, jsem zjišťoval, jaké jsou nejčastější typy agresivity žáků zaměřené proti učitelům, a tato zjištění jsem porovnával s výsledky podobné studie z roku 2008. Cílem bylo potvrdit, nebo vyvrátit hypotézu, že agresivita žáků klesá. Výzkum tuto hypotézu nepotvrdil, ukázalo se, že agresivita zůstává ve většině sledovaných bodech shodná¹¹⁵. Podařilo se však objevit, že obavy učitelů z agresivních žáků zůstávají i po osmi letech velice vysoké. Z toho jsem vyvodil, že pedagogové po celý čas proběhlý mezi oběma výzkumy pracují v obtížných a nepříjemných podmínkách. Respondenti také ve velké většině vyjadřovali touhu po řešeních, která se však za osm let neobjevila.

V úvodu jsem si vytyčil jako cíl práce analyzovat, jakým způsobem je pojímána agresivita a jí příbuzné pojmy v odborné literatuře, jaká jsou specifika agresivity dospívajících a jestli v moderní společnosti narůstá nebo se jinak mění její struktura u adolescentů.

¹¹⁵ Výsledky však není možné z důvodu malého množství respondentů zobecnit.

Tento cíl se mi nepodařilo splnit beze zbytku, překážkou se stal nedostatečný počet respondentů ve vlastním výzkumu. Přesto věřím, že práce přinesla hodnotná zjištění, která by bylo zajímavé rozšířit dalším bádáním.

6. Diskuse

Kritické zhodnocení

V této diskusi bych rád kriticky zhodnotil některé aspekty práce, především čtvrtou, výzkumnou část. V celé této kapitole jsem se potýkal s nedostatkem respondentů, což se projevilo na tom, že většinu výsledků je obtížné zobecnit, neboť jsou statisticky nevýznamné. Hlavní příčinu toho spatřuji ve způsobu distribuce dotazníků. Na rozdíl od Tomáškovy práce z roku 2008 jsem neměl zázemí uznávané instituce, která by výzkum zaštitila (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), pokusil jsem se tedy tento nedostatek nahradit kvantitou rozeslaných dotazníků (rozeslal jsem jen na všechny střední školy, gymnázia a střední odborná učiliště v ČR). Způsob, který jsem zvolil, se však neprojevil jako šťastný, dotazníky jsem rozesílal emailem, přičemž několik ředitelů mi odepsalo, že by pro ně bylo vhodnější a uživatelsky příjemnější, kdybych využil technologii google-formuláře.¹¹⁶ Důvod proč jsem vybral komunikaci po emailu, která se dnes už zdá poněkud zastaralá, bylo mé očekávání, že pro učitele bude jednodušší mi odpovídat. Jak se ukázalo, dnešní pedagogové drží krok s dobou a preferovali by, kdyby je výzkumník oslovoval pomocí google-formuláře.

Předpokládám, že dalším důvodem pro menší návratnost dotazníků byla chyba, které jsem se dopustil při jeho vypracování. V otázce „Počet obyvatel ve městě, kde Vaše škola sídlí v tisících“ jsem v prvních verzích dotazníku nabídl respondentům k vyplnění špatné hodnoty, což mohlo vést ke zmatení a tomu, že pedagogové považovali dotazník za neprofesionální, nebo nekvalitní a rozhodli se s ním neztrácet čas.

Přestože výsledky výzkumu není možné při nízkém počtu respondentů zobecňovat, považuji výsledná zjištění za zajímavá. Nepotvrdila se má hypotéza, že agresivita žáků středních škol klesá, ale, navzdory názorům prezentovaným médií a vyjadřovaným učiteli, se neukázalo ani to, že by stoupala. Protože je tomuto tématu věnovaná poměrně velká pozornost, nabízí se myšlenka podobný výzkum znovu za určitý čas zopakovat (a vyvarovat se chyb, kterých jsem se dopustil já), kupříkladu pod záštitou nějaké uznávané instituce. Bylo by jistě zajímavé výsledky následně porovnat.

Jako přinejmenším problematický vnímám výběr podkapitol v první části práce „Předpoklady (původ) agresivity“. Takřka každý autor, který se zabývá agresivitou, vybírá jiné dělení těchto předpokladů a klade na ně jinak důraz. Toto téma by si při své závažnosti

¹¹⁶ Ten je možné najít na této internetové adrese: https://www.google.com/intl/cs_CZ/forms/about/

zasloužilo podrobnější zpracování, avšak vzhledem k rozsahu práce jsem se rozhodl vybrat pouze jedno dělení, které jsem po studiu literatury považoval za vhodné.

Klesající kriminalita

Výsledky třetí kapitoly přesvědčivě ukazují, že kriminalita mládeže i dětí obecně z celé sledované období výrazně klesla. V obecné kriminalitě to znamená 64%, pokud se zaměříme na pro mládež typickou majetkovou kriminalitu, poklesla dokonce o 70%. Co vede k tomuto jevu, není v současnosti odborníkům zcela jasné, objevují se však různé teorie. Také vyvstává otázka, zda kriminalita opravdu klesá, nebo jen není zaznamenána policií, ani na to zatím nejsme schopni s jistotou jistotu odpovědět.

Pokud přijmeme premisu, že se kriminalita mládeže opravdu snižuje, nabízí se několik odpovědí, proč tomu tak je. Jako pravděpodobná se jeví možnost, že mladí lidé už nevyhledávají prostředí ulice a s ním související kriminalitu, jako je vandalismus, krádeže aut atp. Zřejmě nové zájmy vedou mladé lidi k tomu, že opouští zvyky, které pro ně byly charakteristické dříve. Za tímto trendem mohou stát jak počítače, tak také různé organizované kroužky a mimoškolní aktivity, kterých je v současnosti více než kdy dřív. Osobně se mi jeví jako velice pravděpodobná varianta, že kriminalita se pouze přesouvá do virtuálního prostoru, kde jej naše policie zatím neumí zachytit.

Klesající kriminalitu mládeže se zatím nepodařilo uspokojivě vysvětlit, jistě by bylo velice příhodné, aby se tomuto tématu věnoval do hloubky nějaký další výzkum. Neměli bychom totiž upadnout v přesvědčení, že když nám statistiky ukazují nízkou kriminalitu, situace je ideální.

Použitá literatura

- AMBROŽ, Jan. *Internetová média posilují, papírová slábnou*. [online] Lupa.cz. 11. 2. 2008. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/internetova-media-posiluji-papirova-slabnou/>
- ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-881-4
- ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*, Praha: SPN, 1980.
- ČERMÁK, Ivo. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8
- ČERVENKA, Jan. *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-151-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha: Erounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.
- FOJTÍK, Stanislav. *Vybrané faktory ovlivňující agresivitu adolescentů*, Zlín: 2011, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- HLAVÁČKOVÁ, Veronika. *Status 'veřejného činitele'? Nejspíš nám nepomůže, myslí si učitelé* [online] rozhlas.cz. 23. 3. 2014. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/status-verejneho-cinitele-nejspis-nam-nepomuze-mysli-si-ucitele--1330155
- HULÍK, Vladimír. *Statistická ročenka školství – Zaměstnanci a mzdové prostředky 2014* [online] Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. 2015. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statistickerocenky-skolstvi-zamestnanci-a-mzdove-prostredky>
- KAČEROVÁ, Eva. *Obrat v rozvodech*. [online] Statistika a my. 2013. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>
- KELLNER, Tomáš. *Mediální prezentace kriminality*. Případ pořadu Na stopě. Brno: 2015. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita.
- KLIMEŠOVÁ, Magdaléna a Anna TŮMOVÁ. Šikana učitelů: názory vybraných aktérů na příčiny a možná řešení problému agrese žáků základních škol vůči pedagogům, in *E-pedagogium*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 3(10) [cit. 25.6.2016]. ISSN 1213-7499. Dostupné z: <http://www.pdf.upol.cz/rychle-odkazy/casopis-e-pedagogium/#c23563>
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

- LANGMEIER, Jan a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-1284-0.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 807178771X.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2000 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: www.msmt.cz/file/7254_1_1/download/
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5.
- PAMPELA. *Drogy a agrese*. [online]. Rodina.cz. 29. 3. 2014 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/nazor17587939.htm>
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.
- PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-558-5.
- PŘIBIL, Marek. *S malými výtržníky je kříž i na českých školách* [online]. Novinky.cz, 13. 8. 2011 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/241723-s-malymi-vytrzniky-je-kriz-i-na-ceskych-skolach.html>
- ŘÍHOVÁ, Barbora. *Škola by měla mít možnost drzé žáky vyloučit, miní učitel Štercl* [online]. Novinky.cz, 24. 8. 2008 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/skola-by-mela-mit-moznost-drze-zaky-vyloucit-mini-ucitel-stercl-pwy-/domaci.aspx?c=A081023_163943_studium_bar
- SEĐOVÁ, Stáňa. *Za šikanu Na Třebešíně vyloučili dva studenty* [online]. Novinky.cz, 16. 4. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/400659-za-sikanu-na-trebesine-vyloucili-dva-studenty.html>
- STEJSKALOVÁ, Zlata. *Kriminalita mládeže*, Praha: 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí*. Praha: 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova.
- URBANOVÁ, Michaela. *Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu* [online]. Novinky.cz, 29. 12. 2009 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/187889-ucitele-se-obavaji-sikany-od-zaku-mnozi-uvazuji-o-odchodu.html>
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 978-80-262-0225-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VEČERKA, Kazimír. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012. ISBN 978-80-7338-124-0.
- VEČERKA, Kazimír. *Občané o kriminalitě a prevenci: závěrečná zpráva z výzkumu veřejného mínění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. ISBN 978-80-7338-057-1.
- VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-118-9.
- VEČERKA, Kazimír a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2000. ISBN 80-86008-74-6.
- VÍTKOVÁ, Kateřina. *Děti jsou čím dál agresivnější. Policisty překvapují brutalitou činů* [online]. Idnes.cz, 15. 4. 2013 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/agresivita-deti-nezletilych-dgn-/krimi.aspx?c=A130415_1916896_hradec-zpravy_kvi
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
- WILLARD, Nancy E. *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. [online] Champaign, Ill.: Research Press, 2007. [cit. 25.6.2016]. ISBN 978-0-87822-537-8. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=VyTdG2BTnl4C&printsec=frontcover&dq=Cyberbullying+and+cyberthreats:+willard&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiop7Wf_cLNAhW

GORoKHbAaBf0Q6AEIHTAA#v=onepage&q=Cyberbullying%20and%20cyberthreats%3A%20willard&f=false

- ZAHRADNICKÁ, Eva. *Děti přesouvají šikanu na internet. Terčem útoků se stávají i kantoři* [online]. Idnes.cz, 8. 3. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/sikana-na-skolach-kybersikana-d2n-/praha-zpravy.aspx?c=A160305_2230362_praha-zpravy_nub

Zdroje bez autora

- *Kybernetickou agresi zažívá každý pátý učitel. Vedení školy o tom většinou neví* [online]. e-bezpeci.cz. 14. 6. 2014 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/1162-kybersikana-ucitelu-2016>
- *Násilí u dětí stále roste* [online]. Novinky.cz, 31. 5. 2007 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/nasili-u-deti-stale-roste-0h3-/krimi.aspx?c=A070531_130144_porad_akr
- *Pomáhají počítačové hry, anebo škodí? Definitivní a jasná odpověď!* [online]. Prima Zoom [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://zoom.iprima.cz/TI4/pomahaji-pocitacove-hry-anebo-skodi-definitivni-jasna-odpoved>
- *Statistiky kriminalita* [online]. Policie.cz. 2016. [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- *Školáci za rok fyzicky napadli až 160 učitelů, kantoři čelí i útokům rodičů* [online]. Idnes.cz, 22. 2. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/skolaci-napadli-160-ucitelu-092-/domaci.aspx?c=A160222_100327_domaci_jj
- *Stále více dětí v Česku má poruchu chování, říká psychologka* [online]. Novinky.cz, 19. 8. 2013 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/310684-stale-vice-deti-v-cesku-ma-poruchu-chovani-rika-psychologka.html>
- *Video šikany je na světě! Vedení školy týráni krylo, tvrdí studenti.* [online]. TV Nova. 13. 2. 2016 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/video-sikany-je-na-svete-vedeni-skoly-tyrani-krylo-tvrdi-studenti.html>
- *Za zbití učitele dostal student podmínku* [online]. Novinky.cz, 11. 11. 2015 [cit. 25.6.2016]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/386105-za-zbiti-ucitele-dostal-student-podminku.html>

Přílohy

Příloha číslo 1: Dotazník

Dobrý den Vážená paní učitelko/pane učiteli,

jmenuji se Matěj Sybr a jsem studentem magisterského studia katedře pedagogiky FF UK. Dovoluji si Vás oslovit s výzkumem, který se týká agresivity žáka zaměřené proti učiteli. V roce 2008 proběhl podobný výzkum zaštitěný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci a tato práce na něj přímo navazuje.

Toto téma se do společenské diskuse vrací pravidelně vždy, když se objeví jakýkoli více, či méně významný případ. Rád bych tedy v tomto výzkumu zjistil, jaká je situace fakticky a popřípadě jestli se od roku 2008 změnila. Protože se jedná o navazující výzkum, věřím v budoucí využití zjištěných výsledků (jsem v kontaktu s autory původní práce).

Pokud si přejete se výzkumu zúčastnit, prosím vyplňte následující dotazník a následně jej zašlete emailem na adresu sybr.ff.cuni@gmail.com (Jestliže email nepoužíváte, je možné dotazník vyplnit a zaslat na adresu Nádražní 68, Praha 5, 150 00, jméno: Matěj Sybr).

Část I.

Zamyslete se prosím nad následujícími situacemi z hlediska Vašich vlastních zkušeností, a uveďte, zda a případně kolikrát (přibližně) jste se s něčím takovým setkal(a). Tučně prosím zvýrazněte vybranou odpověď.

- 1) Stal(a) jste se někdy při vyučování terčem hrubých slovních urážek či nadávek ze strany studenta?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

- 2) Zničil nebo poškodil někdy nějaký student úmyslně Vaši osobní věc?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

- 3) Napadl Vás někdy student fyzicky (Včetně pokusu o napadení)?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

- 4) Vyhrožoval Vám student někdy tím, že využije svých známostí a postará se o to, abyste měli potíže se svým dalším působením na škole, nebo ve školství obecně?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

- 5) Vyhrožoval Vám student někdy zničením, nebo poškozením majetku?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

6) Vyhrožoval Vám student někdy fyzickým násilím?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

7) Stal(a) jste se někdy při vyučování nedobrovolným cílem natáčení na mobilní telefon, nebo jiné zařízení?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

8) Byla tato nahrávka později proti Vám použita? (jako nástroj vyhrožování, zesměšňování atd.)?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

9) Je ve Vaší škole v současné době student, či studenti, u nichž se raději vědomě vyhýbáte jakýmkoli konfliktům, protože máte strach z jeho, či jejich možné agresivní reakce?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

10) Uvažoval(a) jste někdy o tom, že kvůli agresivnímu chování svých studentů zanecháte učitelského povolání?

Ano	Ne
-----	----

Pokud ano, stalo se tak přibližně v případech během Vaší profesní kariéry.

Část II.

Nyní Vás poprosím, abyste k následujícím výroky zvolil(a) tu odpověď, která nejlépe vystihuje Váš pohled na danou problematiku. Danou variantu prosím označte v příslušném poli velkým X.

	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím	Nevím
S udržetím celkové kázně ve třídách má dnes učitel více práce než před osmi lety					

Učitelé a škola obecně by potřebovali větší pravomoci při zacházení s problémovými studenty					
Uvítal(a) bych, aby měl učitel ze zákona postavení veřejného činitele, a byl tak při práci lépe chráněn.					
Při výuce často s žáky využíváme multimediálních zařízení, jako jsou mobilní telefony nebo tablety.					
Považuji se za někoho, kdo se vyzná v moderních technologiích (tablety, počítače, internet, sociální sítě).					

Část III.

V této části Vás poprosím o vyplnění následujících údajů, vztahujících se k Vaší osobě a škole, kde působilte. Tyto údaje poslouží vyhodnocení a zpracování dat. Tučně prosím zvýrazněte vybranou odpověď.

Pohlaví

Žena	Muž
------	-----

Věk

Méně než 20	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	více
-------------	-------	-------	-------	-------	-------	------

Délka učiteléské praxe

Méně než 5let	5-10	11-20	21-30	více
---------------	------	-------	-------	------

Zřizovatel školy

Kraj či obec	Ministerstvo	Soukromý subjekt	Církev	Jiné
--------------	--------------	------------------	--------	------

Typ školy (v případě integrovaných škol uveďte ty varianty, které platí pro Vaši pedagogickou činnost)

Gymnázium	Střední škola	Střední odborné učiliště	Jiné
-----------	---------------	--------------------------	------

Celkový počet žáků ve Vaší škole

Do 100 žáků	101-300	301-500	Více než 500
-------------	---------	---------	--------------

Počet obyvatel ve městě, kde Vaše škola sídlí v tisících

Do 4 999	5 000-14 999	15 000-29 999	30 000-49 999	50 000-99 999	100 000-499 999	Více než 500 000
----------	--------------	---------------	---------------	---------------	-----------------	------------------

Kraj, kde škola sídlí

Část IV.

Jestliže jste výše uvedl(a), že máte zkušenosti s fyzickým napadením, nebo pokusem o něj, prosím Vás, zda byste tuto zkušenost mohl(a) konkrétně popsat. Uveďte prosím zejména, kdo byl útočníkem a za jakých okolností se incident odehrál, jakou újmu jste utrpěl(a) a jakým způsobem byl poté případ řešen. Jestliže máte chuť se podělit o jakékoli další informace, budu velice rád, když tak učiníte v nabízeném prostoru.

Příloha číslo 2: Získaná data

Dotazník	Urážky	Poškození	Napadení	Vyhrožování	Vyhrožování poškozením	Vyhrožování napadením	Natáčení	Použití natáčení	Obavy	Konec učení
1	N	N	N	N	N	N	A	N	N	N
2	N	N	N	N	N	N	N	N	2A	1A
3	5A	N	N	A	N	N	3A	1A	A	N
4	N	N	N	N	N	N	2A	N	A	N
5	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
6	N	N	N	N	N	N	N	N	A	A
7	N	N	N	N	N	N	N	5A	N	N
8	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
9	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
10	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
11	5A	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
12	A	N	N	A	N	N	1A	N	A	A
13	N	N	N	N	N	N	A	N	N	N
14	N	A	N	N	N	N	2A	N	N	N
15	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
16	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
17	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
18	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
19	N	N	N	N	N	1A	N	N	N	N
20	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
21	N	N	N	A	N	N	N	N	N	N
22	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
23	N	N	N	N	N	N	N	N	A	N
24	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
25	N	N	N	1A	N	N	N	N	1A	N
26	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
27	5A	1A	N	N	N	N	1A	N	N	N
28	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
29	3A	N	N	5A	3A	2A	3A	N	A	N
30	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
31	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
32	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
33	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
34	1A	N	N	N	N	N	N	N	1A	2A
35	4A	N	3A	N	N	N	N	N	3A	2A
36	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
37	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
38	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
39	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
40	N	N	N	N	N	N	A	N	N	A

Dotazník	Urážky	Poškození	Napadení	Vyhrožování	Vyhrožování poškozením	Vyhrožování napadením	Natáčení	Použití natáčení	Obavy	Konec učení
41	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
42	N	N	N	N	N	N	A	N	N	N
43	4A	3A	1A	2A	1A	N	5A	2A	N	2A
44	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
45	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
46	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
47	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
48	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
49	N	N	N	N	N	N	N	N	2A	N
50	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
51	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
52	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
53	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
54	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
55	1A	N	N	N	N	1A	N	N	N	N
56	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
57	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
58	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
59	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
60	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
61	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
62	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
63	N	N	N	N	N	N	3A	N	N	N
64	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
65	N	1A	N	N	N	N	N	N	N	N
66	N	N	N	N	N	N	N	N	1A	N
67	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
68	N	2A	N	2A	N	1A	N	N	N	N
69	N	N	1A	N	N	1A	5A	1A	2A	N
70	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
71	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
72	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
73	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
74	N	N	N	1A	N	N	N	N	N	N
75	1A	N	N	N	N	N	N	N	N	N
76	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
77	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
78	1A	N	N	N	N	1A	N	N	N	N
79	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
80	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N

Dotazník	Urážky	Poškození	Napadení	Vyhrožování	Vyhrožování poškozením	Vyhrožování napadením	Natáčení	Použití natáčení	Obavy	Konec učení
81	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
82	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
83	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
84	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
85	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
86	2A	N	N	1A	N	N	2A	N	N	N
87	1A	N	N	N	N	N	1A	N	1A	2A
88	2A	N	N	N	N	N	5A	N	N	N
89	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
90	2A	N	N	N	N	N	N	N	N	2A
91	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
92	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
93	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
94	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
95	N	N	N	2A	N	N	N	N	N	N
96	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
97	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
98	N	N	N	N	N	N	1A	N	3A	N
99	A	N	N	A	N	N	N	N	A	N
100	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
101	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
102	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
103	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
104	N	N	N	N	N	1A	N	N	N	N
105	5A	N	N	1A	N	n	N	N	A	N
106	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
107	N	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
108	N	2A	N	1A	1A	N	2A	N	N	N
109	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
110	1A	N	N	N	N	N	1A	N	N	N
111	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
112	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
113	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
114	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
115	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N

Dotazník	Kázeň	Pravomoci	Veřejný činitel	multimédia	Umím s multimédií	Pohlaví	Věk	Praxe	Zřizovatel	Typ	Počet žáků	Kraj
1	2	1	2	3	3	F	6	5	1	1	3	Zlínský
2	2	1	1	3	2	F	5	5	1	2	3	Zlínský
3	1	1	1	2	3	F	6	5	1	2	2	Praha
4	2	2	2	3	2	F	3	3	1	1	4	Jihomoravský
5	2	2	2	1	1	M	5	5	1	2	4	Zlínský
6	1	1	1	1	1	F	4	3	1	3	4	Královehradecký
7	3	1	5	1	1	M	3	3	3	2	2	Pardubický
8	1	1	1	2	2	M	6	5	1	2	4	Pardubický
9	2	5	5	4	3	M	6	2	1	2	4	Pardubický
10	2	3	2	3	2	M	6	5	1	2	2	Středočeský
11	1	3	4	3	3	F	6	5	1	2	2	Neuvedeno
12	1	1	1	2	3	F	4	3	1	2	3	Olomoucký
13	5	1	1	1	1	F	2	1	1	2	3	Praha
14	1	1	1	2	2	M	5	5	4	1	2	Ústecký
15	2	2	2	3	3	F	3	2	1	2	4	Vysočina
16	1	5	4	1	1	M	4	3	1	2	2	Moravskoslezský
17	2	2	2	3	2	M	5	5	1	2,3	3	Olomoucký
18	1	2	2	3	2	F	4	3	1	2,3	2	Středočeský
19	1	1	1	3	2	F	5	3	1	2,3	3	Olomoucký
20	1	1	2	2	2	F	4	1	1	2	2	Praha
21	3	2	2	2	3	F	4	3	4	1	3	Plzeňský
22	2	2	5	2	3	F	4	3	1	2	4	Zlínský
23	2	1	1	4	3	F	4	3	1	4	4	Praha
24	2	2	3	2	2	F	4	4	1	3	4	Plzeňský
25	1	1	3	4	2	F	5	3	1	3	3	Středočeský
26	2	2	3	3	2	F	6	4	3	2	2	Praha
27	1	1	2	2	3	F	5	4	1	1	2	Jihomoravský
28	1	1	1	3	2	F	4	4	1		3	Středočeský
29	1	1	1	3	2	F	5	5	1	2,3	4	Moravskoslezský
30	3	2	2	3	1	F	5	4	1	2	3	Praha
31	2	2	5	2	2	F	4	4	4	1	3	Plzeňský
32	2	2	5	2	3	F	4	3	1	2	4	Zlínský
33	3	3	4	2	3	F	4	4	3	2	1	Neuvedeno
34	1	1	2	4	2	F	2	1	1	2	4	Praha
35	2	2	2	2	2	F	3	2	1	2	3	Olomoucký
36	5	3	2	3	1	F	3	3	1	2	4	Karlovarský
37	4	1	1	2	1	F	5	5	1	2	4	Praha
38	3	2	1	3	2		3	2	1	2	3	Praha
39	2	1	1	2	2	F	5	4	4	1	2	Ústecký
40	1	1	1	2	3	F	5	5	1	1	4	Jihomoravský

Dotazník	Kázeň	Pravomoci	Veřejný činitel	multimédia	Umím s multimédií	Pohlaví	Věk	Praxe	Zřizovatel	Typ	Počet žáků	Kraj
41	1	1	1	4	1	M	6	3	1	2,3	2	Jihomoravský
42	3	5	5	3	2	M	5	3	1	2	4	Pardubický
43	1	1	1	4	1	M	5	5	1	2	4	Ústecký
44	1	2	2	1	1	F	5	5	1	2	4	Pardubický
45	2	1	3	1	2	F	5	4	1	2,3	4	Moravskoslezský
46	2	1	1	3	2	M	3	2	1	2,3	4	Moravskoslezský
47	2	1	1	4	3	M	3	2	1	2	4	Moravskoslezský
48	5	2	2	3	1	F	3	1	1	2,3	4	Moravskoslezský
49	2	1	1	2	1	F	4	4	1	1	2	Moravskoslezský
50	5	2	2	2	2	F	2	1	1	1	3	Ústecký
51	2	2	1	2	2	M	5	4	1	1		Jihočeský
52	2	2	1	2	1	F	5	3	1	1	3	Pardubický
53	1	1	1	3	4	F	4	4	1	1	3	Pardubický
54	1	2	2	3	4	F	5	5	1	1	3	Pardubický
55	1	2	5	3	2	F	3	3	1	1	3	Pardubický
56	2	1	4	3	1	M	3	2	1	1	3	Pardubický
57	1	1	1	2	1	M	6	5	1	1	3	Pardubický
58	2	2	2	1	2	F	5	5	1	2	2	Olomoucký
59	1	1	2	3	3	F	5	4	1	2	2	Jihočeský
60	1	2	2	3	2	M	4	2	1	2	2	Praha
61	2	1	5	2	2	F	5	4	1	3	2	Vysočina
62	1	1	2	3	3	F	4	3	1	1	2	Pardubický
63	2	1	1	2	1	F	5	5	1	2		Plzeňský
64	2	2	2	3	3	F	5	4	1	2	3	Královehradecký
65	2	2	2	3	3	F	4	4	1	2	4	Plzeňský
66	1	2	2	3	3	F	5	4	1	2	3	Královehradecký
67	4	2	5	3	3	F	4	3	1	2	4	Plzeňský
68	1	1	3	1	2	M	6	5	1	2,3	4	Středočeský
69	1	1	2	2	1	M	5	3	1	2	4	Plzeňský
70	2	1	1	4	3	F	5	5	1	2	4	Ústecký
71	3	3	3	2	2	M	5	3	1	2	1	Liberecký
72	3	2	5	4	2	F	4	3	1	2	4	Vysočina
73	2	1	1	2	1	F	4	4	1	2	4	Plzeňský
74	1	1	1	3	2	M	5	3	1	3	4	Vysočina
75	1	1	2	3	2	F	4	3	1	2,3	4	Vysočina
76	2	1	2	3	2	M	5	5	3	2	3	Vysočina
77	2	2	3	1	2	F	2	1	1	2	2	Ústecký
78	3	3	2	2	2	F	5	3	1	2,3	3	Královehradecký
79	5	2	1	3	3	M	6	4	1	2	2	Ústecký
80	2	3	4	2	2	F	5	5	1	2	2	Jihočeský

Dotazník	Kázeň	Pravomoci	Veřejný činitel	multimédia	Umím s multimédií	Pohlaví	Věk	Praxe	Zřizovatel	Typ	Počet žáků	Kraj
81	4	4	2	1	2	F	4	4	1	2	3	Plzeňský
82	2	1	3	4	1	F	4	3	4	1	4	Praha
83	2	5	5	4	2	M	3	3	4	1	4	Praha
84	2	1	2	3	3	F	4	3	4	1	4	Praha
85	2	2	5	3	2	F	6	4	1	2	4	Olomoucký
86	2	1	1	2	2	F	3	2	1	2,3	3	Karlovarský
87	1	1	2	4	2	F	4	3	3	2	2	Ústecký
88	1	1	2	3	2	F	5	4	1		4	Olomoucký
89	2	2	5	2	5	F	4	3	1	2	4	Olomoucký
90	2	3	4	4	4	F	3	2	1	2	4	Olomoucký
91	5	2	3	3	2	F	4	2	1	2	3	Olomoucký
92	5	3	1	3	2	M	3	3	1	1,2	3	Středočeský
93	3	2	5	4	2	M	4	3	3	1	1	Praha
94	2	1	2	2	2	F	3	2	1	2	2	Královehradecký
95	1	1	1	2	3	F	5	4	1	2	2	Královehradecký
96	2	1	2	2	2	M	6	5	3	2	2	Olomoucký
97	1	1	2	3	4	F	3	2	1	2	4	Moravskoslezský
98	1	1	2	4	3	M	5	2	1	2	3	Praha
99	1	1	1	3	2	F	5	3	1	3	4	Ústecký
100	2	2	2	2	2	F	5	3	1	1	4	Moravskoslezský
101	2	1	1	2	2	F	4	3	1	2	4	Jihomoravský
102	1	1	1	4	2	M	6	3	1	2	3	Královehradecký
103	3	2	2	3	3	M	4	4	1	2	4	Zlínský
104	2	1	1	1	2	M	5	4	1	2	2	Olomoucký
105	1	1	2	3	3	F	6	3	1	2	3	Praha
106	1	1	1	2	3	F	4	3	1	2	3	Praha
107	1	1	1	5	2	F	6	5	1	2	3	Praha
108	3	1	2	3	2	M	5	3	1	2	4	Moravskoslezský
109	2	2	2	3	2	F	4	3	1	2	4	Moravskoslezský
110	2	2	2	2	2	F	5	3	1	2	4	Moravskoslezský
111	1	2	5	4	1	M	5	4	1	2,3	3	Pardubický
112	2	1	1	2	1	M	4	4	1	2,3	3	Jihočeský
113	1	1	5	2	2	F	4	3	1	2	4	Plzeňský
114	2	1	1	3	3	F	3	3	1	2	4	Plzeňský
115	1	1	5	1	2	F	4	3	1	2	4	Plzeňský

Vysvětlivky k datům:

Sloupce „Urážky“, „Poškození“, „Napadení“, „Vyhrožování“, „Natáčení“, „Použití natáčení“, „Obavy“ a „Konec učení“ mají možnosti: „N“ – pro nesetkal(a) jsem se, „A“ – setkal(a) jsem se a „xA“ pro setkal(a) jsem se za kariéru x-krát.

Sloupce „Kázeň“, „Pravomoci“, „Veřejný činitel“, „Multimédia“ a „Umím

s multimédií“ mají možnosti 1 – Naprosto souhlasím, 2 – Spíše souhlasím, 3 – Spíše nesouhlasím, 4 – Naprosto nesouhlasím, 5 – Nevím.

Sloupec „Pohlaví“ je udáván v kódu: „F“ – žena a „M“ – Muž.

Sloupec „Věk“, „Praxe“, „Zřizovatel“, „Typ“ a „Počet žáků“ jsou udávány v možnostech:

- Věk: „1“ – méně než 20, „2“ – 20-29, „3“ – 30-39, „4“ – 40-49, „5“ – 50-59, „6“ – více jak 60;
- Praxe: „1“ – méně než 5let, „2“ – 5-10let, „3“ – 11-20let, „4“ – 21-30let, „5“ – více;
- Zřizovatel: „1“ – Kraj či obec, „2“ – Ministerstvo, „3“ – soukromý subjekt, „4“ – Církev, „5“ – jiné;
- Typ: „1“ – Gymnázium, „2“ – Střední Škola, „3“ – Střední odborné učiliště, „4“ – jiné;
- Počet žáků: „1“ – do 100 žáků, „2“ – 101-300, „3“ – 301-500, „4“ – více jak 500 žáků.